

Könyvtár- és információtudomány

Általános kérdések

269/2011

ELMBORG, James K.: Libraries as the spaces between us : recognizing and valuing the Third Space. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Reference & user services quarterly. – 50. (2011) 4., p. 338-350.

A könyvtár mint harmadik hely

Feladatkör; Társadalmi követelmények

Az utóbbi időben sokat írtak a „könyvtár mint hely” témájában. A cikk filozófiai módszerekkel közelíti meg a kérdést, amellel érvel, hogy a térrel kapcsolatban eluralkodó kereskedelmi szemlélet eltávolít a könyvtár hatékonyabb meghatározási lehetőségeitől. Bevezeti a „harmadik hely” fogalmát, és vizsgálja annak relevanciáját a könyvtárakra illetve a könyvtárügyre vonatkozóan. A szerző a harmadik helyet különböző könyvtári fogalmakkal hozza kapcsolatba, főként az információs jártasságával. A cikk szerint a harmadik helyről való eszmecsere segíti a könyvtárakat és a könyvtárosokat az egyre sokszínűbb lakosság kiszolgálásában a dinamikusan változó társadalomban.

(Autoref.)

270/2011

STOCK, Wolfgang G.: Informational cities : analysis and construction of cities in the knowledge society. – Bibliogr. **In:** Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 62. (2011) 5., p. [963]-986.

Információs városok a tudástársadalomban

Információs társadalom; Informatika; Információtechnológia

Az információs városok a tudástársadalom prototípusai. Ha információs világvárosok, a hatalom új központjai. Manuel Castells szerint (1989) ezekben a városokban az áramlatok tere – a pénz, hatalom és információ áramlatai – hajlamosak elnyomni a helyek tereit. Az IKT infrastruktúrái, a kognitív infrastruktúrák (a tudás- városok és a kreatív városok alapjaként) és a város szintű tudásmenedzsment nagyon fontosak. A digitális könyvtárak hozzáférést biztosítanak a globális explicit tudáshoz. Az információs város kreatív klaszterekből és implicit információk megosztását stimuláló személyes kapcsolatok tereiből áll. Az ilyen városokban a munkahelyek polarizációja zajlik a jól képzett munkaerő javára. Az információs városok társadalmi/közösségi struktúrája pénzügyi szolgáltatásokból, tudásintenzív high-tech ipari vállalkozásokból, információgazdasági társaságokból és egyéb kreatív, tudásintenzív szolgáltató vállalkozásokból áll. A gyenge helyzetű tényezők a kulturális, a szabadidős és a fogyasztást szolgáló intézmények. A politikai akarat az információs város és az e-kormányzati tevékenység megteremtésére alapvető fontosságú az ilyen városok kialakításában. Az elvi cikk indikátorokat is közöl, melyekkel jellemezhető, mennyire „informatív” egy-egy város. Befejezésül a szerzők a hálózati gazdaságtan eredményeire alapozva megpróbálják megmagyarázni, miért képesek némelyek az információs várossá válásra, míg mások (viszonylagos jelentéktelenségben maradván) nem. A cikk összekapcsolja az informá-

ciótudomány, az urbanisztika és a várostervezés eredményeit.

(Autoref.)

Kutatás

271/2011

LÓPEZ-BERNA, Sonia – PAPÍ-GÁLVEZ, Natalia – MARTÍN-LLAGUNO, Marta: Productividad científica en España sobre las profesiones de comunicación entre 1971 y 2009. – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 34. (2011) 2., p. 212-231.

Res. angol nyelven

A kommunikációs szakmákkal kapcsolatos tudományos eredmények Spanyolországban 1971-2009 között

Képzés -rokon területen; Kommunikáció; Tudományos kutatás

Spanyolországban a kommunikációs képzés a szakma gyakorlásához szükséges kompetenciák megszerzésén alapul. Az európai konvergencia fényében szükségessé vált a reklám és a PR, az újságírás és az audiovizuális kommunikáció területeihez kapcsolódó szakmák jellemzőinek átfogó elemzése. Ennek részeként összegyűjtötték és megvizsgálták a kommunikációhoz kötődő szakmákkal kapcsolatos, 1971 és 2009 között megjelent cikkeket, könyveket és doktori értekezéseket a spanyol ISOC, ISBN, TESEO adatbázisok alapján.

Az elemzéshez bibliometriai módszereket használtak, az értékeléshez pedig a kutatói tevékenység értékelésének spanyol nemzeti bizottsága (CNEAI) és a minőség-értékelési és akkreditációs ügynökség (ANECA) által alkalmazott kritériumokat vették igénybe. Az eredmények azt mutatták, hogy a Bolognai Nyilatkozat aláírását követően fordult nagyobb figyelem a kommunikáció-közeli szakmák felé. A legtöb-

bet tanulmányozott szakterület az újságírás volt. A teljes anyagot tekintve azt állapították meg, hogy a tanulmányok többsége nem felel meg az értékelő szervezetek által felállított minőségi követelményeknek. Végeredmény: nyilvánvalóan szükséges a vonatkozó kutatások mind mennyiségi, mind minőségi javítása, valamint a társadalomtudományi kutatások módszereinek mélyebb megismertetése a kutatókkal.

(Autoref. alapján)

Tudománymetria, bibliometria

272/2011

KING, James: Measuring the impact of research In: Information outlook. – 15. (2011) 2., p. 17-19.

A kutatások hatásának mérése

Tudománymetria; Tudományos kutatás

Mikor 1955-ben Eugene Garfield megálmodta a hivatkozási indexet, akkor elsősorban az információkeresés tökéletesítésének célja lebegett a szeme előtt a cikkek egymással való kapcsolatának kimutatására alapozva. A számítógépesítés elterjedésének és a nagy indexelő szolgáltatók, mint a *Web of Science*, később a *Scopus*, valamint a *Medicine's PubMed* tevékenységének eredményeként azonban mára az indexelés alkalmassá vált a tudomány mérésére is. Szükség is van erre a forrásszegény időkben, mikor a pénzügyi támogatásokért nagy verseny folyik, melyben a kutatóműhelyek egzakt számokkal akarják bizonyítani támogatásra való érdemességüket.

2005-ben, amikor az USA Védelmi Minisztériuma átszervezte a hatókörébe tartozó kutatóintézeteket és kutatási tevékenységeket, világosan kiderült, milyen nagy jelentősége van a tudományos publikációk impakt faktorának, mivel a leépítéseket, összevonásokat és átszervezéseket ezek nagymértékben befolyásolták.

Az is kiderült, hogy a könyvtáraknak az adatok összegyűjtésével és elemzésével óriási szerepük van anyaintézményük hatékonyságának demonstrálásában.

Az egyik jó példa a mérőszámok alkalmazására a Walter Reed Army Institute of Research (WRAIR) könyvtára, ahol a munkatársak által összegyűjtött adatok – az összes kutatói publikáció, a magas impakt faktorú publikációk listája és a cikkekre történő hivatkozások száma – hangsúlyos szerepet kap az intézmény BSC (*balanced scorecard* – kiegyensúlyozott stratégiai mutatószámrendszer) típusú stratégiai tervezési és vezetési rendszerében.

A Haditengerészet kutatólaboratóriumában (Naval Research Laboratory) és a Nemzeti Egészségügyi Intézetben (National Institutes of Health, NIH) szintén alkalmazzák a teljesítmények felmutatására a tudománymetriai mérőszámokat.

A Washington Egyetem Bernard Becker Orvosi Könyvtára kiváló, ötkomponensű modellt használ a kutatások hatásának mérésére (a kutatások outputjainak követése, hatásuk a tudástranszferben, klinikai alkalmazásuk, széles körű közösségi alkalmazásuk, intézményi politikára gyakorolt hatásuk).

A NIH két szolgáltatása, a RePORT (Research Portfolio Online Reporting Tools) és az eSPA (Electronic Scientific Portfolio Assistant) nagymennyiségű és rendkívül sokféle adatot tartalmaz a kutatásokkal kapcsolatban, melyek segítséget nyújtanak az éppen futó kutatások áttekintésében, a kutatási programok tervezésben, és a kutatás hatásainak fölmérésében.

A NIH egyik legérdekesebb kezdeményezése a tudományos kutatók interdiszciplináris, nemzeti hálózatának kiépítésére irányul a könyvtárak által épített, nyílt hozzáférésű szemantikuswebprojekt segítségével, első lépésben a Cornell University keretében.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 271

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

273/2011

GRANT, Carl: A clear call for revolutionary, not evolutionary, thinking in librarianship **In:** Public library quarterly. – 30. (2011) 2., p. 158-164.

Forradalmi gondolkodást a könyvtárosságban!

Felmérés; Gépi információkeresés; Könyvtárhasználat; Könyvtárkép; Szolgáltatások használata

Az OCLC 2010. évi jelentése az amerikai és kanadai társadalom könyvtárképéről (<http://www.oclc.org/reports/2010perceptions.htm>) a szerző szerint kötelező olvasmány minden könyvtárvezető számára. Az információs környezet olyan gyorsan változik, hogy azzal sok könyvtár nem tud lépést tartani. Míg a könyvtárosok tétováznak, más szervezetek használják ki a kínálgató lehetőségeket. A jelentés 2229 amerikai és kanadai, 14 éven felüli válaszadó véleményét tükrözi. A szerző végigveszi a legfontosabb megállapításokat.

Már 2005-ben is csak a felhasználók 1%-a kezdte az elektronikus keresést a könyvtári weboldalakon, és ez az arány 2010-re nullára csökkent. A használók 91%-a elégedett a keresőrobotok által szolgáltatott találatokkal (ha kételyeik vannak, akkor is legfeljebb más keresőrobotokkal ellenőrzik az adatokat), az amerikaiak 69%-a gondolja úgy, hogy ezek a találatok éppen olyan megbízhatóak, mint a könyvtári információk. A megkérdezetteknek 21%-a mondta azt, hogy kevésbé használja most a könyvtárat, mint 5 éve. (Ugyanakkor tisztában voltak azzal, hogy a könyvtárak fő feladata az információszolgáltatás.) A főiskolások esetében az egyes referenzművek használata 25%-kal esett vissza, a kutatásaikhoz 13%-kal kevesebben kértek segítséget a könyvtárosoktól, az adatbázisok könyvtári használata 9%-kal

esett vissza, a nyomtatott kiadványokat 6%-kal kevesebben használták, és még a szórakoztató olvasmányoknál is volt egy 4%-os visszaesés. A megkérdezettek egészét tekintve 39-ről 28%-ra esett vissza a kutatáshoz való segítségkérés; a könyvtáron kívüli szakértőktől való segítségkérés (*ask-an-expert*) öt év alatt 15-ről 43%-ra nőtt (ez 186%-os növekedés), miközben a könyvtári online referenz igénybevétele (*ask-a-librarian*) 10%-ról 8%-ra csökkent. Ennek alapján arra lehet számítani, hogy a könyvtárak online használata 2034-re meg is szűnik. Ugyanez a visszaesés tapasztalható az elektronikus folyóiratok és az online adatbázisoknál is (kivéve a 18-24 éves korosztályt, ahol ez a szám 53-ról 58%-ra emelkedett). A közösségi oldalakon a könyvtárak is megjelentek, de a reagálásuk nem elég gyors és nem eléggé összehangolt.

A könyvtári szakmát újra fel kell találni és új erővel megtölteni. Evolúciós alkalmazkodás helyett forradalmi megközelítésre van szükség. A könyvtári metaadatokat (vagy magukat a dokumentumokat is) minden webes portálról elérhetővé kell tenni, megfelelő interfésszel, olyan egyszerű keresőfelülettel, mint pl. a Google. Így a használók különböző keresési pontok felől juthatnak el a könyvtárhoz, és a könyvtár egyediségét az általa szervezett és közvetített információ „címkéje” mutatja – bármilyen készüléket vagy szoftvert is használjon a felhasználó. A forradalmi változtatásokra azért is szükség van, mert a jelenlegi forrásokot előbb-utóbb olyan helyekre irányítják át, ahol azoknak világos és dokumentálható értéke van. A könyvtárosoknak egyre inkább extrovertáltaknak kell lenniük, akik figyelnek és tanulnak. Különben tovább növekszik a szakadék a között, ahogy mi látjuk a szakmát, és ahogy a használók látnak bennünket.

(Mándy Gábor)

Lásd még 269, 270

Nemzeti könyvtárügy

274/2011

BARTH, Robert: Sparsamkeit geht vor : Bibliotheken und direkte Demokratie in der Schweiz **In:** BuB. – 63. (2011) 6., p. 463-465.

Könyvtárak és közvetlen demokrácia Svájcban

Fenntartó szerv; Könyvtári rendszer -országos; Könyvtárpolitika; Társadalmi követelmények

A svájci könyvtárosok etikai kódexében az áll, hogy „szakmájuk társadalmi hasznosságát elismerik”, ugyanakkor a *Svájci könyvtárak chartája* (2010) kimondja, hogy a könyvtárak fontos feladataiknak csak úgy tudnak megfelelni és fejlődni, ha a keretfeltételeket, a törvényi alapokat és a finanszírozást a politika megteremti.

A könyvtárak és a demokrácia kérdéséről nem folyt alapvető vita az elmúlt években, de a könyvtárak és a politika viszonyáról annál több szó esett szakmai körökben, elsősorban az elismerés és a támogatás hiányát említve.

Svájcban a könyvtáraknak a tudástársadalomban játszott szerepével nem foglalkozik a politika, ami azért meglepő, mert a közvetlen demokrácia eszközei lehetővé tennék a könyvtárügy támogatását és fejlesztését. Svájcban a közvetlen demokrácia három szinten működik: a 2500 településen, a 26 kantonban és a szövetségi parlamentben. Az alkotmány a választásra jogosult polgárok javára korlátozza a parlament jogosítványait nagyobb beruházások vagy törvénymódosítások esetén: ilyenkor népszavazás dönt. Emellett a polgárok törvényjavaslatot nyújthatnak be, és aláírásgyűjtéssel népszavazást is kikényszeríthetnek a parlament vitatott határozatáról. Fontos elem az egyetértési jog gyakorlása is: a parlament a törvényjavaslatokat megküldi a kantonoknak és az érintett egyesületeknek véleményezésre, amivel elkerülik, hogy a törvény egy esetleges népszavazás miatt zátonyra fusson.

A településeken a pénzügyi kérdésekben rendelkezik a lakosság jogosítványokkal: évente szavaznak a helyi költségvetésről és az adóemelésről vagy csökkentésről. Kivételes esetben a városokban helyi parlament dönt évente a költségvetésről (Bern, Biel). A lakossági részvételt erősíti, hogy számos hivatalt mellékfoglalkozásként, csekély tiszteletdíjért látnak el a svájciak. A jól kidolgozott szövetségi rendszer gondoskodik arról is, hogy a felelősségszinteket decentralizálják; a kultúráért – benne a könyvtárért – a település és a kanton a felelős. Ez a rendszer mélyen gyökerezik a lakosságban, de hiba volna eszményíteniük azért. (Az évi négy alkalommal lebonyolított szavazás elég megterhelő, a polgárok részvétele pedig átlagon aluli.)

A cikk ezután a tudományos könyvtárak, majd a közkönyvtárak helyzetét vizsgálja, ezután a decentralizált és elszigetelten, központi irányítás nélkül működő könyvtári rendszer hátrányaira tér ki, s megállapítja, hogy a közvetlen demokrácia révén nem erősödött a svájci könyvtárügy, mint ahogy a képviseleti demokráciák esetében ez megtörtént.

(Murányi Lajos)

275/2011

GUSEVA, E. N.: Biblioteki i innovacii : social'nye i upravlenčeskie aspekty. – Bibliogr. 16 tétel **In:** Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2011) 6., p. 28-41.

Könyvtárak és az innovációk: társadalmi és vezetési vonatkozások

Ésszerűsítés; Fejlesztési terv; Hatékonyság; Munkaszervezés

Az emberiség mindig folyamatos változások és átalakulások között élt. A 20. század közepén a társadalom új irányt vett, az információ és a tudás a fejlődés stratégiai erőforrása, a tudomány és az innováció az állami politika tárgya lett. A 21. század elején az innovációs szférának a gazdaság fejlesztésében elfoglalt szerepét jellemzi,

hogy a tudományos kutatási eredmények a gazdasági növekedés és fejlődés alapjává válnak, a tudományos-műszaki és innovációs politika határozza meg a további fejlődési irányokat a kultúra, az oktatás, a jog területén.

Oroszországban 2002 tavaszán legfelső szinten foglalkoztak a tudomány és a technológia 2010-ig szóló fejlesztési politikájával, amelyben már előirányozták a nemzeti innovációs rendszer (NIR) létrehozását. (A NIR az innovációs tevékenység megvalósítására és támogatására irányuló személyek és intézmények összessége; a fogalom a nyugati publikációkban is megtalálható, elsősorban B. Lundvall nevéhez köthető.) Oroszországban az innovációs fejlődés lényegesen eltér a közép-európaiaktól, mivel a tudományos kutatásokra és az innovációkra sokkal kevesebb pénz jut, a tevékenységnek elenyésző hatása van az ipari termelés dinamikájára.

Az innovációs folyamatok irányításával külön tudományág, az innovatika foglalkozik. Gyakorlati szempontból az innováció komplex, rendszerszintű tevékenység, gyakran nehéz különválasztani az irányítási, termelési, tudományos és alkotó tevékenység egyéb fajtáitól. Az oroszországi gyakorlatban innovációnak a végeredményt tekintik, míg máshol a tevékenységet, a változás folyamatát.

Oroszországban mind a társadalom, mind az államhatalom elismeri a könyvtárak küldetését a kultúra, a tudomány, a társadalmi kommunikáció fejlesztésében. Az innovációs tevékenység iránti érdeklődésnek a könyvtárakban tapasztalható növekedését olyan közvetlen okokkal magyarázzák, hogy csökkent az állami finanszírozás mértéke, ennek következtében új pénzügyi forrásokat kellett keresni; megszűnt a könyvtárak egyeduralma az információ szolgáltatásában, versenytársak, alternatív információforrások és szolgáltatások jelentek meg. A közvetett okok között a legfontosabbak a politikai, jogi, szociális, kulturális, gazdasági, tudományos és műszaki szférában végbement objektív változások, valamint annak felismerése, hogy a további fejlődés csak innovációs lehet.

A könyvtárak innovációs fejlesztésében a jelenlegi szakaszt a „*címzett minőségi szolgáltatások konkrét felhasználói kategóriáknak*” megfogalmazás jellemzi. Ez a cél azonban csak akkor érhető el, ha a társadalomban már megvan az információs gondolkodásmód. A könyvtárak innovációs fejlesztését is érinti az innovációk strukturáltsága; megkülönböztetnek mikroszintet (belső innovációt), makroszintet (külső innovációt, a könyvtár és közeli külső környezete), és megaszintet (a könyvtár tevékenységében végbemenő változások hatással vannak a társadalom fejlődésére).

A könyvtári szférában az innovációs tevékenység irányítása a szervezet stabilitásának fenntartását jelenti folyamatosan változó külső és labilis belső közegben. A vezetés célja vagy eredménye lehet a könyvtári-információs források és elérhetőségük normatív feltételeinek biztosítása, megtartásuk és fejlesztésük; a szolgáltatások minőségének világszintre emelése; a könyvtár hatékony felhasználása a gazdaság fejlesztésében, a helyi, regionális, országos szociális és kulturális feladatok megoldásában. A könyvtári innováció folyamat és tevékenység eredménye is egyben, a könyvtári innovációk interaktívak, mindig van visszacsatolás.

Oroszországban a könyvtári-információs szférában lényeges változások mennek végbe, amelyek új megközelítést és megvalósítást igényelnek. A könyvtári tevékenységben még nem kész az innovációk bevezetésének módszertana és a könyvtári innovatika.

(Viszocsekné Péteri Éva)

276/2011

HAGERLID, Jan: The role of the national library as a catalyst for an open access agenda : the experience in Sweden **In:** Interlending & document supply. – 39. (2011) 2., p. 115-118.

A nemzeti könyvtár mint a nyílt hozzáférés előmozdítója. Svédország gyakorlata

Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Hozzáférhetőség; Nemzeti könyvtár

A Svéd Nemzeti Könyvtár 1990 óta koordinálja a tudományos és szakkönyvtárak tevékenységét. Ezt a szerepét hamarosan kiterjesztik a köz-könyvtárakra is. A nemzeti könyvtár működteti és tartja fenn a *LIBRIS* országos keresőrendszert, amely több szolgáltatást egyesít. A *LIBRIS* rendszeresen leartja például a felsőoktatási intézmények elektronikus kiadványait a webről. A nemzeti könyvtár szervezi meg az e-források licenceinek beszerzését is.

Svédországban a 90-es évek végén indultak a repozitóriumok. A nyílt hozzáférés ügyét Svédországban először a könyvtárosok vetették fel. Az ország csatlakozott a *Berlini Nyilatkozathoz*. A nemzeti könyvtár a lundi egyetemen indított egy projektet (*SciCom*) és támogatta a nyílt hozzáférésű folyóiratok kalauzának (*DOAJ*) kifejlesztését, szintén a lundi egyetemmel együttműködve.

A repozitóriumok fejlesztése és a nyílt hozzáférés gyakorlatának kiterjesztésére irányuló törekvések az *OpenAccess.se* programban kapcsolódtak össze, amely 2006 és 2009 között zajlott, nagykönyvtárak és tudományos intézmények együttműködésével. Harminc projektet bonyolítottak le 14 millió svéd korona értékben, a nemzeti könyvtár vezetőjének irányításával, pályázati rendszerben. Néhány projekt ezek közül: *SwePub* (www.swepub.se), párhuzamos publikálás, információk a nyílt hozzáférésről kutatóknak, Nobel-díjas művek nyílt hozzáféréssel, nyílt hozzáférésű oktatási források, tudományos folyóiratok nyílt hozzáféréseinek támogatása stb. Az *OpenAccess.se* weboldala (www.openaccess.se) a nemzeti könyvtár honlapjának csatolt része.

openaccess.se) a nemzeti könyvtár honlapjának csatolt része.

Mára szinte minden nagy felsőoktatási intézménynek van nyílt hozzáférésű repozitórium. Egy felmérés szerint a 2008. évi teljes svéd cikktermés 20,4%-a szabadon hozzáférhető; a nyílt hozzáférés aránya Svédországban 22,6%-os. A *DOAJ*-ban 37 svéd cím szerepel.

Az *OpenAccess.se* program állandósult. A nemzeti könyvtár továbbra is vezető szerepet tölt be, koordinálja a tudományos könyvtárak nyílt hozzáféréssel kapcsolatos tevékenységét. A nyílt hozzáférés a nemzeti kutatási publikációk hozzáférhetőségére vonatkozik, így jól illik a nemzeti könyvtár egyéb feladatai (nemzeti bibliográfiai szolgáltatások, elektronikus kötelempéldányok, e-dokumentumok hosszú távú megőrzése) közé a digitális környezetben.

(Hegyközi Ilona)

277/2011

LOGINOV, Boris: Informacionno-bibliotečnaâ set' LIBNET : tret'e desâtiletie razvitiâ. – Bibliogr. 21 tétel **In:** Biblioteka. – (2011) 2., p. 9-22.

A LIBNET információs-könyvtári hálózat: a fejlődés harmadik évtizede

Elektronikus könyvtár; Fejlesztési terv; Könyvtári rendszer -országos; Közös katalógizálás; Központi katalógus -online

A LIBNET az együttműködő és a felhasználókat interneten kiszolgáló orosz könyvtárak összessége, működése egyeztetett technológián és szabályokon alapul, amelyek közül a legfontosabb a bibliográfiai adatok *RUSMARC* formátumban történő cseréje. A továbbfejlesztés fő irányait számos könyvtári fórum megvitatta, a végleges változatot a Kulturális Minisztérium fogja jóváhagyni.

A LIBNET célja a szabad hozzáférés biztosítása az oroszországi és a külföldi könyvtárak információs forrásaihoz a korszerű számítástechnikai és telekommunikációs technika használatával.

A LIBNET fejlődési szakaszai:

- 1992–2006: az első években a fő feladat a könyvtárak számítógépesítése, a RUSMARC formátumok módszertani megalapozása volt; majd kialakultak a hálózat főbb elemei (a RUSMARC formátumok fejlesztési szolgálata, a LIBNET központ az osztott katalógizálási rendszer és az Oroszországi Könyvtárak Közös Katalógusának [Svodnyj katalog bibliotek Rossii = SKBR] létrehozásához), az ARBIKON konzorcium keretében létrejöttek a hazai és külföldi könyvtárak katalógusainak közös hozzáférési rendszerei, kidolgozták a Nemzeti Elektronikus Könyvtár szervezési módszertani alapjait.
- 2006–2010: a részt vevő könyvtárak száma meghaladta az ötszázat, közülük 51-nek volt katalógizálási joga; az adatbázisok közös tartalma több mint 12 millió rekord volt. Megalakult a *Nemzeti könyvtári forrás* nevű nem kereskedelmi szervezet a nemzeti könyvtárak, az elnöki könyvtár, az állami akadémiák könyvtárai, valamint az állami és városi közkönyvtárak digitalizált állományainak létrehozására. Megkezdte működését az *Oroszország tudományos öröksége* elektronikus könyvtár, az *Oroszországi könyvtárakban található folyóiratok közös katalógusa*, a tudományos elektronikus könyvtár (tudományos folyóiratcikkek teljes szövegű adatbázisa).

Az új szakasz az elektronikus Jelcin Elnöki Könyvtár létrehozásával indult, a könyvtárak informatizálása bekerült a szociális szféra fejlesztésének stratégiai feladatai közé. A 2007–2010 közötti dokumentumok meghatározzák a könyvtárak tennivalóit az információs társadalom stratégiai feladataiban ellátandó szerephez és a könyvtári rendszer ellenőrző mutatóit. A 2020-ig szóló fejlesztési program szerint 2015-re a könyvtári állomány 50%-át, 2020-ra 75%-át kell digitalizálni, az elektronikus katalógusoknak 2015-re 100%-ban tartalmazniuk kell a nyilvános könyvtárak állományát.

A 2011–2020-ra szóló fejlesztési terv szerint a LIBNET egységes össz-oroszországi információs-könyvtári rendszer az SKBR-be integrált

elektronikus katalógusokkal és keresőnyelvekkel, valamint a központi és osztott könyvtári dokumentumállományok elérésének integrált szolgáltatásaival. 2020-ra a LIBNET minden regisztrált (könyvtárba beiratkozott) hasznárlójának szabad (ingyenes) hozzáférést biztosít az SKBR-ben nyilvántartott információs források digitális változatához a szerzői jogi követelmények betartásával.

A LIBNET tartalma a projektben részt vevő intézmények dokumentumállománya, a szolgáltatók a tartalom tulajdonlására és szolgáltatására jogosult könyvtárak, kiadók, aggregátorok és egyéb tulajdonosok. A dokumentumok elérésének leggyakoribb módja az SKBR-ben keresés, majd navigáció a találatok tulajdonosai által nyújtott szolgáltatásokhoz. A találatokat vagy a felhasználó számítógépére vagy a legközelebbi könyvtárba kell eljuttatni. A védett digitális másolatot az olvasó átnézheti vagy ideiglenesen letöltheti.

A LIBNET elemei: valamennyi könyvtár, a könyvtárak és olvasóik nyilvántartási rendszere, az osztott katalógizálási rendszer, az SKBR, az elektronikus tartalmak védelmi rendszere és az elszámolási rendszer. A LIBNET központi hálózathoz és regionális hálózatokból épül fel. A regionális könyvtári számítógépes hálózatoknak lehetőségük van arra, hogy a könyvtárak közvetlenül a központi hálózathoz kapcsolódjanak, vagy saját közös katalógussal regionális hálózatot alakítsanak, amely az SKBR-en keresztül integrálódik a LIBNET-be. A legegyszerűbb a két módszer kombinálása.

(Viszocsekné Péteri Éva)

278/2011

SCHWARZ, Helga: Unter dem Kreuz des Südens : Samoa, Fidschi, Neuseeland, Singapur, Malaysia : ein bibliothekarischer Streifzug durch exotische Länder, Inseln und Städte In: BuB. – 63. (2011) 5., p. 391-397.

Könyvtáros szemmel egzotikus országokban, szigeteken és városokban: Szamoa, Fidzsi-szigetek,

Új-Zéland, Szingapúr, Malajzia könyvtárai

Könyvtárügy; Tanulmányút

A szerző, aki 1957-ben szerzett könyvtáros diplomát, Hawaiiból indul a déli félteke öt országába. Azokat a könyvtárosokat látogatja meg, akiket szakmai kapcsolatai révén ismert meg, és a látott könyvtárakról tudósít. (Cserelhetőséget is keresett egyetemi hallgatók számára, ezekről a keretes részben ad számot *Napsütötte gyakorlat* címmel.)

Az út első állomása a csendes óceáni Szamoa fővárosa, *Apia* volt, ahol a Nelson Memorial Library volt az első cél. Az 1956-ban alapított közkönyvtár egyben nemzeti könyvtárként is működik, bár nemzeti bibliográfia nem készül. Állománya százezer egység, integrált rendszert használnak, de nincs honlapja a könyvtárnak. Működik könyvtáros egyesület a szigeteken, és két kisebb egyetemi könyvtár, illetve néhány közigazgatási és szakkönyvtár is van. A szerző a német gyarmatosítás nyomait is kutatta, és a második német kormányzó fontos iratait – unokája ajándékát – átadta a miniszterelnöknek.

A következő állomás a Fidzsi-szigetek fővárosa, *Suva* volt. Az egyetem (USP) kilencezer diákját kitűnő könyvtár szolgálja közel egymillió állománnyal (70 ezer egységből áll a csendes-óceáni különgyűjtemény). Az egyetemen könyvtárosképzés is folyik. A városi könyvtárat a Carnegie Alapítvány finanszírozza, de állománya lehangoló; nincs új könyv, nincsenek számítógépek sem.

Új-Zélandon, *Wellington*ban már hideg az idő, de ami feltűnik, az a kétnyelvűség, az angol és a maori nyelvű táblák. A városi könyvtár (egymillió egység) több fiókkal is rendelkezik. A Victoria Egyetem könyvtárában valamivel nagyobb az állomány (1,3 millió), és 70 ezer folyóiratra fizetnek elő. (A változatlanul hagyott költségvetés 70%-át elektronikus dokumentumokra fordítják.) Jó az együttműködés a nemzeti könyvtárral, amit átépítés miatt nem lehet bejárni, de a folyó munkákról, szolgáltatásokról részletesen tájékoztatják.

*Szingapúr*ban a könyvtári rendszer centralizált, nemzeti testület felel a könyvtárakért. A nemzeti könyvtár mellett húsz közkönyvtár és több felsőoktatási könyvtár tagja a rendszernek, el-látó központ gondoskodik a gyarapításról és a feldolgozásról, felel a pénzügyekért és a statisztikáért. Először a nemzeti könyvtár új épületét (2005), majd az Esplanade Könyvtárat kereste fel, melynek erőssége a színház-, a tánc- és a zeneművészeti gyűjtemény. (Szingapúr pályá-zik az IFLA 2013. évi világkonferenciájának megrendezésére.)

Az következő állomás a malajziai *Penang*, a műszaki egyetem (USM) Hamzah Sendut Könyvtára. Itt zajlik a régi maláj újságok digitalizálási programja. Az egyetemen (és a fővárosban) képeznek könyvtárosokat. A közkönyvtárakat Penang tartományban a Library Corporation irányítja. A központi könyvtár 800 ezer kötetes – angol, maláj, mandarin és tamil nyelvű az állomány –, nem hagyományos dokumentumokkal is rendelkezik. Az ország első közkönyvtára 1817-ben nyílt meg. *Kuala Lumpur*ban (4 millió lakos) először a városi központi könyvtárba vezetett az útja. Itt csak 110 ezer kötet szolgálja az érdeklődőt, az internet használata díjköteles. Utoljára a nemzeti könyvtár meglátogatása maradt. (Ők is pályáznak az IFLA 2013. évi világkonferenciájának megrendezésére.) Itt 3 millió állomány szolgálja a használókat. Központi katalógusa 101 könyvtár anyagát tartalmazza (négy millió rekorddal). Jelentős az Iszlám Digitális Könyvtár projekt, amelyben Bosznia és Dubaj is részt vesz. Ráadásként egy régi városkába, *Melakkába* utazik, ahol ugyan zárva van a könyvtár ünnep lévén, de a műemlékek látványa kárpótolja a könyvtáros turistát.

(*Murányi Lajos*)

Lásd még 293, 297, 306, 308

Központi szolgáltatások

279/2011

FALCONNET, Véronique – SIRDEY, Jérôme – BORDA, Xavier: Le Catalogue collectif de France, pour quoi faire? : état des lieux et évolutions à venir. – Bibliogr. l'abjegyzetben **In:** Bulletin des bibliothèques de France. – 56. (2011) 2., p. 71-76.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A francia országos központi katalógus szerepe

Központi katalógus -online

Az 1990-es évek óta létező francia közös katalógus (Catalogue collectif de France = CCFr) számára a 2010. év gyümölcsöző eredményeket hozott: hála az országos könyvtári és dokumentációs információs portálnak (*Répertoire national des bibliothèques et des fonds documentaires* = RNBFD), sikerült megsokszorozniuk a hálózaton elérhető katalógusok számát, amelyet a meglévő hatvanegynéhány intézményen túl az előzőekben feltárt több száz másik intézmény anyagával is ki tudtak bővíteni. Az RNBFD közös céllal született: a) információ szolgáltatása minden olyan intézményről, amely kapcsolatban áll a közös katalógussal, és b) a francia dokumentációs intézmények feltérképezése, melynek során 4800 intézmény 1800 dokumentációs állományának adatai váltak elérhetővé. E munka nagyban elősegítette a közös katalógus megújítását és továbbfejlesztését.

A megújulás nagy eredménye, hogy számos katalógushoz nyújt hozzáférést a rendszer, melynek kialakításakor a legújabb nemzetközi szabványok, protokollok (EAD, Z39.50, OAI) normáinak betartására mindvégig ügyeltek. Tudatosan választották ki azt a több mint száz gyűjteményt, amelynek állománya feldolgozásra került. Ezek nem csak a nagyvárosok, hanem minden régió jelentős és kis helyén is létező, ám kulturális örökség szempontjából jelentősnek mondható állományát tartalmazták.

A CGM (a kéziratok általános katalógusa) magában foglalja a franciaországi közkönyvtárak kéziratának retrokonverzió utáni általános katalógusát. 182 ezer rekordot exportáltak a CALAMES-ba, a felsőoktatás számára kialakított levéltári és egyéb kéziratok adatbázisába.

A BAM a nemzeti könyvtár (BnF) levéltári és kéziratanyagának adatbázisa. A PALME a 20. századi francia irodalmi kéziratok országos adatbázisa, melyet 1995-2006 között alkottak meg, több mint 400 intézmény közel 122 ezer rekordjával. Az egyes irodalmi személyek anyagai azonos rendszerben követik egymást: munkásság, levelezés, személyes iratok.

A közös katalógus mindhárom kéziratgyűjtes-adatbázisa az EAD formát követi. Ez az a forma, amely lehetővé teszi az adatok több szintű strukturálását és a dokumentum-együttesek nyomon követését. Keresési interfésze még jobban leegyszerűsített: egy általános keresésre használható adatmező fogadja a felhasználót a nyitó oldalon.

A sokféle lehetőséget felkínáló összetett keresés – témára, szakterületre, gyűjteménytípusokra, intézményekre stb. – a további oldalakon nyílik meg: ott, ahol kartográfiai keresés is folytatható. A felkínált könyvtárközi kölcsönzés tovább bővíti a lehetőségek körét nem csak azzal, hogy a szolgáltatás ingyenes, hanem azzal is, hogy több mint 200 könyvtár kapcsolódott be e folyamatba. A már régebben is sokféle funkcióval rendelkező közös katalógus szerepe tovább nőtt az újabb lehetőségek kialakítása során, mellyel még összetettebbé vált a rendszer.

A pozitív visszajelzések megerősítik a munkacsoport elképzelését a következő években folytatandó további fejlesztésekkel kapcsolatban, melynek irányát nem csak a szakemberek elképzelései, hanem a felhasználók kérései, ötletei és elvárásai mutatják majd meg.

(Pajor Enikő)

Lásd még 299

Együttműködés

280/2011

CURRY, Sally: Improving access to information for everyone at all times : the case of Inspire in the UK
In: Interlending & document supply. – 39. (2011) 2., p. 84-89.

Információszolgáltatás bárkinek bármikor. Az Inspire példája Nagy-Britanniában

Együttműködés -belföldi; Hozzáférhetőség; Kutatás információellátása; Oktatás információellátása

Az *Inspire* a tanulóknak és kutatóknak életük és pályájuk bármely szakaszában kínált szolgáltatás, mely a könyvtárak proaktív együttműködésével segíti elő, hogy bármely könyvtár információihoz és a gyűjteményekből a számukra leginkább megfelelőkhöz hozzájussanak. Az *Inspire* 2003-ban jött létre, és a *British Library*, a *National Library of Wales*, a *National Library of Scotland*, az észak-írországi *Library and Information Services Council*, a *SCONUL* (Society of College, National and University Libraries), a *Society of Chief Librarians* és a *TCR* (The Combined Regions) fémjelzik működését, mely tehát a tudásalapú társadalom létrejöttét, az élethosszig tartó tanulást hivatott támogatni.

Regionális alapú működését az *Inspire Management Board* irányítja. A cél, hogy minél több intézmény csatlakozzon. A könyvtárak használói számára kínálhatják a többi részt vevő könyvtár szolgáltatásait, de a könyvtárak maguk határozzák meg, milyen feltételekkel nyújtják őket. Az *Inspire* honlapján, mely az összes részt vevő könyvtár adatait tartalmazza, a könyvtárak és a használók erről is tájékozódhatnak. Jelenleg az egyetemi könyvtárak 90%-a, a közkönyvtárak 95%-a, az egészségügyi könyvtárak 80%-a, és több mint 100 szakkönyvtár (köztük még a bradfordi Anarchista Könyvtár is) az *Inspire*-hez tartozik, összesen kb. 3950 könyvtár. Poszttere-

ken, szórólapokon, könyvjelzőkön reklámozzák a lehetőséget a használóknak, az olvasószolgálatosok pedig egységes kritériumrendszer szerint adnak tájékoztatást. Az egyes könyvtárak különlegességeiről, különgyűjteményeiről – például a Chesterfieldi Városi Könyvtár kutyatenyésztéssel foglalkozó állományrészéről – , valamint az online katalógusokban fel nem dolgozott állományokról a *Findit!* weboldalai adnak részletes ismertetést. A honlap folyamatos fejlesztés alatt áll, de máris hasznos eszköze a tájékozódásnak.

A könyvtárak helyi és regionális, hivatalos és informális találkozóival kiváló alkalmat kínálnak a személyzet továbbképzésére, a többi könyvtárról nyújtható információk megszerzésére, valamint a saját könyvtár megismertetésére.

2010-ben az *Inspire* küldetése éppannyira fontos, mint kezdetben. A gazdasági nehézségekből fakadó forráscsökkenés és a munkaerő-leépítések igencsak aktuálissá teszik a folytonos önképzést. A felsőoktatási intézmények jelenléte az *Inspire*-ban megkönnyíti ezt. Az internet használatának biztosítása a könyvtárakban a *People's Network* programban, a normatívák és működési mutatók bevezetése a könyvtárak értékelésére és összehasonlíthatóságának biztosítására, majd a szolgáltatások kiterjesztése érdekében hozott intézkedések mind a könyvtáraknak a köztudatban tartását, jelenlétének növelését szolgálták. Ma a hangsúly a könyvtárak közötti együttműködésre helyeződött, az *Inspire* pedig különösen alkalmas eszköze lehet a fejlesztésnek, a személyzet, a források, a könyvtári munkák, a képzés és szolgáltatások könyvtárak közötti megosztásának.

(Fazokas Eszter)

281/2011

GELEIJNSE, Hans: Joint forces or forced cooperation : libraries and library networks at a crossroads. – Bibliogr. lábjegyzetben **In:** Bibliothek. – 35. (2011) 2., p. 169-177.

Res. német nyelven

Az erők egyesítése vagy kényszerű együttműködés.

A könyvtárak és könyvtári hálózatok válaszáton

Együttműködés -belföldi; Együttműködés -nemzetközi; Gazdaságosság -könyvtárban; Gépi könyvtári hálózat

2010 novemberében az ABES (L'Agence Bibliographique de l'Enseignement Supérieur), a különböző központi szolgáltatásokért (közös katalógusok, országos licencek, e-disszertációk portálja stb.) felelős francia könyvtári szakmai szervezet megbízta a hollandiai Tilburgi Egyetem egyik részlegét (Ticer), hogy 2012-től 2015-ig szóló stratégiai tervét előkészítendő vizsgálja meg az európai könyvtárak és könyvtári hálózatok helyzetét, a változó környezetre adott válaszait.

A jelentés a könyvtári együttműködés, konzorciumok és hálózatok fejlődéstörténetének áttekintése után rátér az információs környezet fejlődési trendjeire. Megállapítja, hogy a könyvtárak és konzorciumok szerepe igen fontos marad az e-források licenceinek megtárgyalásában és a hozzáférés megszervezésében. A költségvetésekre irányuló nyomás, a tárolási költségek és a tanulási terek létrehozásának igénye felgyorsíthatja a csak elektronikus dokumentumokra való áttérést. A metaadatok felválthatják az országos és regionális katalógusokat. A könyvtári rendszereknek új funkciókat kell integrálniuk: jobban kell hasonlítaniuk a keresőmotorokra, színvonalas metaadatokkal kell operálniuk, zökkenőmentes hozzáférést kell nyújtaniuk. A könyvtári integrált rendszerek ma már élnek a számítási felhők (*cloud computing*) előnyeivel, miközben szervesen együttműködnek a tudományos könyvtárakkal, a kutatóegyetemekkel, a közös katalógusokkal, a nyílt hozzáférésű repozitóriumokkal és a tanulásmenedzsment-rendszerekkel. Az előrejelzések szerint 2015-ben a helyi tartalomkezelő és tároló rendszerek legtöbbjét felváltják az osztott, virtuális megoldások. Az adatvédelem, -biztonság és megőrzés területén fenntarthatóságra van szükség. A gazdasági válság és a megtakarítási kényszer rányomja bélyegét a könyvtárak költségvetésére;

arra ösztönzi őket, hogy értékeljék szolgáltatásaikat és szervezetüket.

Kiválasztott, főként európai könyvtári hálózati szervezetek fejlődésének és stratégiájának vizsgálata azt mutatta, hogy tevékenységük főként a következőkre összpontosít: új generációs feldolgozás, a licencek háttérmunkálatai, színvonalas közös keresőszolgáltatások, újabban a repozitóriumok szolgáltatásai. Az egyes kulcstevékenységeket a cikk számos példával illusztrálja. A kulcstevékenységek mellett a következőket emeli még ki: az elektronikus információ hosszú távú archiválása, a kevésbé használt dokumentumok közös tárolása, a Web 2.0-s szolgáltatások, a digitalizálási infrastruktúra.

A költségvetési megszorítások miatt a könyvtári hálózatok azt várják el, hogy fenntartóik, a kormányzat és a felsőoktatás olyan irányítási struktúrát tegyenek számukra lehetővé, amely biztosítja feladataik felelősségteljes ellátását, átláthatóságukat és számonkérhetőségüket. Az alapvető szolgáltatások mellett további innovatív szolgáltatásokra törekszenek, ezek között stratégiai jelentőségűeknek tartják a következőket: nyílt hozzáférés, hitelesítés, megőrzés, primer kutatási adatok elérése.

A közeljövőben a könyvtáraknak és könyvtári hálózatoknak fontos döntéseket kell meghozniuk. Ehhez maguknak kellene egyesíteniük erőiket, ahol csak lehetséges, és nem kellene megvárniuk, amíg ezt fenntartóik kényszerítik rájuk. Ha a tudományos könyvtárak bizonyos feladatait célszerűen ki is szervezik, továbbra is rájuk hárulnak olyan lényeges teendők, mint a kulturális örökség megőrzése, a nyílt hozzáférés biztosítása, a kutatási adatok kezelése és a tanulás támogatása.

(Hegyközi Ilona)

282/2011

KRAJČÍROVÁ, Denisa – MARTINICKÁ, Alžbeta: Partneri knižnic pri poskytovani informačných služieb s osobitným zameraním na Slovenskú národnú knižnicu **In: Knižnica**. – 12. (2011) 4., p. 13-16.

Res. angol nyelven

Könyvtári partnerek a személyre szabott információ szolgáltatások közvetítésében a Szlovák Nemzeti Könyvtárban

Együttműködés -belföldi; Együttműködés -nemzetközi; Kutatás információellátása; Nemzeti könyvtár; Oktatás információellátása; Szolgáltatások átvétele; Teljes szövegű adatbázis

A könyvtárak a korszerű információforrások biztosítása érdekében együttműködéseket hoznak létre a szolgáltatásaikban. Az elektronikus információforrások szolgáltatói konzorciális hozzáférési lehetőséget nyújtanak adatbázisaikhoz. Az országos konzorciumok licencai meghatározzák az egyes intézmények számára a hozzáférés feltételeit.

Az *EBSCO Publishing* társaság a nemzeti könyvtárral együttműködve koordinálja adatbázisai licencét. Az információszolgáltatásban Szlovákiában az egyik legjelentősebb partner a Massachusetts államban 1984 óta működő társaság. Szlovákiában 1999-ben jelentek meg, 2003 óta a nemzeti könyvtár finanszírozza a licencet a tudományos, felsőoktatási, nyilvános és szakkönyvtárak számára, évente hatalmas mennyiségű, gyakran teljes szövegű cikkanyaggal. Jelenleg 14 adatbázis érhető el, közöttük az *Academic Search Complete* multidiszciplináris viláadatbázis. A *Business Source Premier* kereskedelmi és üzleti adatbázis, a *MEDLINE with Full Text* az orvostudományi területeket öleli föl. A *Master File Premier* több szakterületet, az ERIC a pedagógiát tartalmazza. A sajtóban és médiában megjelenő híryanagot a *Newspaper Source* és a *Regional Business News* szolgáltatja. A könyvtártudományt a *LISTA* adatbázis képviseli. A *Humanities International Complete* a tudományos munkát és felsőoktatást szolgálja a humán tudományok területén. Az *AGRICOLA* a mezőgazdaság és a hozzá kapcsolódó szakterületek adatbázisa. 2009-től szlovákiai hozzáférést biztosítanak a *Teacher Reference Center* adatbázis által a legnépszerűbb pedagógiai lapokhoz. A cég a nemzeti könyvtárral együttműködve évente szervez EBSCO napokat, több szlovák

városban, továbbképzési céllal. A nemzeti konzorciumhoz jelenleg 142 könyvtár tartozik.

Könyvtári partnerek a projekt-együttműködések során is keletkeznek. Az állami információs rendszerben (*KIS3G* néven) a nyilvános könyvtárak érdekeltek. Lényege a közös könyvtári rendszer használata a Virtua szoftver támogatásával. Eredménye a közös szlovák könyvtári portál létrehozása, ennek 2002 óta a nemzeti könyvtár a fő irányítója.

Az infrastruktúra kiépítését és átépítését teszi lehetővé a strukturális uniós alapokból negyedik éve futó projekt, amely korszerű hálózatot biztosít 11 felsőoktatási és tudományos könyvtár együttműködése számára. A projekt távoli hozzáférést biztosít az ún. információs-tudományos központokban az információforrásokhoz.

A Suweco cég is partner, amely a Naviga szoftver által biztosítja az információs portál (<http://eiz.snk.sk>) elérését. Teljes szövegű cikkek, könyvek, referenz anyagok, enciklopédiák találhatóak a *Springer Science + Business Media* berlini kiadó elektronikus információforrások szolgáltatásában.

Az amszterdami Elsevier társaság is a könyvtárak partnere, szolgáltatásai között található a *ScienceDirect – Encyclopedies and RefWorks*, *ScienceDirect – Ebooks* multidiszciplináris és az *Engineering Village – REFEREX* építészeti, műszaki, kémiai és számítástechnikai adatbázis.

Teljes szövegű könyveket tesz hozzáférhetővé a Wiley-Blackwell társaság az *InterScience – Ebooks* és az *InterScience – Reference Works* multidiszciplináris felsőoktatási adatbázisban.

A Thomson Reuters hivatkozási adatbázisa, a *Journal Citation Reports* a *Web of Science* és a *Current Contents Connect* adatbázisokból szolgáltat.

A partnerség alapja a könyvtárak között a könyvtárközi és a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés. Ezek intenzív kibontakozását a kilencvenes években az internet fejlődése segítette. Szlovákia fontos partnere a Cseh Országos Orvosi Könyvtár, az együttműködés eredménye a közös orvostudományi adatbázis, a *Bibliographia Medica Čechoslovaca*. A Regensburgi Egyetemi

Könyvtár *Elektronische Zeitschriftenbibliothek* (EZB) adatbázisa több mint 40 ezer címet szolgáltat a világ felsőoktatási folyóirataiból.

A *Creditinfo Slovakia* biztosítja a sajtófigyelő adatbázist, amely cég- és piaci információkat közvetít, 20 nagy gazdasági szakfolyóirat figyeléséből, teljes szövegű cikkekkel, 1994-ig visszamenőleg. 2003-ban kötött együttműködési szerződést a nemzeti könyvtár az Iparjogvédelmi Hivatallal, melyet követően a könyvtárban Szabadalmi Információs Központ jött létre.

A külső partnerekkel való együttműködés szükségessége és a dinamikus szolgáltatási portfólió megvalósítása valamennyi könyvtártípus számára a 21. század legaktuálisabb kihívása.

(Prókai Margit)

283/2011

PETERS, Dale – LOSSAU, Norbert: DRIVER : building a sustainable infrastructure for global repositories **In:** *The electronic library.* – 29. (2011) 2., p. 249-260.

DRIVER: globális repozitóriumok fenntartható infrastruktúrájának kialakítása

Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus publikáció; Fejlesztési terv; Hozzáférhetőség; Megőrzés; Szoftver

A DRIVER (*Digital Repository Infrastructure Vision for European Research*) a tudományos repozitóriumok világhálózatának a víziója. A tanulmány az Európai Unió által finanszírozott projekt céljait vizsgálja, egy olyan közös infrastruktúra fejlesztésének programját, amelynek során javul az adatok interoperabilitása, és végső soron a jövő tudományos kommunikációját támogató globális tudás-infrastruktúra jön létre (<http://www.driver-support.eu/>).

A DRIVER fő célja egy rugalmas, hatalmas és alakítható infrastruktúra megteremtése Európa és a világ digitális repozitóriumai számára, mely a tudományos információkat a nyílt hozzáférés szellemében kezeli, melyre egyre jobban nő

az igény a kutatók, a finanszírozók és a többi érintett részéről. Eredménycentrikus megközelítéssel a munka a tartalombázis kiterjesztésére koncentrál, mely kiváló minőségű kutatási eredményeket tartalmaz, ideértve a szöveges kutatási jelentéseket, adatállományokat és egyéb tudományos publikációkat.

A D-NET v1.0 nyílt forráskódú szoftver megjelenése az osztott (distributed), szolgáltatás-központú architektúra sikeres alapjának bizonyult, emellett a Confederation of Open Access Repositories (COAR) számára is megfelelő.

A cikk a DRIVER-nek a globális információs környezet megváltozására adott egyedülálló válaszát írja le, és a nemzetközi együttműködés stratégiáját vizsgálja a COAR-ban, amely a DRIVER-ben elért tudományos és műszaki együttműködésen alapul, és szól azokról a fontos repozitórium-fejlesztési célokról, melyek a menedzsereket, könyvtárosokat, tudósokat és a finanszírozókat foglalkoztatják, s melyek sejtetik a nyílt hozzáférésű publikálás jövőjét, az emberi tudás globális és interaktív reprezentációjának legfőbb célját.

(Autoref. alapján)

Lásd még 295, 297

Jogi szabályozás

Lásd 337

Könyvtárosi hivatás

284/2011

ELLIOTT, Naomi – PROBETS, Steve: Is there a second life for librarians?. – *Bibliogr. In: The electronic library.* – 29. (2011) 3., p. 354-366.

A könyvtárosok virtuális jelenléte

Felmérés; Könyvtárosi hivatás; Számítógép-hálózat

A cikk a könyvtárosok tapasztalatainak szemszögéből mutatja be a könyvtárak szerepét a Second Life virtuális világban. Az aktuális szakirodalom alapján fogalmazza meg a könyvtárakat és a könyvtárosokat érintő fontos kérdéseket a virtuális világban. Tíz Second Life-ban aktív könyvtárossal készítették interjút annak megállapításához, hogy mely kérdések a legfontosabbak és miért. A könyvtárosok véleménye között jelentős eltérés tapasztalható, de abban mindenki egyetértett, hogy a Second Life világában tett erőfeszítései a többi használót is segítették, és saját szakmai fejlődésükhöz is hozzájárultak. Abban is egyetértettek, hogy a könyvtárosoknak fontos a Second Life-ban való aktuális részvétel, hogy készen álljanak arra az időre, amikor a virtuális világok megszokottak lesznek. A virtuális világok egyre népszerűbbek, főként a fiatalabb generációk körében. Ha a sokdimenziós információs tér részeivé válnak, a virtuális tér lehetőségeit meg kell ismertetni és el kell fogadtatni az információs közösséggel. A könyvtárosok egyik feladata, hogy segítsék a használókat a virtuális világ nyújtotta információs szolgáltatások lehetőségeinek és összetettségének megértésében. Ezt csak úgy tehetik, ha elfogadják és támogatják a tapasztalatszerzést a Second Life-hoz hasonló környezetekben. A cikk bemutatja a könyvtárosok számára, hogyan használják jelenleg a Second Life-ot információszolgáltatásra, valamint hogyan hasznosíthatja a szélesebb információs közösség a virtuális világok felfedezésével járó lehetőségeket.

(Autoref.)

285/2011

NELSON, Elizabeth: Learning from public and school librarians **In:** Information outlook. – 15. (2011) 3., p. 16-18.

Mit tanulhatnak a szakkönyvtárosok az iskolai és a közkönyvtáraktól?*Feladatkör; Könyvtárosi hivatás; Közművelődési könyvtár; Public relations; Tudományos és szakkönyvtárak*

A különböző könyvtártípusokban dolgozók lényegében megegyeznek abban, hogy a környezetüket, a célközönségüket szolgálják, legyen az az adott településen élő lakosság vagy egy oktatási intézmény. Munkájukban több a hasonlóság, mint a különbség. Ez lehetővé teszi, hogy az egyik területen szerzett tapasztalatokat átvigyék egy másik könyvtári területre. Néhány éve Steve Casburn részletezte, hogy mit tanulhatnak az iskolai és a közkönyvtárban dolgozók a szakkönyvtárakban dolgozó kollégáiktól. Eljött az ideje, hogy a szakkönyvtárosok is megvizsgálják, mit tanulhatnak az iskolai vagy a közkönyvtáraktól.

A csökkenő költségvetések időszakában törekednünk kell arra, hogy minél több támogatót találjunk. Ez olyan készség, amelyet a közkönyvtárak magas szinten alkalmaznak, amikor könyvtárbaráti köröket hoznak létre. Az ilyen szerveződések segíthetnek a rendezvényekben, pénzgyűjtésben, és demonstrálják a közösség elkötelezettségét az adott könyvtár iránt. A szakkönyvtári területen ennek egy olyan tanácsadói testület felelne meg, amely gondoskodik arról, hogy a könyvtári szolgáltatások valóban lefedjék a szervezet igényeit.

A használók számítástechnikai és tájékozási kultúrája minden könyvtártípusban kulcsfontosságú tényező. Korábban a szakkönyvtárak feldolgozott formában adták tovább az információt, de most, amikor egyre több forrást közvetlenül az internetről is letölthetünk, fontossá vált, hogy a használók tudjanak élni a lehetőségekkel. A készségek elsajátítását nem árt ellenőrizni és értékelni, ez is a könyvtár feladata lehet.

A zsugorodó költségvetést a könyvtárak a szolgáltatások hatékonyságának fokozásával ellensúlyozhatják – az online szolgáltatások bővítésével és a kutatómunka közvetlenebb támogatásával. Ezen a téren is van mit átvenni, például, hogy a közkönyvtárak bizonyos szolgáltatásai a hét minden napján 24 órán keresztül elérhetőek,

vagy ahogy az oktatási intézmények könyvtárai igazodnak a tantervekhez.

A dolgozók számánál fontosabb, hogy mennyire elérhetőek SMS-ben, e-mailben vagy chatvonalon, és hogy a weboldalak milyen segítséget nyújtanak a használóknak. Az online elérhető oktatóvideókat, szöveggel kísért PowerPoint diavetítéseket akkor lehet igénybe venni, amikor éppen szüksége van rájuk a használónak, és annyiszor nézheti meg, ahányszor akarja.

A szakkönyvtárosoknak a közösséggel való azonosulást is meg kell tanulniuk. A felsőoktatási könyvtárosok ezt úgy érik el, hogy részt vesznek a bizottsági munkában, maguk is kutatásokat folytatnak, végigjárják a szakmai előmenetel lépcsőit, és ezáltal elfogadjatják magukat. A szakkönyvtárosok is részt vehetnek a különféle bizottságok munkájában, így bizonyítva, hogy a könyvtáron kívül is hasznos tagjai a közösségnek.

A jövő könyvtárának kialakítása is fontos, az amerikai szakkönyvtári egyesület (Special Libraries Association, SLA) célul tűzte ki, hogy a könyvtárosok legyenek felkészülve a jövőre. Párbeszédet kell folytatni más könyvtárakkal, hidakat kell építeni közöttük, fel kell használni az ő tudásukat és tapasztalataikat. Az SLA-n belül a felsőoktatási szakkönyvtárak külön alosztályt hoztak létre, amely részét képezi mind a felsőoktatási, mind a szakkönyvtári eszmecseréknek. A jövőben az is felvetődhet, hogy az SLA helyett legyen egy információs és tudásközpontú szervezet.

(Mándy Gábor)

286/2011

VINOGRADOVA, V. A.: Intelligenty i intelektuality na stranicah bibliotečnyh blogov. – Bibliogr. 10 tétel In: Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2011) 6., p. 65-71.

Intelligensek és intellektuálok a könyvtári blogok oldalain

Elektronikus hirdetőtábla; Könyvtárosi hivatás; Könyvtártudományi tájékoztatás

Oroszországban a könyvtári blogok viszonylag új jelenségnek számítanak, bibliográfiájuk sem hosszú. Tematikailag a könyvtári blogok a művelődési témájúakhoz állnak a legközelebb. 2009 októberében indult a BlogoNews c. hálózati folyóirat, az év végén a Cirill és Metód portál távoktatási tanfolyamot indított a könyvtári blogok létrehozása iránt érdeklődőknek, október–december folyamán pedig az iskolai könyvtárosoknak tartottak tanfolyamokat. 2010 őszen 317 könyvtári blogot tartottak nyilván, ebből 168 iskolai könyvtárak vagy könyvtárosok blogja volt.

2010-ben a szerző abból a célból vizsgálta a könyvtári blogokat, hogy megmutassa, az intelligens és az intellektuális személyiség felismerhető a könyvtárosok blogjaiban is; megtudja, hogy a könyvtáros-bloggerekhez mely értékek állnak közelebb; feltárja, hogy a könyvtári blogokban mennyire tükröződnek a szakmai kérdések. Azt feltételezte, hogy a bloggerek nagyobb része az intellektuális értékeket tartja fontosnak (azaz a műveltséget és a kreativitást). A kutatás módszere a tartalomelemzés volt, amelyhez a könyvtári folyóiratok korábbi elemzéséhez használt értékmutatókat alkalmazta. Az *intelligencia* és az *intellektualitás* meghatározásához egyaránt 10-10 mutatót sorolt fel, a sor az első esetben a szocializációval és a hazaszeretettel kezdődött, míg a másodikban a vezéregyéniséggel és az információ elérhetőségével. A feltételezés ellenőrzéséhez elemzett 21 blog közül 11 kollektív és 10 személyes volt. A vizsgált bejegyzések (posztok) 2009-ben és 2010 első félévében íródtak. Az általános eredmény azt mutatta, hogy a személyes blogoknál közel azonos az értékrend. A kollektív blogoknál nagy az eltolódás az intelligencia felé, az intellektuális csoportba konkrét könyvtárhoz nem köthető közösségek kerültek, míg az egyes könyvtárak blogjai az intelligencia értékrendjét követték.

Ezután külön-külön elemezte a személyes intellektuális, a személyes intelligens beállított-

Oktatás és továbbképzés

ságú, valamint a kollektív blogokat ugyanezek szerint. A személyes intellektuális blogokra jellemző, hogy szerzőik főleg a könyvtárak műszaki és jogi kérdéseivel foglalkoznak. Ebben a csoportban fontosak a pénzügyi problémák: a szerzők vagy találnak jól fizető munkát, vagy elhagyják a könyvtári szférát. A személyes intelligens blogok általában egy a szerzőt legjobban érdeklő témával foglalkoznak, mint pl. az információforrások, az információtechnológia, a virtuális tájékoztatás, könyvtári bútorok stb. A kollektív blogokra általában jellemző, hogy főleg módszertani ajánlásokat, a könyvtáros közösséget (és nem egy konkrét könyvtárat) érintő rendezvények leírását tartalmazzák. Ezen belül az intelligens beállítottságúak társadalmi szervezetek és egyes könyvtárak blogjaira oszthatók. A szervezetek blogjai főleg elméleti, a könyvtáráké inkább gyakorlati kérdésekkel foglalkoznak. Külön figyelmet érdemelnek az ún. helytörténeti blogok.

A bloggerek értékrendjének elemzése mellett vizsgálták még a szakmai jellemzőket is, az ideális könyvtáros modelljét E. R. Sukiasán művei alapján alkották meg. A főbb tulajdonságok közül a blogokban érzékelhetőket elemezték. Az önzetlenség és az altruizmus általános megléte a könyvtárosok értékrendjét bizonyítja, pszichológusok és pedagógusok szerint ez még inkább felfedezhető a gyermekkönyvtárosok blogjaiban.

Következtetések:

- A könyvtáros-bloggerek nagy része az intelligencia értékrendjét követi.
- Mindössze két blog foglalkozott kizárólag a számítógépesítéssel.
- A könyvtári blogokban tükröződő szakmai jellemzők rangsora azt mutatja, hogy szerzőik olyan könyvtárosok, akik a szakmai közösségekben aktívan részt akarnak venni, megfelelő készségekkel rendelkeznek és osztják a szakma legfontosabb etikai értékeit.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 294, 322

287/2011

FULTON, Bruce – BOTTICELLI, Peter – BRADLEY, Jana: DigIn : a hands-on approach to a digital curation curriculum for professional development. – Bibliogr. In: Journal of education for library and information science. – 52. (2011) 2., p. 95-109.

DigIn: egy digitális tantárgy kialakításának gyakorlati megközelítése

Információtechnológia; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv; Távközlés

Az Arizonai Egyetem Információs Források és Könyvtártudományi Iskolája (SIRLS) 2006-ban kidolgozott egy *Digitális információk kezelése* programot (DigIn), melyet kezdetben a Múzeumi és Könyvtári Szolgáltatások Intézete (IMLS) támogatott anyagilag. A tanterv, melyet most a mesterképzésben részt vevőknek kínálnak, az interdiszciplináris menedzsmenthez is szorosan kapcsolódó alkalmazott technológiát ötvözi a szabályozás kérdéseivel, melyet úgy alakítottak ki, hogy számos karrier számára hasznos legyen. Pótlólagos források is rendelkezésre álltak 2008-tól; ebből digitális laboratóriumot hoztak létre, melyben lehetőség nyílt mind valódi, mind virtuális diákok gyakorlati tanulására. Itt empirikusan értékelhető a gyakorlati és esetalapú tanulás hatása az attitűdökre és a pályaképekre. A hároméves adatgyűjtés és elemzés félideje kezdeti segítséget nyújt a praktikus megközelítéshez és pozitív hatású a technológiával kapcsolatos attitűdökre és a karriertörekvésekre. A szerzők ismertetik az eddigi eredményeket, a gyakorlatias tantervkészítést, valamint az ezt segítő műszaki infrastruktúrát.

(Autoref.)

288/2011

MILLER, Robin E.: Reference communities : applying the community of practice concept to development of reference knowledge. – Bibliogr. **In:** Public services quarterly. – 7. (2011) 1/2., p. 18-26.

A referenz ismeretek bővítése szakmai közösség segítségével

Könyvtáros -felsőfokú; Referenz; Továbbképzés

Mind az általános tájékoztató könyvtárosoknak, mind a szakreferenseknek szükségük van ismereteik folyamatos bővítésére, naprakészen tartására, szakmai újdonságok illetve új információkeresési eszközök, módszerek tekintetében egyaránt. Általános és szakmai tudást a tájékoztató könyvtárosok sokféle úton szerezhetnek, akár egyénileg, akár együttműködve. Ez utóbbinak egyik formája a szakmai közösség keretei között folyó ismeretszerzés.

A szakmai közösségek (melyekkel a szakirodalom az 1990-es évek óta foglalkozik) szervesen is létrejöhetnek, akár az abban részt vevők tudta nélkül, vagy együtt dolgozó kollégák alkothatnak – tudatosan – ad hoc vagy hosszú távú közösséget. A lényeg, hogy adott valamely szakterület, egy közösség, mely ezzel foglalkozik, és a közös gyakorlat, ekképp különösen a munkahelyi tanulásra jellemzők a szakmai közösség tulajdonságai. A munkahelyi tanulás gyakori alkalmá az újonnan jött megismertetése a körülményekkel, módszerekkel és eszközökkel, ám a régi munkatársak is lehetnek „újonnan jöttek” egy új módszer vagy eszköz megjelenésekor. Mindaz, ami a szakmai közösségekről általában és elméletben elmondható, különösen alkalmas a tájékoztató könyvtárosok ismereteinek gyarapítására, különösen olyan méretű könyvtárakban, ahol az általános tájékoztató könyvtárosok és a szakreferensek együtt dolgoznak, illetve ahol a munkatársak általános és szaktájékoztató feladatokat is ellátnak.

A szakmai közösségek a tudatos ismeret-gyarapítást támogatják. A könyvtárosoknak jól bevált módszereik és szokásaik vannak általános és

szakterületi ismereteik fenntartására és gyarapítására; mindazonáltal a szakmai közösség olyan módszert kínál a referenz ismeretek bővítésére, mely együttműködésen alapul és rugalmas. Egy szakmai közösség létrehozása olyan tanulási lehetőséget kínál a tájékoztató könyvtárosoknak, ahol az új ismereteket az alkalmazás során szerzik meg; az információk megosztása, az újdonságok felfedezése formális és informális interakciókon keresztül történik. Továbbá: a tájékoztató könyvtárosok szakértelmük fejlődését közös erőfeszítés eredményeként látják.

A kis és közepes méretű egyetemi könyvtárakban, és bármely olyan könyvtárban, mely nem engedheti meg magának, hogy nagyszámú szakreferenst alkalmazzon, a szakmai közösség kínál gyakorlati megoldást arra, hogy a könyvtárosok karbantartsák szakértelmüket a használóik érdekkörébe tartozó területeken.

(Mohor Jenő)

289/2011

STANTON, Jeffrey M. [et al.]: Education for eScience professionals : job analysis, curriculum guidance, and program considerations. – Bibliogr. **In:** Journal of education for library and information science. – 52. (2011) 2., p. 79-94.

E-természettudományi szakemberek oktatása: munkaköri leírás, tantervi kalauz és a programmal kapcsolatos megfontolások

Felmérés; Gyakorlati képzés; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Munkakör; Tanterv, óraterv

A nagy és együttműködésben kezelt adatállományok alapvető fontosságúak már sok tudományos és műszaki vállalkozás számára, és kezelésük növelte az olyan „e-természettudományi szakemberek” iránti igényt, akik a könyvtárosságot ki tudják bővíteni a nagy léptékű információkezelési problémák megoldására is a kutatók és a mérnökök számára. A cikk a munka, a dolgozó és munkahely dimenzióinak megértésére koncentrálna, beleértve azt a tudást, készségeket

és jártasságokat, melyekkel az e-természettudományi szakembereknek rendelkezniük kell. A szerzők fókuszcsoporthoz és interjúk segítségével igyekeztek feltárni a tudományos kutatók igényeit, és hogy miképpen lehet ezeket az igényeket lefordítani tanterv- és programfejlesztési megoldásokra. Egy ötfős – mesterképzésben részt vevő diákokból álló – csoport is dolgozott célzott gyakornoki feltételek között (terepen), és készített naplót a tevékenységéről. A kapott eredmények szerint a diákok három fő területen dolgoztak: adatkezelésben, a technikai és nem technikai személyzet közötti kommunikációban és természettudományokkal kapcsolatos

feladatokban. Az eredményeket a szerzők olyan munkakörelemzésbe szervezték, melyet fel lehet használni tanterv- és programfejlesztési megoldásokra a könyvtár- és információtudományi oktatásban. Azzal zárják írásukat, hogy a születőben lévő új foglalkozás ígéretes oktatási és kutatási fókuszot jelent majd a könyvtár- és információtudomány számára a következő évtizedben, és hogy a természettudományi és K+F laboratóriumokat a produktív könyvtárosság terepeként eddig alábecsülték.

(Autoref.)

Lásd még 313, 320

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

290/2011

AMADEO, Liana Gomes – BETTENCOURT, Angela Monteiro: Die Brasilianische Nationalbibliothek : vom traditionellen zum digitalen Dokument In: Bibliothek. – 35. (2011) 2., p. 209-213.
Res. angol nyelven

A Brazil Nemzeti Könyvtár: a hagyományostól a digitális dokumentumokig

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár; Nemzeti könyvtár

2010. október 29-én ünnepelte fennállásának 200. évfordulóját a Brazil Nemzeti Könyvtár. A Portugál Királyi Könyvtár Brazíliába költözése az ország történetének fontos mozzanata volt: 1808-ban a lisszaboni udvar Rio de Janeiróba menekült Napóleon elől.

A nemzeti könyvtár alapját I. József király (1714-1777) könyvtára képezi (elődeinek a gyűjteménye az 1755. évi lisszaboni tűzvészben megsemmisült), amely 1810-ben érkezett Brazíliába. Az ekkor hatvanezer egységet számláló gyűjtemény kezdettől fogva ajándékokkal is gyarapodott.

Napjainkban a klasszikus nemzeti könyvtári funkciók ellátását már az új műszaki vívmányok alkalmazása is segíti, a Digitális Nemzeti Könyvtár viszont már paradigmaváltást jelent: a kulturális örökség megőrzési funkciója mellett a *hozzáférés demokratizmusát* helyezi előtérbe. A Brazil Nemzeti Könyvtár 2006-ban kezdett megvalósításához *BNDigital* néven szolgáltatásai korszerűsítési projektjeként, amely nemcsak egy intézményi gyűjtemény, hanem egy nyílt, interaktív és hálózati rendszer. A célok között szerepel publikus művek digitalizálása és hozzáférhetővé tétele, szerzők dossziéjának és képgalériájának létrehozása, valamint cikkek és esszék közzétételéhez egy olyan internetes platform, amely az olvasókkal és a kutatókkal

való párbeszédet segíti. Az összetett feladatok mellett fontos a portugál nyelv népszerűsítése az interneten, hiszen most csak a tartalmak 4%-át teszi ki a portugál nyelvű anyag.

A technikai feltételek kialakítása mellett (normák, szabványok, formátumok, protokollok) a digitalizálás során alapvető kérdéseket is meg kellett oldaniuk, és négy szempontot kellett figyelembe venniük a rendszer létrehozása során: a digitalizálás folyamatát, az internetes megjelenést és hozzáférést, a hosszú távú tárolást és a többi digitális állománnyal való összekapcsolás lehetőségének biztosítását. (A szerzők részletesen ismertetik a használt nemzetközi szabványokat és előírásokat.)

2001 óta a következő digitalizálási projekteken (<http://bndigital.bn.br/projetos.htm>) dolgoznak:

- az Alexandre Rodrigues Ferreira gyűjtemény,
- a Rabszolga-kereskedelem Brazíliában,
- a Történelmi térképek
- Brazília és az Egyesült Államok
- Brazília virtuális emlékezetének hálózata
- Thereza Christina Maria fotógyűjteménye
- Digitális világkönyvtár (World Digital Library)
- „Franciaország Brazíliában” nevű portál (A França no Brasil / La France au Brésil)

Jelenleg a BNDigital több mint húszezer digitalizált művel rendelkezik, és havonta átlagosan kétszázezer látogató keresi fel. 2011-ben további projektek indulnak, köztük a könyvtár ritka periodikáinak a digitalizálása; ezzel nemcsak a digitalizált állomány nő a kétszeresére, hanem a látogatók száma is meg fog duplázódni.

(Murányi Lajos)

Lásd még 276, 345

Felsőoktatási könyvtárak

Lásd 302, 303, 304, 305, 309, 314, 316, 318, 319, 323, 330

291/2011

COPELAND, Andrea J. – BARREAU, Deborah: Helping people to manage and share their digital information : a role for public libraries. – Bibliogr. **In:** Library trends. – 59. (2011) 4., p. 637-649.

Hogyan segíthetik a közkönyvtárak a használókat digitális információik kezelésében és megosztásában

Feladatkör; Használók képzése; Igény; Információtechnológia; Közművelődési könyvtár; Megőrzés

Kulturális intézményként a közkönyvtárnak az a feladata, hogy a környező közösség igényeit kielégítő információforrásokat és szolgáltatásokat nyújtson, és ha elegendő helytel és költségvetéssel rendelkezik, a közösség múltjának őrzője és letéti helye legyen. Küldetésének teljesítése érdekében be kell csalogatnia a közösség tagjait a könyvtárba olyan információkínálattal és lehetőségekkel, amelyek az egyedi és változatos érdeklődési köröknek megfelelnek, és új dolgok felfedezésére adnak alkalmat. Ha az embereket rávesszük saját személyes digitális objektumaik összegyűjtésére és megőrzésére, sikerülhet érdeklődésüket és elkötelezettségüket felébreszteni a közösségi tárolóhelyek iránt, amelyek minden használó igényeit kielégítenék. Egy olyan használóképzési program, amely a legfontosabb információk és a tárgyak azonosítására és megőrzésére koncentrálna, a megőrzés technikai aspektusával is foglalkozik, és rávilágít a személyes információk megosztásának előnyeire és az ezzel kapcsolatos kihívásokra, eredményezheti egy olyan közösségi tárolóhely létrejöttét, amely egyaránt értékes lehet az egyén és a közösség számára.

(Autoref.)

292/2011

SMED, Gitte: Development tendencies in Nordic public libraries **In:** Scandinavian public library quarterly. – 44. (2011) 2., p. 8-9.

A skandináv közkönyvtárak fejlődési tendenciái

Felmérés; Feladatkör; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

2010/2011 telén összesen 65 kérdőívet küldtek ki a skandináv országok közkönyvtáraiba. 15-15 kérdőívet küldtek Dániába, Finnországba, Norvégiába és Svédországba, valamint ötöt Izlandra. A részt vevő intézmények létszám tekintetében hasonló nagyságrendűek voltak (Izland kivételével, ahol kicsit kisebbek). Azt vizsgálták, milyen változások vannak a könyvtárak szerepében és szolgáltatási koncepcióiban. A 47 visszaérkezett kérdőív azt mutatja, hogy a skandináv könyvtárak változatlanul fontos kulturális intézmények, amelyek képesek modern szolgáltatások nyújtására.

A mai közkönyvtár nagy hangsúlyt fektet az elektronikus dokumentumok hozzáférhetővé tételére és a kulturális programokra. Nagy kihívást jelent a nehéz gazdasági helyzet. Ennek ellenére a könyvtárak képesek új eredményeket elérni.

A skandináv könyvtárak számos partnerségi viszonyt alakítottak ki elsősorban a helyi önkormányzati és állami intézményekkel. Ezek az együttműködések rendszerint tanulási és kulturális célokból jönnek létre. Az állampolgári szolgáltatások és más helyi önkormányzati szolgáltatások rendszerint jelen vannak a dán és más skandináv könyvtárakban. A magánszférával való együttműködés kevésbé mondható általánosnak, de van rá példa.

A válaszadó könyvtárak mindegyike kínál CD és DVD kölcsönzési lehetőséget, és kb. 80%-uk játékokat is szolgáltat. A skandináv könyvtárak 40%-ában van lehetőség filmek és 55%-ban zenék letöltésére. Sok könyvtár van jelen a Facebookon, a YouTube-on és más közösségi oldalakon. Dániában, Finnországban és Svédországban a válaszadók körében kölcsönözhető

az e-könyv olvasók. Ugyanazok Norvégiában csak helyben használhatók. Nagy arányban kínálnak fizikai térben megvalósuló programokat (tanulókörök, tanfolyamok, kiállítások) is.

A munkatársak jellemzően könyvtáros végzettségűek (különösen igaz ez Dániában és Finnországban), kompetenciáik fejlesztésére a legtöbb válaszadó könyvtár a költségvetése kevesebb mint 5%-át költi. Ez jelentheti azt is, hogy a magasan kvalifikált munkaerőnek nincs szüksége további képzésre, de azt is, hogy a gazdasági megszorítások idején nincs keret ilyen kiadásokra.

2010-ben két komoly kihívással kellett a könyvtáraknak szembenézniük. Egyrészt a gazdasági helyzet romlása, a költségvetési csökkentések hatásai (pl. elbocsátások és könyvtárbezárások) okoztak gondot, másrészt a könyvtári rendszerek korszerűsítése jelentett megoldandó feladatot.

A 2010. év sikerei alapján négy tendencia rajzolódik ki: 1. emelkedő látogatói és kölcsönzői adatok; 2. új digitalizálási projektek; 3. új könyvtári szolgáltatások fejlesztése; 4. új könyvtári programok, tevékenységek fejlesztése.

(Tóth Máté)

293/2011

STADLER, Heike: Der Bürger entscheidet mit : die Bibliothek als Diskussionsgegenstand zwischen Politik, Kommunalverwaltung und Bürgerschaft. – Bibliogr. lábjegyzetben **In:** BuB. – 63. (2011) 6., p. 450-453.

A lakosság is beleszólhat a döntésekbe. A könyvtár mint a politika, az önkormányzat és a lakosság közötti vita tárgya

Fenntartó szerv; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár; Társadalmi követelmények

A népakarat vagy hatályon kívül helyezhet egy városházi döntést, és másikat kényszeríthet ki, vagy éppen olyan közösségi döntést céloz meg, amiről még nem született határozat. Ehhez azon-

ban meghatározott számú lakossági aláírás, majd a többség „igen” szavazata is szükséges.

A cikk az utóbbi évek kezdeményezéseit tekinti át, amelyek közvetve vagy közvetlenül a könyvtárak fontosságáról szólnak.

Münchenben 2003-ban híre ment, hogy 10-12 fiókkönyvtárat bezárnak, és három központi könyvtárral pótolják majd ezeket. A tiltakozás ellenére kettőt be is zártak, mert a város 2006-ig két és fél millió eurót meg akart takarítani. A népszavazásra szeptemberben került sor, s bár a szavazók 70%-a igennel voksolt, 9 ezer szavazat hiányzott a pozitív döntéshez.

Augsburgban 2005-ben a szükségesnél jóval több aláírás gyűlt össze egy új városi könyvtár létesítése érdekében, de a népszavazásra nem került sor, mert a város beadta a derekát, s 2009-ben meg is nyílt az új létesítmény.

A Rajna-vidék–pfalzi *Böhl-Iggelheimben* 2007-ben tartott népszavazás könyvtárpolitikai szempontból kudarcot vallott. Egy könyvtári szoftvereket gyártó cég támogatta volna a *jövő könyvtárának* az építését, melyben az állomány fele lett volna csak könyv, de a terv megvalósítását a lakosság csekély többséggel leszavazta. Mivel öt évig nem rendezhető ismét népszavazás a kérdéstről, nem épül fel a városban a jövő könyvtára.

Bielefeldben 2009-ben a lakosság dönthetett volna a könyvtár helyéről, illetve a 2011-re tervezett átköltözéséről. Aláírásgyűjtés is kezdődött a terv megakadályozására, de nem volt elegendő számú a szavazás megtartásához.

A hesseni kisváros, *Bad Vilbel* könyvtáráról 2010-ben rendeztek népszavazást, mely a képviselőtestületnek a régi városrészben egy üvegből készülő „könyvhíd” felépítéséről 2009-ben hozott határozatát szándékozott érvényteleníteni, de a szavazás sikeréhez 311 szavazat hiányzott.

Az észak-rajna–vesztfáliai *Witten* lakosainak *Mentsétek meg könyvtárainkat!* elnevezésű kezdeményezését 2010-ben elutasította a városháza, ugyanakkor eldöntötte, hogy felbecsülte és eladja a központi könyvtár épületét. A cél nem az intézmény felszámolása, hanem

a könyvtári kínálat újjászervezése volt. A népszavazási kezdeményezés kételkedett a várható előnyökben (jóval kisebb alapterülete lett volna az új tudásközpontnak), és kérte, függesszék fel megvalósítást 2012-ig, valamint készüljön egy könyvtári koncepció, melynek kidolgozását egy civil műhely vállalná. A szavazást a nem megfelelő kérdésfeltevés miatt elutasították, de 2011 elején a polgármester mégis lemondott az épület eladásáról, és a műhely is megalakult, hogy megvitassa a könyvtár jövőjét, és kidolgozza a szükséges terveket.

2010-re *Stuttgartban* érzelmileg annyira megosztotta a lakosságot a három éve épülő új könyvtár, hogy befejezése is kérdésessé vált. A város semlegességet kért a könyvtár munkatársaitól a folyó vitában, akik 2010 őszétől már havonta tartanak tájékoztatót az építkezés állásáról, helyszíni bejárásokat szerveznek, az érdeklődők webkamera segítségével is követhetik az építést.

Leszögezhetjük, hogy érdemes a lakosságot bevonni a könyvtár helyének vagy esetleg bezárásának az eldöntésébe. A könyvtárat nem használók véleménye is fontos, hiszen ők is meg tudják ítélni, hogy jó vagy rossz egy döntés, nem csak az aktív könyvtárhasználók.

(Murányi Lajos)

Lásd még 301, 311, 328, 329

Egyéb közművelődési könyvtárak

294/2011

MARSHALL, Aileen: Library services in correctional settings **In:** Information outlook. – 15. (2011) 1., p. 24-26.

Könyvtári szolgáltatások az amerikai büntetés-végrehajtási intézetekben

Börtönkönyvtár; Könyvtárosi hivatás; Szolgáltatók

A Föld lakóinak csak kevesebb mint 5%-a él az Egyesült Államokban, ám az összes börtönlakó majd 25%-a ebben az országban tölti büntetését – 2008-ban több mint 2,3 millióan.

Miután egy rab mögött becsukódik a börtönajtó, legtöbbször egy mindenféle rehabilitációs programot nélkülöző, zárt és ingerszegény világ részese lesz. Az Egyesült Államokban, Kanadában, az Egyesült Királyságban és a skandináv államokban azonban már felismerték a rekreációs és tanulási célú olvasmányokhoz való hozzáférés fontosságát, és kidolgozták az ezt célzó könyvtári szolgáltatások szabványait és útmutatóit.

A börtönkönyvtár gondolata nem újdonság, Utahban már 1879-ben is működött. A cikk a büntetés-végrehajtási intézményekben nyújtott könyvtári szolgáltatások és a börtönkönyvtárosok szerepét hangsúlyozza. A megfelelő olvasmányok kézbeadásával, a tanulás segítségével ugyanis erősödhet a raboknak a tettek következményeit előre felmérni képes gondolkodása, ezáltal csökkenhet a visszaesések száma, nőhet a társadalomba történő sikeres visszailleszkedés esélye.

Massachusettsben például olyan programot indítottak, ahol az elítélteket próbaidőre bocsátják, ha részt vesznek egy szakember által irányított irodalmi szemináriumon. A gyakorlatot már más államok is átvették, és sok bíró is partner ebben.

A börtönkönyvtáros munkakörülményei természetesen különböznek a külvilági kollégáétól. Óvatosabban kell bánnia az információkkal (például, ha egy rab valakinek az elérhetőségét szeretné megtudni), ellenőriznie kell a könyvtár

esetlegesen fegyverként alkalmazható felszerelési tárgyainak használatát, tudatában kell lennie, hogy a könyvek kiválóan alkalmasak titkos és tilos üzenetváltásra, fel kell készülnie rá, hogy bizonyos etnikumhoz tartozó, sajátos kulturális háttérű rabok nem képesek női alkalmazottat hatósági személyként elfogadni. Cenzúráznia kell a dokumentumokat, kivonva a forgalomból a börtön előjárói által a biztonság és rend megzavarására alkalmasnak tartott irodalmat, és tudatában kell lennie annak is, hogy vannak rabok, akik bizalmába férkőzve megpróbálják kihasználni.

A börtönkönyvtárosság olyan kihívásokkal jár, melyekre a könyvtárosnak alaposan fel kell készülnie a könyvtárosképzés és a börtön alkalmazottai által nyújtott tréning során. Rátermettségre ahhoz is szükség van, hogy sikerüljön meggyőzni a fenntartókat és az adófizető polgárokat, hogy a börtönkönyvtárra fordított pénz megtérülő befektetés, kimutatható összefüggés van a könyvtárak által támogatott képzési programok és a visszaesők száma között.

(Fazokas Eszter)

Tudományos és szakkönyvtárak

Lásd 285

Iskolai könyvtárak

Lásd 322, 333

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Állomány, állományalakítás

295/2011

KELLERSOHN, Antje [et al.]: Zwischen Pay-per-View und „Big Deal“ : Lizenzierung elektronischer Fachinformation in Deutschland. – Bibliogr. jegyzetekben
In: Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 58. (2011) 3/4., p. 120-130.
Res. angol nyelven

Cikkenként fizetni vagy csomagokat venni? Az elektronikus szakirodalmi információk licenckérdései Németországban

Együtműködés -belföldi; Elektronikus folyóirat; Folyóirat-előfizetés; Hozzáférhetőség; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági; Tudományos és szak-könyvtárak

A kutatás és az oktatás minősége egyre inkább a szakirodalmi információkhoz való gyors, átfogó és közvetlen hozzáférés függvénye, az elektronikus információk aránya pedig egyre nő. Míg a műszaki, természet- és élettudományokban a nyomtatott folyóiratok helyét éveken belül átveszik az elektronikusak, nem így lesz a többi tudománynál.

A digitális szakirodalmi ellátást ma különbözőképpen szervezik meg: helyi intézmények (könyvtárak) licenceivel, konzorciumi keretben beszerzett, illetve a Német Kutatási Társaság (DFG) által finanszírozott országos licencek révén. Az információs piacon néhány nemzetközi kiadó kezében összpontosul az információs monopólium és az árképzés, míg a tudományos intézetek és a felsőoktatás könyvtárainak a költségvetése stagnál, vagy nem követi az ár-emelkedést. Bár Németországban eddig sikerült több tudományterületen is elfogadható szintű elektronikus szakirodalmi információellátást

biztosítani, ezen még sokat lehet javítani. Egy optimalizált információs infrastruktúra feladata az, hogy az igényeknek megfelelő ellátást biztosítson, és minden érdekelt intézmény részére lehetővé tegye a tudományos információhoz való hozzáférést, amennyire ezt a nemzetközi verseny szükségessé teszi.

Németországban az elektronikus szakirodalmi információk helyi szintű, konzorciumi és országos licencek révén jutnak el a kutatókhoz és az oktatókhoz. A közösségi licencek fontos oszlopai a regionális konzorciumok, melyek a kilencvenes évek végén a hálózati struktúrákkal párhuzamosan jöttek létre azért, hogy minél kedvezőbb áron nyújtsanak elérést az elektronikus szakirodalmi információkhoz. A 15 regionális konzorciumból hat a régióon vagy az országhatáron túl is tevékenykedik; rajtuk kívül a nagy kutatói hálózatok is rendelkeznek konzorciumokkal (Frauenhoffer-Gesellschaft, Heimholtz-Gesellschaft, Leibniz- Gesellschaft, Max-Planck-Gesellschaft). A konzorciumok szervezeti működése eltérő (létezik központosított ügyvitel és elosztott funkciók is). A német, az osztrák, a svájci és a luxemburgi konzorciumok képviselői 2000-ben munkaközösséget hoztak létre (GASCO), amely évente kétszer tanácskozik, és az együtműködést koordinálja.

A regionális konzorciumokat kiegészítő és a DFG által finanszírozott országos és régióon átívelő konzorciális licencek egyre dinamikusabbá váltak. A DFG 2004-ben 150 terméket fizetett elő 100 millió euró értékben, de az ügyek intézését nem végzi, ez több intézmény között oszlik meg. 2011-től a DFG már nem finanszírozza teljes mértékben a licenceket, csak részben. Szerephez jutnak a felsőoktatáson kívüli kutatóintézetek is, és az országos licenceket országos konzorciumok váltják fel. A rendszer részei az egy-egy tudományágért felelős könyvtárak (SSG-könyvtárak) és a kettős finanszírozású országos szakkönyvtárak is.

A tanulmány ezután a fejlesztés lehetőségeire tér ki, és először az üzleti modelleket veszi számba (az egyes folyóiratok, a folyóiratcsomagok licence és a nyílt hozzáférés kérdéseit elemzi), majd a strukturális kívánalmakat és az optimalizált információszerzés eszközeit tekinti át. Az információs intézmények a jövőben saját állományból szolgáltató intézményből a digitális szakirodalmi információk széles körét kínáló ügynökséggé alakulnak át.

Ezután a tanulmány részletesen ismerteti a felsőoktatási intézmények és a nem egyetemi kutatóintézetek könyvtárainak, majd a regionális és régió átívelő szolgáltatásokat nyújtó intézményeknek a sajátosságait, végül kiemeli a feladatmegosztás és az együttműködés fontosságát.

(Murányi Lajos)

296/2011

LIST, Cara – CHADWELL, Faye A.: What's next for collection management and managers?. – Bibliogr. In: Collection management. – 36. (2011) 2., p. 79-88.

Mi vár az állománygyarapításra és az állománygyarapítókra?

Állománygyarapítás; Munkaszervezés; Prognózis

A cikk az egyetemi főkönyvtárosokból és könyvtári vezetőkből álló *Taiga* fórum megállapításait követve tekinti át a könyvtáros szakmában, és ezen belül is az állománygyarapításban 5 éven belül várható változásokat. Azt jósolják, hogy:

- felére csökken a könyvtárak által használt terület (*footprint*);
- a könyvkiadók, könyvterjesztők drámai változásokat élnek át, a nem tudományos, műszaki és orvosi tárgyú folyóiratok (*non-STM serials*) terjesztése már nem lesz kifizetődő;
- az e-könyvek és a kézben tartható e-könyv olvasó készülékek mindenütt uralkodóvá válnak, a könyvtári szolgáltatásokat ezeken is elérhetővé kell tenni;
- a könyvtárak más intézményekkel fognak osz-

tozni a kulturális, tudományos, történelmi és intézményi örökségen.

A 2009-ben megtartott negyedik fórumon hozták tétet:

- az állománygyarapítás a jövőben teljesen a használók kezdeményezésén fog alapulni, a könyvtárak csak az aktívan használt dokumentumokat fogják beszerezni;
- a tudásmenedzsment elsősorban az egyetemen fog zajlani, a könyvtáraknak csekély információszerzési szerepe lesz;
- szinte kizárólag elektronikus gyűjtemények lesznek, egyes nyomtatott archívumok megosztott fenntartása mellett;
- a könyvtárépületek állomány nélküli hallgatói központokká alakulnak, a digitális anyagok beszerzését és ennek jogi hátterét a gazdasági osztályok végzik majd.

(Azóta elkészültek a 6. fórum előrejelzései is, ld. a <http://taigaforumprovocativestatements.blogspot.com/> címen) A könyvtártechnikai dolgozók – és ezen belül az állománygyarapítók – műszaki tudásuk okán a fejlődés úttörői lehetnének, de sokan közülük idegenkednek a rutin megváltozásától (ez különösen a régi gárdára igaz). Az idegenkedés időhúzásba, ellenállásba, olykor a fejlesztések szabotálásába megy át. A könyvtár nélküli jövő képével önmagunkat ríogatjuk, és ezzel csak tovább rontjuk a helyzetünket. Közben külső erők (pl. a felsőoktatási intézmények vezetői) nem osztják ezt a peszsimizmust.

A változásokat menedzselni kell, ehhez a következőkre van szükség:

- egy világos jövőkép kidolgozása és megosztása a fenntartókkal;
- az elképzelések megvitatása, a személyzet tudatos hozzáállásának segítése;
- személyes példamutatás;
- a változási folyamat kis lépésekre való felbontása;
- a legfontosabb résztvevők bevonása a folyamatba, az informális vezetők megnyerése;
- a stratégiai célok kitűzése és a prioritások megállapítása;

- a változási folyamat ezek alapján való értékelése;
- a jelenlegi tevékenység átszervezése (hogyan teremtünk az új feladatok számára);
- átképzés és segítség az átálláshoz: annak ismételt hangsúlyozása, hogy a változás a jövő természetes velejárója.

A szakirodalomban elhanyagolták a változások menedzselésének témáját, a meglévő segédletek főként a már vezetői pozícióban lévőknek szólnak, de Rachel Singer Gordon könyve (*The NextGen librarian's survival guide*, 2006) már a jövő könytári vezetők számára készült.

(Mándy Gábor)

297/2011

SPANCEVA, Svetlana Mihajlovna – KUZNECOVA, Svetlana Grigor'evna – KOČUKOVA, Elena Viktorovna: Mežvedomstvennaâ kooperaciâ - faktor efekтивnosti upravleniâ komplektovaniem Nacional'nogo bibliotечноgo fonda. – Bibliogr. 9 tétel **In:** Bibliote-kovedenie. – (2011) 2., p. 19-24.

Ágazatközi együttműködés – a nemzeti könytári állomány gyarapításának hatékony eszköze

Akadémiai könyvtár; Állománygyarapítás; Együttműködés -belföldi; Kötelezpéldány; Nemzeti bibliográfiai intézet; Nemzeti könyvtár

Oroszországban a kötelezpéldány fogalma 1783 óta létezik, szolgáltatását az évszázadok alatt több törvény és rendelet írta elő. Az 1970-es évektől a nagy állami könyvtárakban és tudományos információs intézetekben az általános gyűjtemények mellett megjelentek a szakterület és dokumentumtípus szerinti is. Jelenleg 20 könytári-információs szervezet részéről a szövetségi nyomtatott kötelezpéldányokból, 5 a szövetségi elektronikus kötelezpéldányokból és 6 az elektronikus hordozón lévő szabadalmi dokumentumok kötelezpéldányaiból. A mai oroszországi helyzetnek számos sajátossága van: többszintű felépítés (szövetségi, kiemelt igazgatási egységi, városi szint), a dokumentu-

mok országos nyilvántartására meghatalmazott szervezetek léte (Oroszországi Könyvkamara, Informregisztr és Rospatent), a rendszer dinamizmusa. Napirenden van a hálózati elektronikus dokumentumok felvétele a kötelezpéldány-szolgáltatásba.

A szövetségi törvények előírják az osztott nemzeti könytári-információs állomány (nemzeti állomány) kialakítását, nincs azonban olyan szerv, amely a törvény végrehajtását ellenőrizné. Emiatt az állományok nem teljesekek, a példányok lassan érkeznek. A kötelezpéldányból részesülő könytáraknak értékelniük kell a rendszer működésének a minőségét és a jobbítási lehetőségeket.

A nemzeti állomány gyarapításának irányítása integrált megközelítést igényel, most alakítják ki a gyarapítási folyamatok koordinált könytári irányítási rendszerét. Az irányítás egyik fontos tényezője az ágazatközi együttműködés.

A nemzeti állomány alakulása nagymértékben a kötelezpéldányok szolgáltatásától függ. Az utóbbi évek statisztikái szerint az Oroszországban kiadott nyomtatott dokumentumok 83%-a található meg a könyvtárakban, 2% egyetlen példányban érkezik a Könyvkamarába, 15% pedig kiesik a kamara látóköréből. A jogszabályokat főleg a regionális kiadók, a felsőfokú oktatási intézmények és a tudományos intézetek sértik meg. A feladat fontosságát szem előtt tartva a két nemzeti könyvtár már tíz éve együttműködik a gyarapításban, az utóbbi években erősödött együttműködésük a Könyvkamarával is. Egy 2009. évi felmérés szerint csökkent az időszaki kiadványok kötelezpéldányaiban észlelhető hiány, de így is évente 350-400 cím nem érkezik be az Orosz Állami Könyvtárba (Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka = RGB). A vétkesek ebben az esetben is a főiskolák és az akadémiai intézetek.

A kialakult helyzet szükségessé tette az együttműködést más főhatóságok könytáraival, többek között 2009-től az Orosz Tudományos Akadémia Természettudományi Könyvtárával. A partner kiválasztásában fontos volt a könytár gyűjtőköre, magas fokú számítógépesített-

sege, a könyvtárban működő interaktív gyarapítási szakértői rendszer, a statisztikai monitoring internetes rendszere. A 2010-ben kötött megállapodás szerint a munka a könyvtárakba 2009-ben és 2010-ben érkezett természettudományi állományok teljességének vizsgálatával kezdődött. Az elemzések azt mutatták, hogy az akadémiai könyvtárban 1500 olyan kiadvány volt, amelyek ide a Könyvkamara megkerülésével jutottak, és amelyeknek csak a fele jutott el kötelespéldányként az RGB-be. A hiány a Könyvkamara által regisztrált éves természettudományos irodalom 8%-át jelenti (főleg monográfiák, konferenciai kiadványok, oktatási anyagok). Az Akadémiai Könyvtár által legértékesebbnek tartott 1900 könyvcím közül 63 hiányzott az RGB-ből. Az elemzések nyomán az RGB átadta a Könyvkamarának a nem teljesítő kiadók és egyéb szervezetek jegyzékét; a lépés pozitív eredményeket hozott.

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a nemzeti állomány teljességének biztosításához valamennyi szövetségi kötelespéldányból részesülő könyvtár együttműködése szükséges. A nemzeti könyvtárak jelenleg az együttműködési projekten dolgoznak.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

298/2011

STOLÁROV, Ű. N.: Proizvodnye principy funkcionirovaniâ bibliotečnogo fonda. – Bibliogr. 9 tétel
In: Naučnye i tehničeskije biblioteki. – (2011) 4., p. 30-47.

A könyvtári állomány működésének származtatott (derivált) elvei

Állomány; Egybehangolt állományalakítás; Gyűjtőkör; Igény; Olvasáskorlátozás

A szerzőnek a „Szelektivitás – a könyvtári állomány működésének általános elve”c. cikke (Id. a 221/2011. tételszámú referátumot a KF 2011/3. számában) említi, hogy a szelektivitás alkalmazásában az egyes aspektusok a származtatott

elvekben konkretizálódnak. A leglényegesebbek a következők:

Szagosodás-koordináció

Ez a legfontosabb elv, mivel a könyvtárak egyediségét főleg a gyűjtőköre határozza meg. A szagosodás azonban csak akkor engedhető meg, ha a könyvtárnak biztos háttere van a hiányzó dokumentumok beszerzésére. A szakosítás vonatkozik az állományrészek arányos megosztására a könyvtár szervezeti egységei között, valamint témakör, típus, példányszám stb. szerint, beleértve a kiszolgáló olvasói kör sajátosságait. Az állomány összetételének általános megközelítését 1914-ben V.A. Nevskij alapozta meg. Eszerint szükség van az állomány magjára (olyan könyvekre, amelyeknek mindig mindenhol meg kell lenniük); olyan könyvekre, amelyeknek mindig meg kell lenniük, de nem mindenhol, illetve mindenhol, de nem mindig. Az állománymodell akkor teljes, ha kiegészül a „nem mindig, nem mindenhol” osztállyal. A szakosítás csak a koordinációval együtt hatékony, lényege a különböző típusú könyvtárak állományainak összehangolása a felesleges duplumok elkerülésére.

Rendszerszerűség

Mivel a könyvtári állomány rendszert alkot, elemei szorosan kapcsolódnak egymáshoz. A fogalom tartalma: komplementer jelleg (azaz az egyik dokumentum tartalma kiegészíti a többiét), a működési folyamat szemantikus része (optimális arányok az elektronikus és hagyományos hordozójú dokumentumok, ezen belül a különböző dokumentumtípusok között, valamint a kölcsönözhető, helyben használható stb. állományrészek között); tervezhetőség (az állomány szervezése, mozgatása, a munkatársak száma stb.)

Tolerancia

Ez az elv elsősorban a gyarapítás során érvényesül. Az UNESCO 1995-ben, az ENSZ 2000-ben fogadott el deklarációt a népek egyenlőségéről, a toleranciáról, a különböző vallások, kultúrák, nyelvek tiszteletben tartásáról. Az orosz alkotmányban rögzített vallási egyenlőség a gyarapító könyvtáros számára azt jelenti, hogy semlegesnek kell lennie a társadalmi összeütközést kivá-

tó okoktól. Más szóval arra kell törekednie, hogy az állományban található dokumentumok az embereket közelebb hozzák egymáshoz. Ezzel együtt követnie kell az olvasók újabb érdeklődési körét, mint pl. a vallás, az ezoterika stb.

Szűrhetőség

Egyes szerzők könyvtári cenzúráként említik. A könyvtárügyben két ellentmondó törekvés létezik: az egyik szerint az olvasó teljes szabadságot kap az információforrások közötti válogatásban, míg a másik korlátozza a társadalmilag ártó és veszélyes információk elérését. A könyvtárosnak ezek között kell az egyensúlyt megtalálnia. A témában kiadott nemzetközi dokumentumok is ellentmondások, mint pl. az IFLA internetről szóló manifesztuma (2003). Oroszországban a könyvtári törvény előírja a szűrést, biztosítja, hogy a lakosság csak a nemzeti és a világkultúra értékeihez jusson hozzá. Szakkönyvtárakban az olvasók információs védelmét szem előtt tartva kell a törvényben előírt módon válogatni. Fontos alapidokumentumok még: az ENSZ-nek a gyermekek jogairól szóló konvenciója (1989), az európai konvenció az emberi jogok védelméről (1950), az iskolai könyvtárosok etikai kódexének tervezete és az oroszországi könyvtárosok szakmai etikai kódexe (1999).

Attraktivitás

Fontos, hogy az állomány vonzó legyen az olvasók számára, ami a szükséges dokumentumok meglétét, könnyű elérhetőségét (szabadpolc) jelenti, valamint azokat a körülményeket, ahogy az olvasó hozzájut a dokumentumokhoz (a munkaigényes folyamatok – mint a keresés, másolás – egyszerűsítése). Ide tartozik az akadálymentesítés a mozgásukban vagy egyéb tekintetben korlátozott olvasók számára.

További működési elveket is meg lehet fogalmazni. Az elvek nagyon szorosan kapcsolódnak egymáshoz, egyik megsértése a többit is érinti. Egyidejű, komplex alkalmazásuk a könyvtári állomány minőségi működésének záloga.

(Viszocsekné Péteri Éva)

299/2011

VAJOU, Michel: Licences nationales : retour d'expérience et comparaisons internationales **In:** Bulletin des bibliothèques de France. – 56. (2011) 3., p. 18-21.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A nemzeti licencek nemzetközi összehasonlítása

Állománygyarapítás; Együttműködés -belföldi; Gépi könyvtári hálózat; Hozzáférhetőség

A nemzeti konzorciumokkal kapcsolatos franciaországi viták számára sok tanulsággal szolgálhat az összehasonlítás olyan országokkal, ahol már bevezettek hasonló rendszereket. A cikk erre vállalkozik, különös tekintettel egy úttörő vállalkozás, az OhioLINK részletes bemutatására, mely egyike a legkorábbi konzorciumoknak. Az elemzésből kiderül, hogy a központi beszerzés rendkívül költséghatékony, és segíti a használatot. Más konzorciumi példák vezetési modelljét, finanszírozását és menedzsmentjét is bemutatja a világ minden tájáról. A különböző példák hasznosak lehetnek a francia kezdeményezések számára.

(Autoref.)

Lásd még 316, 344

Feldolgozó munka

300/2011

STEELE, Thomas D. – FOOTE, Jody Bales: Reclassification in academic research libraries : is it still relevant in an e-book world?. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Cataloging & classification quarterly. – 49. (2011) 1., p. 14-32.

Az újracsatározás a felsőoktatási könyvtárakban: van még értelme az e-könyvek világában?

Elektronikus könyv; Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Újraosztályozás

A cikk azt vizsgálja, vajon a felsőoktatási könyvtárak újraosztályozzák-e dokumentumaikat, miképp végzik ezt, és hogy az elektronikus dokumentumok beszerzése befolyással van-e az újraosztályozással kapcsolatos erőfeszítéseikre. A szerzők kérdőívet küldtek e-mailben a tudományos könyvtárak szövetségéhez tartozó könyvtárak katalogizálási részlegeinek vezetőihez. A könyvtárak közel harmada foglalkozik jelenleg újraosztályozással. A legtöbb válaszadó szerint az e-könyvek beszerzése nem befolyásolta döntéseiket az újraosztályozást illetően. A cikk az új generációs katalógusok fazettás keresésre való alkalmasságát, illetve annak a felhasználók osztályozás-használatára gyakorolt hatását is vizsgálja.

(Autoref.)

Lásd még 277, 320

Katalógusok

301/2011

WESTRUM, Anne-Lena: The key to the future of the library catalog is openness **In:** Computers in libraries. – 31. (2011) 3., p. 11-14.

A könyvtári katalógus jövőjének a kulcsa: a nyitottság

Használó; Igény; Online katalógus; Városi könyvtár

Az Oslói Városi Könyvtár *Pode* projektjében azt kutatták, hogy a könyvtári metaadatokat hogyan lehet olyan új kontextusban megjeleníteni, hogy a katalógus jobban megfeleljen a használók igényeinek.

A legtöbb norvég közkönyvtárban a honlap az önkormányzat tartalomkezelő rendszerétől függ, az OPAC-ot pedig az integrált könyvtári rendszer szállítja biztosítja. A katalógus tehát

(a családi ezüst) elkülönül a könyvtár weboldalától. Joggal kérdezheti a használó: míg az Amazonon keresek, mindig megtalálom, amit akarok és még valamivel többet is. Miért nem igaz ez a katalógusokra?

A *Pode* projekt keretében először elkészült egy útvonaltervező és zenei mashup, amelyekhez az adatokat a könyvtári katalógusból nyerték ki, majd kiegészítették más forrásból származó információkkal. Az útvonaltervező a GeoNames földrajzi neveire mutató csatolással információt keres az országról, a fővárosról, a hivatalos nyelvről, az időzónáról vagy a helyi valutáról. Ezen adatokat felhasználva további releváns adatok nyerhetők ki a katalógusból (nyelvkönyvek, útikönyvek, filmek, irodalmi művek). A zenei alkalmazás a Last.fm-en megjelenő ajánlásokkal gazdagítja a zenei katalógust. Egy előadóra való kereséssel a zenei albumok mellett DVD-k, zenei díjak, könyvek is megjelennek, sőt a Last.fm alapján a hasonló előadók listája is. A külső és a belső adatok közötti kapcsolatokkal a felhasználók több információhoz jutottak, így kedvezőbb tapasztalatokat szereztek az OPAC használata során.

A katalógusban néha a túl sok találat jelent problémát, amikor egy-egy népszerű szerzőnél a sok kiadás miatt az általa írt műveknek a sokszorososa jelenik meg. (Az Oslói Városi Könyvtár katalógusában *Knut Hamsun*re keresve közel 600 találat jelenik meg, pedig a szerző összesen csak 40 könyvet írt). Abból indultak ki, hogy amikor valaki egy könyvet keres, akkor jobban érdekli a cím, mint a kiadás. Erre a problémára az *FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records = Bibliográfiai Rekordok Funkcionális Követelményei)* modell jelentette a megoldást. A bibliográfiai rekordokat olyan klaszterekbe rendezték, amelyekben egy-egy mű (work) kifejezései (expression) voltak.

Az FRBR-rel összekapcsolt rekordok csoportjait átkonvertálták *RDF-be (Resource Description Framework = Forrásleíró Keretrendszer, a szemantikus web alapvető szintaxisa)*, így más szemantikus mashupokkal is összekapcsolhatók lettek a találatok. Az egyes műveket a DBpedia

és a Project Gutenberg, a személyeket a DBpedia és a VIAF (Virtual International Authority File) vonatkozó tartalmaival linkelték össze. Ez életrajzi információk megjelenítését tette lehetővé, művek esetében pedig teljes szövegekre vonatkozó csatolások lettek készíthetők.

Végül a többnyelvű könyvtár szépirodalmi gyűjteményét is átkonvertálták RDF-be, majd ezt a <http://dewey.info> adataival kapcsolták össze. A Dewey.info 11 nyelven kínál hozzáférést a Dewey-féle tizedes osztályozás felső három szintjéhez. Az alkalmazás így egy böngészhető bemenet a szépirodalmi gyűjteményhez, amelyben a használó a második és a harmadik szintre kattintva megtekintheti az adott tárgy alá besorolt témákat. A harmadik szinten lévő témára kattintva a rendszer egy keresést indít az adott Dewey számot tartalmazó rekordokra. A következő lépés az lesz, hogy a teljes katalógust átkonvertálják RDF-be. Remélhetőleg más fejlesztők is szívesen használják majd a Poda projekt adatait, hogy új és izgalmas alkalmazásokat hozzanak létre.

A katalógusok adatainak ez a felhasználása rámutatott a MARC formátum néhány gyengeségére. A MARC önmagában nem hordoz szemantikai tartalmat, minden programozási eljárást azal kell kezdeni, hogy megértsük, hogy az adott katalógusban melyik mezőt mire használták. A könyvtárspecifikus formátumok miatt nem vagyunk képesek kilépni a saját kis világunkból, és így nem részesülhetünk a mások által elvégzett innovációk eredményeiből.

Egy biztos, mire 2017-re felépül az új Oslói Központi Könyvtár, addigra egyetlen honlapon lesz megtalálható a könyvtár valamennyi szolgáltatása.

(Tóth Máté)

302/2011

YANG, Sharon Q. – HOFMANN, Melissa A.: Next generation or current generation? : a study of the OPACs of 260 academic libraries in the USA and Canada. – Bibliogr. **In:** Library hi tech. – 29. (2011) 2., p. 266-300.

A jövő vagy napjaink katalógusa? Az Egyesült Államok és Kanada 260 felsőoktatási könyvtára elektronikus katalógusainak vizsgálata

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Gépi információkeresés; Online katalógus

A tanulmány azt a fejlődést tekinti át, amely a jelenlegi elektronikus katalógusoktól (OPAC) az új generációs katalógusok kialakítására tett erőfeszítésekben megy végbe az Egyesült Államok és Kanada 260 felsőoktatási könyvtárában. A vizsgálathoz véletlenszerűen 260 könyvtárat választottak ki (a *Peterson's guide to four-years colleges 2009*-ből), ami az összes intézmény kb. 10 százalékát jelenti. A jövő katalógusának (NGC = Next Generation Catalog) 12 jellemzőből álló listáját használták a mintában szereplő könyvtárak katalógusainak az értékeléséhez. Azokat az OPAC-okat vizsgálták, melyeket a könyvtárak *katalógusnak* tekintettek, bár némelyik aligha volt az. Néhány könyvtárnak több OPAC-interfésze is volt: ezeket külön-külön elemezték. Ha több könyvtárnak közös katalógusa volt, csak az első intézményét vették figyelembe. A könyvtárak mintegy 15 százaléka (n = 40) nem rendelkezett honlappal vagy nem kínált hozzáférést a katalógushoz. A szerzők végül összesen 233 katalógust vizsgáltak. (A kapott eredmény az összes intézményre 95 százalékos valószínűséggel és +/-3 valószínűségi intervallummal kiterjeszhető.)

Bár a jövő katalógusának elemei a felsőoktatási könyvtárak némelyikében fellelhetők, még hosszú út áll előttük. Nagyjából a vizsgált katalógusok 16%-ában semmi jele a jövő katalógusa jellemzőinek, míg 61%-ukban 1-5 jellemző található meg. Csupán 3%-ukban (n = 8) volt 7-10 jellemző kimutatható a tizenkettőből: ezek vagy

a *WorldCat Local*, vagy a *Summon* tagkönyvtárai voltak, de gyengéjük a közös keresés, a kölcsönzési statisztikán alapuló relevancia és az olvasói műveleteken alapuló ajánló funkció.

A tanulmány az első és egyetlen jelenleg ebben a témában; az eredmények jól használhatók a jövő katalógusának megvalósításához.

(Autoref.)

Lásd még 279

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

303/2011

AGUILAR, Paulita [et al.]: Reference as outreach : meeting users where they are. – Bibliogr. **In:** Journal of library administration. – 51. (2011) 4., p. 343-358.

Kihelyezett referenz szolgáltatás egy egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Referenz; Számítógép-hálózat

Az elmúlt évtizedben a felsőoktatási könyvtárak drámai hanyatlást tapasztaltak a hagyományos, referenzpultnál zajló tájékoztató szolgálat igénybevételében. A University of New Mexico referenz szolgáltatása – a nemrég bevezetett újítások hatására – fellendülést mutat, bár a hagyományos referenzpultos tevékenység csökken. Elhivatott, aktív könyvtárosoknak az egyetemi és az azt körülvevő környezetbe való „beépítésével” bővült a referenz szolgáltatás, és új lehetőségek nyíltak a könyvtárosok számára a használókkal való kapcsolatfelvételre a változatos helyszíneken. A virtuális referenzpult létrehozása tovább növelte a könyvtár elérhetőségét és láthatóságát, amely az elektronikus környezetben képes a bárhol lévő használók igényeit kielégíteni.

(Autoref.)

304/2011

ALEXANDER, Laurie [et al.]: MLibrary : concepts for redefining reference **In:** Journal of library administration. – 51. (2011) 4., p. 326-342.

A tájékoztató munka megújítása egy egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Ésszerűsítés; Információtechnológia; Referenz

Az utóbbi 10 évben alaposan megváltozott a Michigani Egyetem könyvtárának (MLibrary) tájékoztató tevékenysége. A cikk áttekinti a változások fő irányait.

A használói igényekhez (gyors hozzáférés, az online források közötti könnyebb eligazodás stb.) igazodva megszüntették a tájékoztató tevékenység helyfüggőségét, virtuális tájékoztató pultot hoztak létre (kérdéseket már e-mailben, közvetlen üzenetben, sőt nemsokára SMS-ben is fel lehet tenni), kapcsolatot alakítottak ki a közösségi portálokkal (Facebook, Twitter, LinkedIn, Yammer, Second Life stb.). A „Kérdezd a könyvtárost!” (*Ask a Librarian*) link minden weboldalukra felkerült, ebbe a virtuális hálózatba a szakreferenseket, az informatikai professzorokat és a hallgatókat egyaránt bevonják. Az e-mailben történő tájékoztatás a hét minden napján, az élő referenz vonal pedig heti 77 órában érhető el. Emellett a tájékoztató osztályt és a technikai jellegű segítséget adó csoportokat (Knowledge Navigation Center, Faculty Exploratory) egymás közelében helyezték el, egy nagy forgalmú területen, a szakreferensek irodái közelében.

A tájékoztató szolgálat fontos feladata az olvasókat a megfelelő szakreferensekhez irányítani. A *Knowledge Navigation Center* az új technológia elsajátításához nyújt segítséget (képzéskészítés, weboldalak létrehozása, bibliográfiai rekordok letöltése és felhasználása, médiakészítés stb.). A *Faculty Exploratory* tanfolyamokat szervez az oktatók számára. Mostanra ezekből az egységekből egy közös szolgáltatási pont jött létre a Harlan Hatcher Graduate

Library-ban (*Knowledge Commons*). Tanulást segítő könyvtárosokat (*learning librarian*) alkalmaznak, felújítanak és összevonnak épületeket, illetve szolgáltatásokat és személyzetet, olyan készségeket fejlesztenek ki, amelyeket a könyvtári rendszer bármely pontján alkalmazni lehet (*cross training*). Egy saját, a tájékoztatást és tájékozódást segítő wikipédia is létrehozta. Egy 6 hónapos periódusban módszeresen felméri az oktatók igényeit (pl. milyen forrásokat használnak, hol tárolják az összegyűjtött adatokat, mennyire ismerik a hallgatói problémákat, a könyvtári szolgáltatásokat, mit tesznek a saját szerzői joguk védelmében, szükségük lenne-e a könyvtár által gyűjtött e-könyvek papírváltozatára is stb.).

A tájékoztatók szaktudását az egyetem kutatási igényeihez is hozzáigazítják, személyes konzultációkat tartanak az oktatókkal, együttműködésen alapuló tanuló közösségeket hoznak létre, a tájékoztató tevékenységet kiterjesztik az egyetem vezetőire. Tanszéki programokhoz kötődő szakreferensek alkalmazása révén javítják az oktatókkal való kapcsolattartást (nekik nincsenek adminisztratív feladataik, teljes egészében a kutatói munka támogatására koncentrálhatnak). A tanulási közösségekben (*learning communities*) a diákok, oktatók és könyvtárosok működnek együtt. Az egyetemhez tartozó Taubman egészségtudományi könyvtárban infopontot hoztak létre, orvos-biológiában szakképzett infomatikusokat alkalmaznak, a nemzetközi kutatásokat is az erre szakosodott könyvtárosok segítik (*library global initiatives librarian*), a geográfiai és statisztikai információs munkát pedig a *Spatial and Numeric Data Services* (SAND) keretében segítik.

A tájékoztató munka minőségét az új technológia alkalmazásával javítják: a kurzuskezelő rendszer, a CTools segítségével ismertetik meg a hallgatókat az új tanulási környezettel, technológiai támogatást a nyitva tartásában a diákok igényeihez igazodó *TechDeck* központ, ill. a *Tech Suit*-ok nyújtanak (ötletbörze-teremmel, könyvtári laborral, gyakorlóteremmel és szerkesztőszobával). Ezeket a létesítménye-

ket poszternyomtatóval, média-átjátszóval, CopyCam készülékkel, videofelvevővel, kivetítővel, a képernyőképek rögzítésére alkalmas számítógéppel is ellátták. A könyvtár az önálló kutatáson alapuló, felfedező jellegű tanulást is segíti.

Ezekhez az új célokhoz a könyvtári személyzet továbbképzésének is igazodnia kell.

(Mándy Gábor)

305/2011

DEMPSEY, Megan: Blending the trends : a holistic approach to reference services. – Bibliogr. **In:** Public services quarterly. – 7. (2011) 1/2., p. 3-17.

A referenz szolgáltatás holisztikus megközelítése

Főiskolai könyvtár; Hatékonyság; Munkaszervezés; Online üzemmód; Referenz

Az egyre inkább elterjedő „lépcsőzetes” referenz, a „mozgó” (roving) könyvtáros és a virtuális referenz számos lehetőséget kínál a felsőoktatási könyvtárak számára a leghatékonyabb tájékoztató szolgálat üzemeltetésére. Az amerikai főiskolákra (community college) beiratkozottak egyre nagyobb száma arra készíti a könyvtárosokat, hogy végiggondolják, hogyan tudnak tájékoztató, tanító és az oktatókat segítő feladataikat egyaránt magas színvonalon ellátni. A tanulmány esettanulmány keretében mutatja be az Evelyn S. Field Könyvtárban alkalmazott holisztikus tájékoztatói módszert, amely a lépcsőzetes referenz rendszerét a mozgó könyvtárosi gyakorlattal vegyítette annak érdekében, hogy a teljes munkaidőben foglalkoztatott tanszéki könyvtárosok elmozdulhassanak a hagyományos referenzpulttól, növeljék a csevegő referenzre fordított időt, és jobb környezetet teremtsenek az elmélyültebb tájékoztató szolgáltatáshoz és kutatói támogatáshoz.

(Autoref.)

306/2011

DEVINE, Christopher – PALADINO, Emily Bounds – DAVIS, John A.: Chat reference training after one decade : the results of a national survey of academic libraries. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** The journal of academic librarianship. – 37. (2011) 3., p. 197-206.

A chat referenzs oktatása egy évtized után. Amerikai felsőoktatási könyvtárak körében végzett országos felmérés eredményei

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Könyvtáros -felsőfokú; Referenzs; Számítógép-hálózat; Továbbképzés

Az Egyesült Államok azon felsőoktatási könyvtárai körében végzett első átfogó országos felmérés, ahol végeznek chat referenzs szolgáltatást, azt igyekezett megtudni:

- milyen megoldásokat alkalmaznak a személyzet felkészítésére,
- milyen kompetenciákat tanítanak,
- hogyan és miért változott a képzés időközben, és
- milyen változásokat terveznek a jövőben a jelenlegi gyakorlatot illetően.

(Autoref.)

307/2011

STAHR, Beth: Text message reference service : five years later. – Bibliogr. **In:** The reference librarian. – 52. (2011) 1/2., p. 9-19.

Referenzs szolgáltatás SMS-ben egy egyetemi könyvtárban: öt év tapasztalatai

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Információtechnológia; Referenzs; Szolgáltatások használata; Telefon

A Southeastern Louisiana Egyetem közepes méretű (15 ezres hallgatói létszámú), félúton fekszik New Orleans és Baton Rouge között. Elsősorban főiskolai kurzusai vannak, de 17 tárgyban mesterképzés, egyben pedig doktori képzés is folyik. A diákoknak csak 15%-a kollégista,

37%-uk pedig 30 mérföldnél messzebből jár be. A *Sims Könyvtár* Hammondban, a központi campuson működik, egy fiókkönyvtár pedig Baton Rouge-ban, az óvónőképzőben.

A Sims 2005-ben, Amerikában elsőként vezette be az SMS-en keresztül történő tájékoztatást. (Előzőleg, 1997-től már működött az e-mail referenzs, 2002-től pedig a folyamatos (24/7) chat-szolgálat.) A tájékoztató szolgálat vezetője egy „virtuális tájékoztató pul” témájú konferencián tekintette meg az ausztrál székhelyű Altarama cég bemutatóját, és a chat-szolgálat tapasztalatai alapján kollégái is támogatták az ötletet. Pénzt a louisianai állami egyetemeken fizetendő eszközfejlesztési díjból kaptak hozzá, majd ez részévé vált az egyetemi költségvetésnek. A *Reference by SMS* nevű rendszert 2005 áprilisában kezdték használni, beiktatva az akkor már létező „Ask A Librarian” elemei (közvetlen tájékoztatás, telefon, e-mail és chat) közé. A bejövő SMS-eket a rendszer e-mailbe konvertálta, majd a választ visszafordította SMS-be, a szokásos SMS-rövidítéseket alkalmazva. A helyi tarifáért hívható, de ausztrál illetőségű „dedikált” vonalat 2009-ben egy helyi telefonszám váltotta fel, attól kezdve az üzenetek megsokasodtak.

A rövid, egyszerű kérdések megválaszolására (max. 160 karakter) alkalmas rendszer kiválóan működött. A feljegyzett üzenetek 86%-a volt referenzs kérdés, 5%-a általános egyetemi problémákat érintett (regisztráció, felvétel, osztályzatok stb.), 4% technológiai jellegű volt (a campus vezeték nélküli rendszere, a számítógéplabor szolgáltatásai stb.), a heccelődések aránya 5% volt. Figyelemre méltó a válaszokat megköszönő SMS-ek gyakorisága.

A szolgáltatásra sokféle módon felhívták a figyelmet (internetes linkekkel, könyvtár- és számítógép-ismereti órákon, a diákújságban, plakátokon, szórólapokon, még a menza szalvétatartóján is). Okostelefonokkal közvetlenül elérhető a könyvtári weblap, az azokat használók is megkapják a telefonszámot. A mobiltelefonokat a könyvtár is felhasználja: csoportos üzenetekben hívja fel a hallgatók figyelmét a rendezvényekre, tanfolyamokra, és a szoftvert hasznosítják a

könyvtárközi kölcsönzésben, előjegyzésre és a lejárt kölcsönzésekkel kapcsolatos felszólítások, emlékeztetők kiküldésére.

Bár a Sims megmarad a bevált Altamara szoftvernél, érdemes megfontolni a Mosio cég „Text A Librarian” rendszerét is. És természetesen az SMS-ben beérkező kérdésekre SMS-ben is lehet válaszolni, minden számítógépes közbeavatkozás nélkül.

(Mándy Gábor)

Lásd még 288

Kölcsönzés

Lásd 323

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

308/2011

SCHÖPFEL, Joachim – GILLET, Jacqueline: A review of interlending and document supply in France : 2010. – Bibliogr. **In:** Interlending & document supply. – 39. (2011) 2., p. 76-83.

A könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumszolgáltatás Franciaországban 2010-ben

Dokumentumszolgáltatás; Felmérés; Könyvtárközi kölcsönzés

A tanulmány – szakirodalmi szemle, konferenciák és interjúk alapján – áttekinti a felsőoktatási könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumszolgáltatás legújabb fejleményeit és projektjeit Franciaországban, különös tekintettel a természet-, műszaki és orvostudományi területekre. Az új francia jogszabályok és bírósági határozatok a kiadók pozícióját erősítik, de mostanában már elmozdulás is észlelhető a realizmus

és kölcsönös megegyezés irányába. Intézményi szinten mélyreható átalakulás tapasztalható a kutatási egységek, forrás- és feladatmegosztó projektek közötti nagyobb koherencia érdekében. A felsőoktatási könyvtárközi kölcsönzési és dokumentumszolgáltatási tevékenység 1997 óta folyamatosan csökkent, éves átlagban 8-10 százalékkal. Hogy dokumentumszolgáltatóként fennmaradjon, az országos tudományos-műszaki tájékoztatási intézet (INIST) „mindent-egy-helyen” típusú szolgáltatóként erősítette meg pozícióját, fokozatosan átváltva a könyvtári irányultságú stratégiáról a brókeri jellegűre. 2010-ben Refdoc néven új platformot indított. A nyílt archívumok jelentős fejlődésen mentek át, de nem integrálódtak a hagyományos könyvtárközi és dokumentumküldő szolgáltatásokba, és egyelőre nem jelentenek reális alternatívát.

A tanulmány egy öt éven át tartó követéses vizsgálat eredményeit közli. Összefoglaló áttekintést nyújt a speciális tudományos és műszaki információpiaci szektorról Franciaországban.

(Autoref.)

Tájékoztatási eszközök

309/2011

DE FILIPPO, Daniela [et al.]: El papel de las bases de datos institucionales en el análisis de la actividad científica de las universidades. – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 34. (2011) 2., p. 165-189.

Res. angol nyelven

Az intézményi adatbázisok szerepe az egyetemek tudományos tevékenységének elemzésénél

Adatbázis; Felsőoktatási intézmény; Publikálás -tudományos kiadványoké

Az egyetemek tudományos tevékenységének pontos megismerése azért is nehéz, mert nincsenek olyan átfogó nemzeti és nemzetközi in-

formációforrások, amelyek egyetemek kutatási eredményeit teljes mértékben tartalmazzák. Ezért vizsgálták meg, hogy az egyetemek saját adatbázisai alkalmasak-e ilyen célra.

A felmérésre válaszoló spanyol egyetemek 95%-ának (az olaszok 85, a svájciak 83%-ának) van saját intézményi adatbázisa. Az adatbázisok létrehozása különösen 2005 után vált gyakorivá, az egyetemek saját elhatározásából, de a nyílt hozzáférési kezdeményezés (OAI) hatására is. Részletesen elemezték a Barcelonai Egyetem és a madridi III. Károly Egyetem intézményi adatbázisát, ami a tudományos eredmények közzététele számos szempont szerinti összehasonlítását teszi lehetővé. Kétségtelen, hogy egy intézmény tudományos/kutatási termésének teljesebb forrása a saját adatbázis, mint bármely más külső forrás. Ugyanakkor a valós értékeléshez a saját adatbázisnak több adatot kell(ene) tartalmaznia a hivatkozásokról, a külső közreműködőkről (társszerzőkről), és szükség lenne a különféle intézményi adatbázisok tartalmi és formai összehangolására is.

Felmerül továbbá az intézményi adatbázis és a nyílt hozzáférési repozitórium viszonya, kapcsolata, esetleges integrációja a nagyobb láthatóság érdekében.

(Mohor Jenő)

310/2011

KLAJBAN, Michal: Česká Wikipedie v kontextu : historie, komunita, tvorba **In:** Čtenář. – 63. (2011) 5., p. 163-165.

A cseh Wikipédia történeti, közösségi és alkotói kontextusban

Elektronikus publikáció; Enciklopédia, lexikon; Szerkesztés -tudományos kiadványoké

A 90-es években az internet fejlődésével az enciklopédiák szerkesztői előtt eddig soha nem látott lehetőségek nyíltak: a kutatók a világ bármely tájáról könnyen és gyorsan hozzáférhető enciklopédiák szerkesztésében működhetnek

együtt. A legnagyobb enciklopédia a Britannica, amelyhez hasonlóan 2000-ben Nupedia projekt néven Jimmy Wales kezdeményezett. Egy másik projektje Wikipédia néven indult, amely a wiki-elven alapult és bárki számára hozzáférhetővé vált. A Nupediát végül a Wikipédia kiszorította és 2003-ra a Wikimedia Foundation nonprofit szervezet gondozásába került.

A Wikipédia több mint kétszáz nyelvű verzióját a Wikipédia mutációinak is szokták nevezni. A legnagyobb természetesen az angol nyelvű, amely 3,5 millió szócikkkel rendelkezik. A cseh Wikipédia 180 ezres szócikkével az első húsz legnagyobb wiki között található. Építése 2002-ben kezdődött, fellendülése 2006-2007 között azzal függött össze, hogy szerkesztőinek száma közel ötszázra emelkedett, 2010-ben 622 szerkesztője volt. 2007-ben a cseh wiki abszolút győztes lett a cseh nyílt források versenyében. Jelenleg a cseh wiki 185 ezernél több szócikket tartalmaz, és naponta kb. 80 új cikkel bővül.

A cseh Wikipédia alkotóközössége diákokból, tanárokból, szakemberekből, írókból vagy átlagos, hétköznapi emberekből tevődik össze. A tanárok nincsenek sokan, de akad közöttük felsőoktatási professzor is. Ritkák a szerkesztő alkotók között az időskorúak, ami a korukból adódó számítógépes ismeretekkel függ össze. A vezető intézők száma 29, a cseh wiki teljes története során összesen 60 vezető vált ismertté és csupán kettő volt közülük nő. Vezető lehet bárki, aki kellő szerkesztési tapasztalattal rendelkezik és legalább a közösségi szavazatok háromnegyedét megszerzi. A közösség azonban vissza is vonhatja a jogosultságát. A vezetők a többi szerkesztővel ellentétben oldalakat is törölhetnek, használókat blokkolhatnak, oldalakat zárolhatnak. A Cseh Köztársaság Wikimédia Egyesülete létrejöttének köszönhető, hogy a wikipédisták gyakran találkozhatnak formálisan is wiki-konferenciákon, amelyeket az egyesület rendez.

A szócikkek új vagy a vezetők által kevésbé ismert szerkesztőit rendszeresen ellenőrzik, ezért kizárt, hogy a wiki felületén hamis tartalom huzamosabb ideig fennmaradjon. Másrészt azon-

ban az emberi ismeretek hatalmas területeket ölelnek föl, ezért nem lehetséges minden egyes cikket tartalmilag ellenőrizni. A szerkesztők nagy száma azonban a minőség ellenőrzésében előnyt jelenthet, több szakember tudása felülírhatja egyetlenét. A wikipédisták a hitelesség érdekében törekednek a források feltüntetésére, ahonnan az információkat közlik.

A változások követésére szolgál az *Utolsó változások* nevű speciális oldal, amelyet a vezetők folyamatosan követnek és ellenőriznek, hogy a hibákat kiszűrjék a wiki oldalairól. A MediaWiki szoftver, amelyen a wiki fut, az adatbázisban mindent tárol, ami valaha is belekerült. De a vulgáris vagy értelmetlen tartalmakat azonnal törlik, elérésükhöz csak a vezetőknek van jogosultságuk. Az angol wiki ebben az évben, a cseh wiki jövőre ünnepli 10. születésnapját. Az elmúlt tíz évben a Wikipédiák az internetes információkeresés és képzés fontos részeivé váltak. De nem csak a diákok merítenek belőlük információkat, hanem a legszélesebb nyilvános internetes közönség is.

(Prókai Margit)

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

311/2011

CERNIÁKOVÁ, Eva: Služby veřejných knihoven uživatelům se speciálními potřebami. – Bibliogr. In: Knihovna. – 22. (2011) 1., p. 24-33.

Res. angol nyelven

Közkönyvtári szolgáltatások speciális igényű használók számára

Hátrányos helyzetű olvasó; Hozzáférhetőség; Köznevelődési könyvtár

Az információhoz való hozzáférés egyik emberi alapjogunk. Az információs viselkedés különböző korlátok, akadályok leküzdésével számol az információs szükségletek kielégítésekor. A nyilvános könyvtárak gyakorlatában az információszerzés problémaköre kettős: egyrészt a

konkrét (faktografikus) információk megszerzését, másrészt az információhoz való hozzáférés esélyét jelenti. A speciális igényűek problémái jóval szélesebb rétegeket érintenek, mint a testi fogyatékkal vagy egészségkárosodással élők köre.

A testi sérüléssel, egészségkárosodással vagy érzékszervi fogyatékkal élő használók különböző csoportokat alkotnak. A *testi sérülés* fokozataiban a járás és mozgás korlátozottsága eltérő lehet, a kerekes székekben ülőktől a más mozgástámogató eszközöket használókig. Az ilyen fajta egészségi komplikációk elsősorban külső akadályokat emelnek az információhoz való hozzáférés elé. Esetükben speciális akadálymentes környezet szükséges az épületbe való bejutáshoz és a belső közlekedéshez is.

Érzékszervi sérülés esetén az információszerzésre közvetlen hatással van a sérültség. Az információ megszerzése látással nem vagy csak korlátozottan lehetséges (a látásromlás fokozatain kívül ebbe a körbe tartoznak a farkas- és színvakságban, fényérzékenységben szenvedők, a rövid- és távollátók, a gyengén látóktól kezdve a teljes vakságban élőkhöz). A számukra hozzáférhető információhordozók a sérülés mértékétől függően öregbetűs könyvek, hangos könyvek, elektronikus dokumentumok lehetnek. Speciális technikai felszerelés segítheti őket, felolvasógépek, gyengén látók és vakok számára nyomtatott szövegek, Braille-írású anyagok. Tájékoztatókat nagybetűs feliratok, a burkolaton vezetőszalagok, navigációs rendszerek segíthetik.

A *hallássérülések* fokozatai is eltérőek lehetnek: a prelingvális siketség anyanyelve a jelnyelv, a felnőttkori hallásvesztés, az időskori nagyothallás is gyakori jelenség. A megfelelő formátumú nyomtatott és elektronikus dokumentumokon kívül a feliratos DVD filmekig sokféle információhoz juthatnak. A jelnyelvet használókra másféle információszerzés jellemző, mint az ép hallásúakra, a nem hallók számára a könyvek olvasása jóval bonyolultabb. A technikai eszközök közül a kölcsönző pultnál elhelyezett indukciós hurok, előadótermekben mikrofon használata segíthet. Alapszabály, hogy soha ne forduljunk háttal, a kontaktus megtartása miatt.

A hátrányos helyzetűek kirekesztődésének sokféle fajtája és oka lehet. Az életminőséget, a munkához való jutást, szociális helyzetet befolyásolhatja pl. a vidéki élet, a testi vagy egészségi károsodás, az ágyhoz kötöttség, balesetek, intézményhez kötöttség (kórház, gyógyintézet), hozzátartozó gondozása, kisgyermek nevelése, helyhez kötöttség.

Kulcsfontosságú az információ a kórházi betegek számára, mert csökkentheti a bizonytalanság érzését, segíti az adaptációt, a gyorsabb regenerálódást. Számukra speciális mobil szolgáltatás, házhoz szállító könyvkölcsönzés ajánlott.

A *szegénység* az egyik legerősebb tényező az információhoz jutás akadályozásában. Érintheti a minimális anyagi eszközökkel rendelkező munkanélkülieket, időseket, nagycsaládosokat, sérülteket, kisebbségeket. Az anyagi szegénységben élők speciális csoportját alkotják a *hajléktalanok*, akiknek nincs állandó lakhelyük, különböző fizikai és pszichikai betegségben szenvednek, elégtelen higiénés körülmények között élnek. A hajléktalanok számára megoldás lehet a helyben használat vagy a korlátozott szolgáltatásokra jogosító olvasójegy.

Az információhoz jutást *kommunikációs problémák* is gátolhatják. A kommunikációs zavarok összefügghetnek a magas életkorral, az alacsony

IQ-val, tanulási és olvasási zavarokkal, idegrendszeri sérülésekkel, betegségekkel, szociális szorongásokkal, fóbiákkal, amelyek viselkedési zavarokat is okozhatnak. A mentálisan sérültek sokszor az információ értelmezésében is nehézséggel küzdenek, a normálistól eltérően viselkednek. A kommunikációban nehézséggel küzdők között a kisebbségek, külföldiek is jellemző akadályokba ütköznek.

A speciális igényű használók számára lehetőséget nyújtanak a könyvtárak távhasználatban elérhető szolgáltatásai, az elektronikus információforrások. A felmérések szerint a hátrányos helyzetűek körülbelül a használók harmadát teszik ki. Számukra előnyösek az otthonról elérhető távszolgáltatások: hosszabbítás, előjegyzés, elektronikus vagy mobil kommunikáció, közösségi hálók szolgáltatásai.

Speciális igényű használók esetén a legfontosabb könyvtári teendők: felmérés, speciális dokumentumok és szolgáltatások, akadálymentesítés, speciális felszerelés, elektronikus szolgáltatások, esélyegyenlőség, kríziskezelés, közhasznú és helyi információk, a személyzet képzése, empátia.

(Prókai Margit)

Lásd még 327

Tájékoztatás, tájékoztatási rendszerek

Hálózatok, regionális rendszerek

312/2011

GRÜTER, Doris [et al.]: Genese, Aufgaben und Zukunft der Vifarom : Konzept und DFG-Förderung einer Virtuellen Fachbibliothek aus der Praxisperspektive. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 58. (2011) 2., p. 59-71.

Res. angol nyelven

A Vifarom létrejötte, feladatai és jövője. A virtuális szakkönyvtárak koncepciója és a DFG támogatása gyakorlati megközelítésből

Együttműködés -belföldi; Kutatás információellátása; Portál; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A Német Kutatási Társaság által támogatott „A romanisztika virtuális szakkönyvtára” elnevezésű projekt munkatársai a virtuális szakkönyvtári (ViFa) koncepció néhány problémájára világíta-

nak rá, bemutatják történetét és speciális követelményeit. A szerzők saját tapasztalataik alapján vizsgálják a koncepció továbbfejlesztésével kapcsolatos kérdéseket és a DFG támogatásának alapelveit. Az első részben a szerzők azt a kérdést taglalják, vajon a tárgykörök kiválasztása és a portál regionális szemlélete megfelel-e a tudományos közösség igényeinek. A tanulmány ezután a következő témákkal foglalkozik: az átfogó, téma szerinti keresés kihívásai, az indexeken alapuló metakeresés ötvözése a portál „mindent-egy-helyen” jellegével, valamint a webes források gyűjteménye mint az országos gyűjtőköri program (SSG) digitális kiegészítése. Végül a cikk a projekt jövőjét is mérlegeli, kiemeli, hogy a virtuális szakkönyvtárak az SSG-rendszer kibővítését jelentik, és hangsúlyozza a ViFa koncepció fejlesztésének folyamatosságát és állandó vállalkozásként való fenntartásának fontosságát.

(Autoref.)

Könyvtártudományi tájékoztatás

313/2011

ŠKYŘÍK, Petr – LORENZ, Michal: Znalostní a metodický portál Knihovna.cz. – Bibliogr. **In:** Knihovna. – 22. (2011) 1., p. 5-15.

Res. angol nyelven

A Knihovna.cz – a cseh könyvtárak módszertani és tudásportálja

Információszerzés; Könyvtártudományi tájékoztatás; Portál

A Brnói Könyvtár- és Információtudományi Tanszék partnereivel együtt olyan tudásportált hoz létre, amely a kommunikáció, a tartalom-megosztás és az online képzés hatékony színterére lehet. A Knihovna.cz doménnevet a könnyű felidézhetőség és erőteljes hatás miatt választották.

A portál együttműködésen alapulva megkönynyíti a tudás megosztását, a könyvtárosoknak,

információs szakembereknek, pedagógusoknak és diákoknak horizontális hozzáférést biztosítva az elektronikus tananyagokhoz.

2011 folyamán a portál szolgáltatásaként több (13) alportál kezdte meg működését: szerzői jogok, akadálymentesség, tagok, olvasók, digitális, közösségi, kurzusok, eszközök, virtuális, kutatások, webinárium, weboldalak és wiki témákban.

A projekt a könyvtárosok, informatikus könyvtáros hallgatók és tanárok rendszeres tájékoztatását szolgálja, valamennyi csehországi könyvtár- és információtudományi felsőoktatási képzést támogatva. Olyan tudásbázisul szeretne szolgálni, ahol a tudáskezelést hitelesítés, kodifikálás, tudásmegosztás és közvetítés erősíti meg. A formális és a nem formális képzés számára egyaránt újdonságokkal szolgál a portál. A közösségi hálón keresztül a foglalkoztatottak különböző képzési formákban vehetnek részt.

Az al-doménneveken futó programok közül az első a *közösségi* könyvtár projekt, amelyben a közösségi tanulmányok mellett a szociális hálózatok elméletével, közösségi szükségletekkel, tudásmenedzsmenttel, tanuló közösségekkel, érdeklődési kör szerinti csoportokkal is foglalkoznak.

A *tagok* alportál az elektronikus publikálás trendjeivel, személyre szabott webes szolgáltatásokkal, automatikus osztályozással, használói információs igények felismerésével, közösségi igények értékelésével, ajánló rendszerekkel és adaptív médiával foglalkozik.

Az *olvasók* alportál olvasástörténettel, -szociológiával, -menedzsmenttel, elektronikus publikálással, közösség-szervezéssel kapcsolatos témákat érint.

A *szerzői jogok* projekt információs etikát, szellemi szabadságot, kollektív licencszerződéseket, nyílt licencket (creative commons), szabad hozzáférést, nyílt szoftvereket és hardvereket érintő témákat tartalmaz.

Az *eszközök* alportál a technológiai modellekkel, szociotechnikai rendszerekkel, dizájnnal, hasznosság értékelésével, tudásmenedzsment rendszerekkel, domén analízissel foglalkozik.

A portál szerkesztői arra törekedtek, hogy a portálon a módszertani és tudásportál funkciók mellett a képzés és az inspiráló információk környezet elvárásai egyszerre teljesüljenek.

(Prókai Margit)

314/2011

YOUNG, Philip – VILELLE, Luke: The prevalence and practices of academic library journal clubs. – Bibliogr. In: The journal of academic librarianship. – 37. (2011) 2., p. 130-136.

Folyóiratklubok (journal clubs) az amerikai felsőoktatási könyvtárakban

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Kommunikáció-személyzetten belül; Könyvtárosi hivatás; Könyvtár-tudományi tájékoztatás

A könyvtárosok szakmájuk fejleményeit továbbképzéseken, konferenciákon, folyóiratok, levelezőlisták, blogok olvasásával követik. Egy felmérés szerint átlag napi 22 percet töltenek könyvtári vonatkozású nyomtatott publikációk, további tizet blogok olvasásával. Felmerül a kérdés, hogy az ennek nyomán támadó gondolataikat megosztják-e kollégáikkal. A folyóiratklubok (máshol beszélgető- vagy olvasócsoporthoz nevezik) létrejötté az egyetemi könyvtárakban az egyik kísérlet arra, hogy a könyvtárosok lépést tartsanak a szakma fejleményeivel, megosszák ismereteiket, és – ha lehet – a gyakorlatban is alkalmazzák azokat.

A folyóiratklubok orvosi körökből indultak (az első 1875-ben alakult a McGill Egyetemen), és általánosak ma is. A négy könyvtári levelezőlistára feltett kérdőívre érkezett 22 válasz (köztük 18 egyetemi könyvtár) szerint a felsőoktatási könyvtárakban a folyóiratklub viszonylag új és terjedőben lévő jelenség. A vizsgálat szerint a jelenleg működő 14 klub több mint háromnegyede 2008-ban, vagy később keletkezett. A klubok résztvevőinek száma átlag 8 (4 és 20 között változik). Valamennyi nyitva áll a rokon szakmabéliek előtt, de csak ötben vesznek rendszeresen

részt „kültagok”. A legtöbb klub a 10-20 és a 20-30 könyvtárossal működő intézményekben indult, kevesebb a tíz alatti, illetve 30 feletti létszámú könyvtárakban. Néhány válaszadó jelezte, hogy a klub megbeszélései közvetlen hatással voltak a könyvtári gyakorlatra, mint pl. hallgatók alkalmazása esti referenz ügyeletben, vagy változtatások a honlap szöhasználatában.

A klubok legfontosabb hozadéka mindazonáltal a közösség érzésének erősítése, a nagyobb csoportkohézió. A klubok céljaként legtöbbször a szakmai fejleményekkel való lépéstartást (8), a szakirodalom megbeszélését (6), a könyvtár gyakorlatának módosítását, új ötletek megismerését (4) nevezték meg. A klub működésének fenntartása leginkább az időhiány (6), az olvasmányok kiválasztására és a beszélgetések vezetésére vállalkozó önkéntesek megtalálása (4) miatt okoz nehézséget, illetve az, ha minden feladat egy személyre hárul (3 válaszadó szerint).

Különböző felsőoktatási könyvtárakban, változatos formákban működnek folyóiratklubok. Noha viszonylag kevés közvetlen hatásuk van a könyvtári gyakorlatra, erősítik a közösségi érzést, és segítenek mások nézőpontjának megértésében. Sok újonnan alakult klub működik, viszonylag új jelenségről van szó. A klubok megszűnése és az a tény, hogy kevés klub működése tart három évnél tovább, arra mutat, hogy ezekre az új csoportokra számos kihívás vár, különösen a működés fenntartásában. Hogy a folyóiratklubok a felsőoktatási könyvtárak maradandó jellemzői lesznek-e, szervezésüktől és a résztvevőknek a kihívásokra adott válaszaitól függ.

(Mohor Jenő)

Lásd még 286

Kutatás és termelés információellátása

Lásd 282, 295, 312

Vezetés, irányítás

Általános kérdések

Lásd 321

Tervezés

315/2011

MONSON, Jane: What to expect when you're digitizing : a primer for the solo digital librarian **In:** Computers in libraries. – 31. (2011) 1., p. 16-20.

Digitalizálási útmutató egyszemélyes könyvtáraknak

Digitalizálás; Egyszemélyes könyvtár; Gazdaságosság -könyvtárban; Munkaszervezés

Egy digitalizálási programot elkezdni bármely könyvtár számára ijesztő feladatnak tűnhet, bármekkora anyagi háttér áll is rendelkezésre. Kreativitással, rugalmassággal, hajlandósággal és egy kis segítséggel digitális gyűjteményeinket akár egy éven belül elérhetővé tehetjük a nyilvánosság számára, még akkor is, ha egyedül kell megbirkóznunk a feladattal.

Az első fontos lépcsőfok, hogy reálisan becsüljük fel képességeinket. El kell fogadnunk, hogy nem lehetünk mindenre egymagunk képesek. Nyugodtan alkalmazzunk könyvtáros hallgatókat, akik segítenek a szkennelésben és egyéb kisebb munkákban. Hogy az elkészült digitális gyűjteményünket később online elérhetővé tegyük, válasszunk egy nyílt forráskódú szoftvert. Ez költségkímélő és rugalmas megoldás, az interfész rendszerint saját igények szerint konfigurálható. A programozáshoz szakember segítségére lehet szükségünk, ha nem vagyunk a megfelelő képességek birtokában.

Bár a nyílt forráskódú szoftverek önmagukban ingyenesek, használatuk során felmerülhetnek egyéb költségek is. A befektetett időn kívül, a már említett esetben programozót és/vagy rendszerinformatikust is alkalmaznunk kell. Szükségünk lehet plusz tárolóhelyre is egy szervergépen. A jövőben a rendszer fenntartásáért és a frissítések kezeléséért is mi leszünk a felelősek. Egy nyílt forráskódú szoftver rendkívüli rugalmasságot kínál, de sok munkát kell befektetnünk, hogy az alkalmazás pontosan arra legyen kifejlesztve, és azt hajtsa végre, amit mi szeretnénk. Az anyagiakra való tekintettel azt is mérlegelni kell, hogy bizonyos esetekben a nyílt forráskódú rendszer felállítása – a ráfordított idővel és a személyzeti igényekkel – megközelítheti egy kereskedelmi licenc megvásárlásának költségeit.

A megfelelő tőke biztosítása lehet a következő lépcsőfok. A külső források tekintetében nézünk utána a megyei, regionális, állami lehetőségeknek. Ne csak a szűken vett szakterületünkön belül keressünk támogatót, érdeklődjünk a kapcsolódó tudományterületek támogatási programjairól is. A nonprofit források felkutatása is eredményt hozhat.

Ha már eljutottunk arra a szintre, hogy megtervezzük digitális gyűjteményeinket, nyugodtan kezdjünk el összetett megoldásokban gondolkodni. A lineáris munkamenet helyett a tapasztalatok szerint sokkal célravezetőbb, ha egyszerre több kisebb projekten dolgozunk. Ha egy munkát helyeznénk előtérbe, könnyen háttérbe szorítaná a többi feladatunkat. Abban az esetben azonban, ha több munka fut egyszerre a kezünk alatt, könnyebben ismerhetjük fel a problémákat, és eszközölhetünk változtatásokat, ha szükséges. Végül, ne lepődjünk meg azon tényen, hogy digitalizálási projektünk sokkal lassabban halad, mint azt elterveztük. Általános tapasztalat, hogy azt általunk becsült időintervallumnak, amelyet

munkánk elkészültére számunk, bizony a kétszeresére is szükségünk lehet.

(Alpek Etelka Anna)

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

316/2011

DERVEN, Caleb – KENDLIN, Valerie: Evidence-based librarianship : a case study of a print resource cancellation project. – Bibliogr. **In:** The journal of academic librarianship. – 37. (2011) 2., p. 166-170.

Bizonyítékokon alapuló könyvtárosság. Esettanulmány egy folyóirat-lemondási projektről

Egyetemi könyvtár; Folyóirat-előfizetés; Hatékonyság; Vezetők tájékoztatása

A bizonyítékokon alapuló könyvtárosság (*Evidence-based Librarianship* – EBL) olyan körülményeket teremt, ahol a felmerülő kérdésre bizonyítékok összegyűjtése nyomán születik meg a helyes válasz. Egy egyetemi könyvtárban ez a megközelítés arra nyújt lehetőséget, hogy külső és belső forrásokból összegyűjtött kutatás segítse a döntéseket; hogy a túl kevés vagy túl sok információt értékelő folyamatokkal hozzák egyensúlyba; hogy „számszerűsítsék” a könyvtári szolgáltatások jótéteményeit, lévén a bizonyítékokon alapuló könyvtárosság eredmény-alapú gyakorlat.

Az EBL gyakorlatát segítő adatok mennyiségét, minőségét, elérhetőségét az adatokat tároló rendszerek és a rendszerekből való kinyerésükhöz alkalmazott módszerek befolyásolják, azaz mind a könyvtári rendszernek (az általa gyűjtött és generált adatoknak), mind a vezetői információs rendszernek fontos szerepe van.

Írország legnagyobb egyetemének (*University College Dublin*) könyvtárában az EBL alkal-

mazásával végezték el az anyagi okokból elkerülhetetlenné vált folyóirat-előfizetési csökkenést. A felmerülő kérdések között fontos volt, hogy miként kezeljék az oktatói kar véleményét a könyvtári szolgáltatásokról a folyóiratlemondások közepette, hogy népszerűsítsék a rendelkezésre álló egyéb forrásokat mint alternatívát; milyen módon közöljék röviden és tömören azokat a legfontosabb információkat, amelyek a döntésekhez vezettek. Az adatok összegyűjtéséhez a könyvtáron belül több részleg (a gyűjteményépítéssel, a tanszéki kapcsolatokkal és használóképzéssel és az információtechnológiával foglalkozók) együttműködésére volt szükség. A releváns adatok a folyóiratokat, használatukat, hatékonyságukat (impakt faktor, hivatkozások); az előfizetett nyomtatott folyóiratok elektronikus változatait, illetve az ilyen duplumok megszüntetését; az egyes tanszékeken még elérendő megtakarítást (és ezt segítő a folyóiratok egyéb elérhetőségét) tartalmazták. Mindezt világosan megfogalmazva és a tanszékeknek minden segítséget felajánlva közölték az oktatókkal.

A vezetői információs rendszer adataiból a tanszékek teljes képet kaptak a források használatáról. Így könnyebben tudtak dönteni az érdekeltségi körükbe tartozó folyóirat-előfizetések további sorsáról, illetve (ismervén az elektronikus hozzáférési lehetőségeket), könnyebben „törődtek bele” a papíralapú folyóiratok lemondásába.

(Mohor Jenő)

317/2011

SUKIASÂN, È. R.: Menedžment kačestva v dejstvii. Stali li naši biblioteki lučše rabotat'? **In:** Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2011) 6., p.19-28.

Minőségmenedzsment a gyakorlatban. Jobban dolgoznak-e könyvtáraink?

Hatékonyág; Munkaszervezés; Működési feltételek

A minőségmenedzsment terén a munkák Oroszországban is az ISO szabvány alapján folynak. Pszkovban folyamatosan működik az oroszországi minőségügyi iskola, hallgatói megkapják a végzettséget igazoló tanúsítványt. Egy 2009-ben Szentpéterváron tartott nemzetközi konferencia témája a minőségmenedzsment és a könyvtárak tevékenysége volt. A munka regionális és intézményi szinten folyik. A minőségügyi követelményeket a megvalósítás bürokratikus folyamata miatt azonban csak kevés könyvtárnak sikerült teljesítenie. A könyvtári munka minőségének javításával számos publikáció, diplomamunka, tudományos kutatás foglalkozik. A szerző azonban egyikben sem talált választ olyan kérdésekre, hogy javult-e az állomány gyarapítása, a tájékoztató apparátus, milyen kérdésekre ad választ az elektronikus katalógus, gyorsult-e bibliográfiai feldolgozás, nyitottak lettek-e az állományok stb. Véleménye szerint minőségmenedzsmentről addig nem is lehetne beszélni, amíg az oroszországi könyvtárak nem érik el a világon elfogadott normatív mutatókat. Ahhoz, hogy a munka jobban, minőségileg magasabb szinten folyjon, nincs szükség nemzetközi szabványra, a menedzselést (a munkatársak irányítását) azonban kellőképpen meg kell szervezni. Néhány égető terület:

- *Állomány:* a szovjet időkhöz hasonlóan még mindig a mennyiségi mutatók a fontosak, ezen belül a tárolási egység a legfontosabb. Kevés vezető ismeri a minőségi jellemzőket, az állományban található címek számát, ezek dokumentumtípusonkénti vagy történelmi korszakonkénti megoszlását.
- *Szociológiai szolgálat:* a könyvtárakban az utóbbi időkben megjelent szolgálatoknak saját munkatervük van, látszólag nincs közük a könyvtár munkájához. Vannak példák arra, hogy a pszichológusok a könyvtár helyiségeiben térítéses szolgáltatásokat nyújtanak.
- *Az olvasók száma, a könyvtár látogatottsága:* ha a fő mutató a beiratkozott olvasók száma,

akkor fontos a beiratkozás folyamata (Moszkvában beiratkozás nélkül nem lehet bemenni egy könyvtárba csak újságot olvasni). Az olvasótermek látogatottsága nem a könyvtárostól függ, a kölcsönzés nem az olvasótermekben folyik. Számos példa van arra, hogy a könyvtár állományát nem a környezetében élő lakosság (különböző felekezetekhez tartozók, gyermekek, rokkantak, bevándorlók, külföldiek stb.) igényeihez igazítja.

- *Tolerancia:* politikai tekintetben a könyvtáraknak a legmagasabb szinten kell lenniük.
 - *Gyarapítási keret felhasználása:* mire költse a könyvtáros, néhány nagy értékű szótárra, kézikönyvre, vagy divatos szépirodalmi kiadványokra? Ez utóbbi esetben az állomány gyarapodását és használatát jellemző mutatók nőni fognak, a minőség azonban nem.
 - *Az állomány nyitottsága:* nyugati példák szerint a látogató beiratkozás nélkül megnézheti a szabadpolcos állományokat, Oroszországban azonban ehhez először felül kellene vizsgálni az állományt, selejtezni a tartalmában már nem aktuális vagy sérült példányokat. Az eredmény azonban a mutatószámoknak a fenntartók számára kényelmetlen csökkenésével járna.
 - *Katalógusok:* az utóbbi időben felelősségteljes munka folyik a katalógizálás terén, kidolgozták az új szabályokat, korszerűsítették az osztályozási rendszereket, lezárult a szakrendi katalógusokról szóló vita. A katalógusokban azonban nem minden állományrész szerepel, a legfeltűnőbb a külföldi irodalom feldolgozatlansága. Elrendezésében az állomány nem az olvasók számára kényelmes „időrendben visszafelé” elvet követi.
 - *Technológia:* ahelyett, hogy az elektronikus katalógusokban történő keresés teljességével és minőségével foglalkoznának, több könyvtárban saját virtuális kereső szolgáltatást indítottak.
- Összefoglalva: javítani csak már létező minőséget lehet. Sok könyvtárban átalakításra lenne szükség, elsősorban tudati szinten. Első lépésként szeressük meg az olvasókat, bízzunk bennük, működjünk velük együtt. (A cikk azoknak

a könyvtáraknak szól, amelyek nagyon elégedettek magukkal, és feladatuk már csak a minőségmenedzsment javítása.)

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 275, 296

Pénzügyi és gazdasági kérdések

318/2011

DINKINS, Debbi: Allocating academic library budgets : adapting historical data models at one university library. – Bibliogr. **In:** Collection management. – 36. (2011) 2., p. 119-130.

Felsőoktatási könyvtárak költségvetési keretének felosztása korábbi statisztikai adatok felhasználásával

Egyetemi könyvtár; Hatékonyság; Költségvetés; Matematikai módszerek

Sok felsőoktatási könyvtár hagyományosan bonyolult költségkeret-felosztási modelleket használ, hogy megfelelő támpont álljon rendelkezésére a tantervhez szükséges dokumentumok beszerzéséhez. Amikor az elosztási képleteket alkalmazzák, a könyvtárosok rendszerint keverik az eredményeket a több év alatt kialakult ráfordítási modellel. Egy kis egyetemi könyvtár úgy vélte, hogy a több év alatt kialakult ráfordítási modellt fel lehet használni a költségkeret felosztására, ha az elosztást hasonlóan végzik, mint amikor egy komplex képletből indulnak ki. A gyűjteményértékelési folyamat részeként leírva a több év alatt kapott adatok alapján végzett elosztás eredményességét is évente értékelni kell a beszerzett dokumentumok használata alapján. Az elosztás eredményességét segíthetjük a tanzékenkénti arányos használati statisztika alkalmazásával is. A cikkben leírt folyamatok és eljárások hasznosak lehetnek az ismertetett Stetson

Egyetem Könyvtárához hasonló nagyságú főiskolai vagy egyetemi könyvtárak számára.

(Autoref.)

319/2011

HARPER, Ray – CORRALL, Sheila: Effects of the economic downturn on academic libraries in the UK : positions and projections in mid-2009. – Bibliogr. **In:** New review of academic librarianship. – 17. (2011) 1., p. 96-128.

A gazdasági válság hatása a brit felsőoktatási könyvtárakra: helyzetkép és prognózis 2009 közepén

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Költségvetés; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági; Vezetés

A globális gazdaság rendkívüli hullámvölgybe került, ami a társadalom minden szektorára kihat. Az Egyesült Királyságot hivatalosan 2009 januárjában érte el a recesszió, ami a közszférában elkerülhetetlenné tette a költségcsökkentést. A felsőoktatási könyvtárak különösen érzékenyek a világgazdasági változásokra, mivel drága globális információtermékeket vásárolnak, és fenntartó intézményük költségvetési juttatásától függenek, ez utóbbiakat viszont közpénzből finanszírozzák. A válság brit felsőoktatási könyvtárakra gyakorolt kezdeti és várható hatásait 2009 nyarán vizsgálták, hogy felmérjék, mennyire van befolyással mindez az emberi erőforrásra és a munkahelyi gyakorlatra, az információforrásokra és a gyűjteményszervezésre, szolgáltatási portfóliókra, projektekre és fejlesztésekre. Pragmatikus vegyes módszert alkalmaztak, amelynek során az egész szektort átfogó főként kvantitatív felmérést (n = 36) kombináltak öt egyetem 12 felső vezetőjével folytatott félig strukturált mélyinterjúkkal. A kvantitatív adatokat leíró statisztikai módszerrel elemezték. Az interjúkból nyert adatokat kódolták és témák szerint elemezték az intézmények közötti összehasonlítás megkönnyítése érdekében. Az eredmények azt tükrözték, hogy a személyzet és a folyóirat-előfizetések a leginkább

érintett területek, a szolgáltatások és a projektek nagyrészt védettek. Az eredmények igazolták a szerzők előzetes feltételezéseit arról, hogy az emberi erőforrás és az információforrások a csökkentések célpontjai, erős elkötelezettséget mutatnak a szolgáltatásnyújtás iránt, komplex hatásokat tárnak fel a fejlesztési projektekkal kapcsolatban, és a vezetői magatartás kritikus dimenzióira világítanak rá.

(Autoref.)

Személyzet

320/2011

DULOCK, Michael: New cataloger preparedness : interviews with new professionals in academic libraries. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Cataloging & classification quarterly. – 49. (2011) 2., p. 65-96.

Az új katalogizálók felkészültsége: interjúk frissen végzett, felsőoktatási könyvtárban dolgozó szakemberekkel

Dokumentumleírás; Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Képesítés; Pályakezdő könyvtáros

A tanulmány huszonkét frissen végzett és felsőoktatási könyvtárban elhelyezkedett katalogizálóval készített interjú eredményeit közli. A kérdések a tanulmányaik alatti tapasztalataikra fókuszálnak, a katalogizálás elméletében és gyakorlatában való jártasságukra és felkészültségük általános szintjére, melyet a mesterképzés (MLS vagy azzal egyenértékű végzettség) biztosított számukra. Az eredmények szerint óriási szerepe van a gyakorlatoknak, a könyvtári szakmai gyakorlatnak vagy az egyéb gyakorlati tapasztalatoknak, melyeket tanulmányaik alatt szereztek, de a megkérdezettek a több és jobb minőségű katalogizálási órák szükségességét is hangsúlyozták. Sokan negatívan nyilatkoztak a mesterképzés által nyújtott felkészültség színvonaláról.

(Autoref.)

321/2011

RECHUL, Magdalena – RECHUL, Halina: Konflikty (i zarządanie nimi) podstawą dobrej współpracy **In:** Bibliotekarz. – (2011) 5., p. 10-12.

A konfliktus és a konfliktuskezelés mint a hatékony együttműködés alapja

Kommunikáció -személyzetben belül; Munkahelyi légkör; Munkapszichológia; Vezetés

A szervezetben belüli hatékony együttműködés feltétele, hogy a vezetők úgy tekintsenek a konfliktusra, mint az emberi kapcsolatok természetes és megkerülhetetlen velejárójára. A gyakorlat azt mutatja, hogy a nézeteltérések pozitív hozadékokkal bírhatnak mindazok számára, akik képesek kezelni a konfliktushelyzeteket, és nem azok mindenképpen megkerülését tűzik ki célul.

A szervezeti egységek és a dolgozók közötti harmonikus együttműködés olyan állapotot teremt, amely nagyban megkönnyíti az ügyfelek, a könyvtárak esetében az olvasók igényeinek szakszerű kielégítését, a megrövidülő döntéshozatal, a dolgozók tudásának összeadása és innovatív felhasználása révén egyszerre téve költséghatékonyá és színvonalassá a szolgáltatást. Ezért a szervezetek gyakorta igyekeznek a kooperáció javítására, olykor hatékonyan, olykor azonban csupán a tünetek kezelésére koncentrálnak, egyszerűen nem véve tudomást a konfliktusok megkerülhetetlenségéről. A vezetők többségében az sem tudatosul, hogy a viták gyakorta pozitív szerepet játszanak a szervezet fejlődésében. Az eltérő ismeretanyag, a munkatársaknak a szervezeti hierarchiában való különböző elhelyezkedése, más-más kvalitása olyan nézeteltéréseket generál, amelyek hatékony kezelésük révén gyümölcsözőek lehetnek az együttműködés tekintetében. A konfliktuskezelés egyik eszköze a *coaching*, amely felkészíti a munkatársakat arra, hogy a vitákat lehetőség szerint önállóan oldják meg, jóllehet a fontosabb kérdésekben természetesen a vezető továbbra is megkerülhetetlen tényező marad. Fontos azonban, hogy érdemes szabályozni a vezetők

bevonásának módját. Hasznos kikötni például, hogy a vitatkozó felek mindegyikének egyszerre kell jelen lennie a konfliktus megoldására irányuló megbeszélésen. Azokban a szervezetekben, ahol ezt az eljárást követik, a dolgozók nagyobb felelősségérzettel bírnak, mint ott, ahol bárki külön-külön előadhatja a maga változatát a felettesének.

A vezetők közötti nézeteltéréseket érdemes dokumentálni: lejegyezni a vita forrását, a megoldási kísérleteket és a további javaslatokat. Ezeket a felettes összegyűjti, lehetőséget nyújtva a vitatkozó feleknek, hogy egy közös értekezlet keretében fejtsék ki álláspontjukat. Ahol ilyen eljárási renddel találkozunk, gyakorta alacsonyabb szinten lezajlik a konfliktus kezelése, és nincs szükség a felsőbb vezető bevonására.

Ahhoz, hogy a beosztottak bizalommal forduljanak vitás kérdésekben a felettesükhöz, arra van szükség, hogy átlátható legyen, mely tényezők vezettek egy-egy vezetői döntés meghozatalához. Fontos ez azért is, mert irányadó lehet a munkatársak számára a további konfliktusok kezelését illetően.

Sajnálatos, hogy a szervezetek nagyrészt úgy tekintik a konfliktust, mint valami szükségtelen rosszat, jóllehet sokszor éppen a nézeteltérések hívják fel a figyelmet azokra a problémákra, amelyekről a vezető egyébként nem szerzett volna tudomást. A belső viszályok gyakran a munkatársak, szervezeti egységek közötti hosszasan, éveken át tartó feszültségekre vezethetők vissza. A konfliktusok figyelemmel követése, a lehetséges okok feltárása ugyanakkor új és érdekes eredményekkel kecsegtet.

(*Dancs Szabolcs*)

322/2011

SACCO RITCHIE, Cristina: The self-perceived status of school librarians. – Bibliogr. **In:** Journal of librarianship and information science. – 43. (2011) 2., p. 88-105.

Hogyan látják saját státuszukat az iskolai könyvtárosok?

Felmérés; Iskolai könyvtár; Könyvtáros -felsőfokú; Könyvtárosi hivatás

A tanulmány azt vizsgálja, hogyan értékelik az iskolai könyvtárosok saját státuszukat az iskolán belül. A szakirodalom által ajánlott olyan tényezőket vesz figyelembe, amelyek vagy befolyásolják, vagy meghatározzák a státuszt: a kollégákkal vagy felettesekkel való kapcsolat, iskolán belüli szerep, a munkával való elégedettség, valamint vélemény a pályájukról és képzésükről. A legtöbb válaszadó magasra értékelte státuszát, egyenrangúnak tartva egy osztályvezetőével, és úgy vélték, hogy a tanárok és az igazgatók támogatják a könyvtárat, szívesen látják őket a tanári szobában, a személyzet fontos és szakmához értő tagjainak tartják őket, és ők maguk elégedettek a munkájukkal. Azok, akik alacsony státuszúnak ítélték magukat, valószínűleg a szokásos feladatokon kívül nem játszottak különösebb szerepet az iskola életében, és többnyire két éven belül tervezik a pálya elhagyását. A kutatás hiánypótló adatokkal szolgál az iskolai könyvtárosságról, különös tekintettel a skóciai helyzetre. Az érkező épülő további kutatásoknak az iskolaigazgatók, az iskolavezetés és az iskolai könyvtárosok közötti kapcsolat vizsgálatára kellene irányulniuk, mivel a vezetés bizonyult a leginkább befolyásoló tényezőnek a státusz értékelésekor.

(*Autoref.*)

Lásd még 324

Marketing, közönségkapcsolatok

323/2011

JONES, D. Yvonne [et al.]: Simple marketing techniques and space planning to increase circulation. – Bibliogr. **In:** Collection management. – 36. (2011) 2., p. 107-118.

Egyszerű marketingfogások és térkihasználás a kölcsönzés növeléséért

Berendezés; Egyetemi könyvtár; Könyvkiállítás; Marketing; Személyzet

Az elmúlt évtized során az egyetemi könyvtárak legtöbbje átalakította fizikai tereit, hogy helyet biztosítson a digitális szolgáltatások (számítógép- és internethasználat, nyomtatás, egyéb digitális műveletek) iránti növekvő igényeknek. Ez az átalakítás gyakran együtt járt a szolgáltatások átszervezésével, melynek során egyetlen hozzáférési pontba, az „információs köztérbe” tömörítik azokat. Így különösen megnövekszik az itt szolgálatot teljesítő személyzet, a „frontemberek” szerepe. Míg hagyományosan az első vonal a kölcsönzést, előjegyzést kezelte, ma a technikai és a referenz kérdések is itt jelennek meg.

A virginiai James Madison Egyetem könyvtárában a „frontemberek” fontosságát és hatását a használókra egy hagyományos cél, a kölcsönzések növelése érdekében használták fel. A statisztikák szerint ugyanis, az utóbbi években, miközben nőtt a könyvtárlátogatók, csökkent a kölcsönzők és a kölcsönzések száma. Az egyetem 2008-ban megnyílt egyik campuskönyvtára az információs köztér szolgáltatási modell szem előtt tartásával épült. A „frontemberek” a tapasztalatok alapján kisebb átrendezéseket javasoltak, így jobban szem elé került a kurrens olvasnivalók böngészését szolgáló állvány. A törzsgyűjteményből havonta-kéthavonta cserélt tematikus könyvkiállításokat (egy időben két témából 30-40 könyv témánként) állítottak össze, amit papíron és digitálisan is népszerűsítettek. (Nem várt hozadék volt, hogy a tematikus kiállítások egyes tanszékeket témaajánlásra készítettek, így bővült és javult a kapcsolat a könyvtár és az oktatói kar között.)

Az egyszerű marketingfogások és az átrendezés nyomán a kölcsönzések száma jelentősen megemelkedett, és a személyzet közvetlen tapasztalatain és javaslatain alapuló változtatások sokkal gyorsabban hoztak eredményt, mint ha a használók körében végeztek volna felmérést.

(Mohor Jenő)

324/2011

MILLER, Julie L.: The library student liaison program at Eastern Washington University : a model for student engagement. – Bibliogr. **In:** College & undergraduate libraries. – 18. (2011) 1., p. 1-15.

Diák összekötő az Eastern Washington University könyvtárában

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Könyvtárpropaganda; Személyzet

A Washington állam keleti felét, valamint Észak-Idahót és Nyugat-Montanát kiszolgáló, kb. tízezer hallgatói létszámú Eastern Washington Egyetemen (EWU) a hallgatók a „fogalmazási készségek” (composition) tantárgy keretében két alkalommal is ellátogatnak a könyvtárba, és ilyenkor könyvtárhasználati képzésben részesülnek. Az ebben közreműködő könyvtárosok összekötő szerepet játszanak az oktatási programokban. A könyvtár 2006-ban újszerű programot indított a könyvtár és a hallgatók kapcsolatainak javítása, a hallgatói igények megismerése, a könyvtárnak a körükben való propagálása, valamint a hallgatók könyvtári aktivizálása érdekében.

Az ötletet a George Washington Egyetemről (GWU), a Gelman Library-ból vették át. Olyan diák összekötőt kerestek, aki legalább két éve hallgatója az egyetemnek, jó tanulmányi eredménnyel, valamilyen ügyfélszolgálati tapasztalattal, jó kommunikációs és íráskészséggel és vezetői rátermettséggel rendelkezik. Az állást 12 dolláros órabérrel és heti 15-19 órás munkaidővel hirdették meg, ezek a feltételek lényegesen jobbak voltak, mint az államban fizetett minimálbér. Az összekötővel megismertetik a könyvtári munkafolyamatokat, részt vehet a könyvtárosok továbbképző tanfolyamain. A könyvtárért felelős dékán alá tartozik. Az összekötő feladatai: évente akcióterv készítése a célok a megvalósítására, a könyvtár hálózatépítő weboldalainak készítése és gondozása, felmérések végzése, valamint könyvtári rendezvények szervezése a hallgatók számára.

Az azóta eltelt négy év tapasztalatai igen pozitívak voltak. A diák összekötők több új dolgot kezdeményeztek, pl. a könyvtár híreit eljuttatták a *MySpace* portálra és a *Facebookra*, kreatív plakátokkal hívták fel a figyelmet az olvasás szerepére, számítógépes játéknappal próbálták a könyvtárba csalogatni a diákokat, enyhítették a könyvtári szabályokat az ételek behozásával kapcsolatban, új technikai eszközök beszerzését segítették elő, támogatták a diákok elégedettség-vizsgálatát, új propagandalehetőségekre hívták fel a figyelmet. A javaslatokat külön dobozokban és e-mailben is gyűjtötték, és ismertté váltak az egyetem minden telephelyén.

A diákok aktivitásával kapcsolatos mutatók jelentősen javultak: az egy főre jutó könyvtárlátogatások száma – egész napos hallgatói átlagban számolva – 17.8-ról 21.8-ra emelkedett, a kurzusokkal kapcsolatos könyvtárismereti órák száma 75%-kal nőtt, megállt a referenz kérdések számának addigi csökkenése. A diák összekötőt az egyetem vezetése is komolyan veszi, a hallgatóktól kapott visszacsatolást beépítik a döntéshozási folyamatba.

Azt a Gardnertől származó tanácsot, hogy „tanítsuk meg a diákokat a könyvtár szeretetére”, a diák összekötő révén fordítva is érvényesítik: „tanítsuk meg a könyvtárat a diákok szeretetére”.

(Mándy Gábor)

325/2011

RATZEK, Wolfgang: The mutations of marketing and libraries. – Bibliogr. In: IFLA journal. – 37. (2011) 2., p. 139-151.

Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

A marketing különböző formái a könyvtárakban

Marketing; Városi könyvtár

A könyvtáraknak mostanában kaotikus viszonyok között, a források folyamatos csökkenése közepette kell egyensúlyozniuk szociális küldetésük teljesítése és az információtechnológi-

án alapuló szolgáltatások alkalmazása között. Mindeközben állandó kérdés, hogyan tudnak szem előtt maradni, és milyen eszközökkel tudják meggyőzni a fenntartókat, a politikusokat és a széles közönséget, hogy érdemesek a támogatásra. Ebben a lobbizás, a marketing, a PR, a könyvtár 2.0 és a szolgáltatási minőség (QoS – Quality of Service) mind fontos tényezők. A cikk a marketingfogások könyvtári alkalmazását vizsgálja behatóan, különös tekintettel a németországi és skandináviai gyakorlatra.

A hagyományos marketingdefiníciók ismertetése után a marketingnek azok a válfajai kerülnek sorra, melyek személyesebb jellegűek és lényegesen kisebb költségigényűek a tömegkommunikációs marketingstratégiáknál. A 80-as évek óta nagy népszerűségnek örvendő például a gerillamarketing. Könyvtári alkalmazására jó példa a Stuttgarter Médiatársaság (Hochschule der Medien) diákjainak és a városi könyvtáraknak 2008-ban, a könyvtárak napján megejtett láncolvasási akciója. A két intézmény közti 1,8 kilométeres távon több mint 200 hallgató *láncolvasó* feliratú egyenpólóban, kartonszékeken ülve kedvenc könyvéből olvasott fel – jelentős feltűnést keltve a járókelők és a média körében. Hasonlóan sikeres volt a *Karácsony áprilisban* akció, amikor a városi könyvtár tizedik születésnapjának beharangozójaként az épület 19 ablakát adventi naptárrá alakították, és naponta kinyitottak egyet-egyet. Mögöttük rejtvények tűntek fel, melyek megfejtéséért apró ajándék járt.

A graffiti ötletét felhasználó *street branding*, a *buzz* (szóbeszéd) marketing, a *virusmarketing*, a csapda (*ambush*) és a *neuromarketing* mind az álcázott reklám kulcsszavai. A *mesemondás* (storytelling) és a *business theatre* könyvtári alkalmazására példákkal is szolgál a cikk. A folyamatos és kiszámíthatatlan változások menedzselése kreatív és innovatív hozzáállást kíván. Ilyenre kapunk példákat a hamburgi városi könyvtár (Hamburger Öffentliche Bücherhallen) szolgáltatásait figyelve.

A kollektív bölcsesség és a könyvtár 2.0 együttműködése révén épülő szolgáltatásokat, mint a *wikik*, *blogok*, a címkézés és a *Second Life*

ban való részvétel szintén követhető példákön keresztül ismerhetjük meg. Nem árt azonban szem előtt tartani, hogy az IT fejlődése és a digitalizálás veszélyes is lehet a könyvtárra, mivel virtuálissá teszi az olvasókkal való valódi, élő kapcsolatot.

Az átfogó kereskedelmi ismereteken és széles spektrumú kommunikációs eszközökön, a lelkesedéssel, kreativitással és motiváltsággal ki-

vül a könyvtárosoknak szükségük van a rokon szakmák képviselőivel való stratégiai együttműködésre is. Jó gyakorlatként említhető a norvég könyvtárak, múzeumok és levéltárak szinergikus, minisztérium által támogatott portálja: a www.kulturnett.no.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 285, 329

Felhasználók és használat

Általános kérdések

326/2011

GROSS, Melissa – LATHAM, Don: Experiences with and perceptions of information : a phenomenographic study of first-year college students. – Bibliogr. 42 tétel **In:** The library quarterly. – 81. (2011) 2., p. 161-186.

Az információval kapcsolatos tapasztalat és felfogás. Fenomenográfiai felmérés elsőéves főiskolások körében

Egyetemi hallgató; Felmérés; Használati szokások; Információkeresés; Számítógép-hálózat

A kutatás elsőéves főiskolásoknak az információval kapcsolatos tapasztalatait és felfogását vizsgálta. A résztvevőket – a képességeiket felmérő objektív teszt alapján – gyakorlott vagy kevésbé gyakorlott információkeresőknek ítélték. Az interjúkat nem tanteremben és könyvtári környezetben készítették, a válaszadók egyaránt érdeklődést tanúsítottak a kötelező (iskolai feladat miatti) és az egyéni igény alapján történő információkeresés iránt. A tanulmány a 77 interjú átiratának összegyűjtésére, kategorizálására és elemzésére fenomenográfiai megközelítést alkalmaz. A leírás így létrejövő kategóriái azt illusztrálják, hogy az információval kapcsolatos

elképzelések hogyan nyomják el és minimalizálják az egyéneknél azt az igényt, hogy információs jártasságra tegyenek szert, hogy az internet és az emberek az elsődleges információforrások, az információ minősége iránt csekély az érdeklődés, és mások a tapasztalatok és vélemények az információról akkor, ha kötelező feladatként vagy egyéni igény alapján történik az információkeresés.

(Autoref.)

Használat- és igényvizsgálat

327/2011

FOLCHER, Viviane: Bibliothèque numérique pour le handicap (BnH) : d'une connaissance des attentes des lecteurs à l'analyse des usages. – Bibliogr. **In:** Bulletin des bibliothèques de France. – 56. (2011) 3., p. 86-91.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Digitális könyvtár fogyatékkal élők számára

Elektronikus könyvtár; Felmérés; Szolgáltatások használata; Teszt fogyatékos olvasó

A 2007-től létező BnH (francia digitális könyvtár a fogyatékkal élők számára) könyvtárosai hittel vallják, hogy az érintettek számára semmi

sem könnyebben elérhető és használható, mint egy, az ő igényeikhez és képességeikhez igazított digitalizált állomány. Ennek egyik mintapéldája kíván lenni a BnH. A gyűjtemény 55%-a a szépirodalom kategóriájába tartozó könyvekből, míg a maradék 45%-a a egyéb digitális dokumentumokból áll. Valamennyi könyv szöveg és audio formában létezik egyszerre öt elérési lehetőséggel. A szolgáltatás elsősorban a fogyasztókkal élők számára van fenntartva, amely vagy a weben, vagy mobil interneten (wap) keresztül érhető el. A művek az otthoni használat számára többféle formátumban tölthetők le. Attól függően, hogy hallgatni vagy olvasni kívánja-e a felhasználó, a különféle dokumentumformátumok (.wma, .pdf, .prc) megnyitásához Windows Media Player, Adobe Acrobat Reader vagy Mobipocket Reader szükséges. A kölcsönzés, vagyis a letöltés három hétig él, azután a fájl magától megsemmisül. A felmérés készítésének időszakában 400 felhasználója volt a rendszernek, akiket 47 zárt és egy nyitott kérdésből álló kérdőívvel kerestek fel, hogy megismerjék fogyasztósságuk pontos okát – hiszen ez a rendszer fejlesztéséhez elengedhetetlenül szükséges –, és felmérjék igényeiket. A 201 válaszadó 46,8%-a látási, 40,3 %-uk mozgásszervi gondokkal küszködött. Nagyon kevés, 0,5% felhasználó jelzett hallásproblémát. Az összes megkérdezettnek majdnem a fele (49,8%) születésétől küzd a betegségével, 39,3%-a öt évnél régebben szerezte azt. A válaszadók 63,2%-a férfi, 36,8%-a nő. Átlagos életkoruk 43 év, ebbe beletartozik a 19,3% gimnazista korú is. Majd fele arányban (48,3%) házasok. Franciaország minden megyéjében, de leginkább az Île-de-France területén élők kapcsolódnak e szolgáltatáshoz. 65,7%-uk rendelkezik valamilyen hivatással – jobbra érettségi+2 éves felsőfokú képzés –, de a felmérés idején csak 29,4% az aránya azoknak, akiknek volt munkahelyük. 59,2%-uk több mint 1500 eurós havi bevételből, míg 8,5%-uk csak 610 eurós jövedelemből gazdálkodik. Ők különösen örülnek a BnH létének.

A kérdőívek és a 17 mélyinterjú részt vevő személy válaszainak feldolgozása alapján elmond-

ható, hogy a látási fogyatékkal élők többsége az állomány összetételén szeretne elsősorban változtatni, mert egysíkúnak találják. Régészeti, történeti, politikai, pszichológiai, orvosi, kertészeti, barkácsolási, gasztronómiai, kozmográfiai, orvosi, gazdasági, informatikai, nevelési szakkönyveket és változatosabb szépirodalmat, életrajzi, romantikus, bűnügyi regényt, mangát látnának szívesen.

A hozzáféréssel, a technikai megoldásokkal elégedettek és a kérdések további részében válaszaik nem különböznek az átlag felhasználótól. Kedvtelésből, szórakozásból, a szabadidő kellemes eltöltése céljából olvasnak, mert az olvasás egyben tanítás, tanulás, egyfajta lehetőség az új ismeretszerzésre.

A használókkal való beszélgetésből, felmérésből szerzett tapasztalatok a BnH munkatársait még inkább megerősítették eredeti elképzelésük helyességében. Nemcsak jó dolog, nemcsak érdekesség, hanem elsőrendűen fontos egy jól működő, gazdag tartalmú, könnyű hozzáférésű portál építése a bármilyen fogyatékkal élők számára.

(Pajor Enikő)

328/2011

GERNER NIELSEN, Bo – BORLUND, Pia: Information literacy, learning, and the public library : a study of Danish high school students. – Bibliogr. **In:** Journal of librarianship and information science. – 43. (2011) 2., p. 106-119.

Információs műveltség, tanulás és a közkönyvtár: felmérés dán középiskolások körében

Felmérés; Használói szokások; Középiskolás; Köz-művelődési könyvtár

A cikk 12 dán középiskolással végzett vizsgálatot mutat be arról, mi a véleményük a közkönyvtár szerepéről a tanulásban, a használóképzésről, az információs műveltségről és a könyvtárak információs kompetenciájáról. A vizsgálat szakirodalmi áttekintés és tudatosan kiválasztott dán könyvtárhasználókkal készített interjúk

útján történt. A tanulmány azt mutatja, hogy a közkönyvtárat a tanulás fontos helyszínéként ítélik meg. A középiskolások úgy látják, hogy a közkönyvtárosok igen kompetensek és jók abban, hogy segítsék őket információk igényeik megfogalmazásában, a források megtalálásában és a tanulók támogatásában az információkeresési folyamat során. A középiskolások meglehetősen jó kritikai képességet mutattak, de kevésbé képesek információigényeik meghatározására. A tanulmány ezenkívül bemutatja, hogy a használók, azaz a középiskolások az információs műveltség és az élethosszig tartó tanulás fogalmait nem értik nagyon jól. Az eredményből mind a közkönyvtárak pedagógiai gyakorlatát, mind a könyvtár és információtudományt érintő következtetések vonhatók le.

(Autoref.)

329/2011

HOUEN, Roar: In pursuit of non-users In: Scandinavian public library quarterly. – 44. (2011) 2., p. 16-17.

A könyvtárat nem használók nyomában

Felmérés; Igény; Könyvtárhasználat; Public relations; Városi könyvtár

Sokat tudunk a használóinkról, de vajon kik azok, akik nem járnak könyvtárba? Miért nem jönnek? Hogyan tehetnénk őket is könyvtárhasználóvá? Ezekre a kérdésekre keresték a választ a 120 ezres lélekszámú Stavanger város könyvtárának munkatársai, amikor elindították *A könyvtárat nem használók nyomában* elnevezésű projektjüket 2006-ban a Norvég Levéltári, Könyvtári és Múzeumi Hatóság (ABM Utvikling) 50%-os anyagi támogatásával.

A projekt kezdetén négy 12-15 fős fókuszcsoporthoz kérdezték meg a könyvtárral kapcsolatos tapasztalataikról. A csoportok azonos társadalmi helyzetű egyénekből álltak (fiatal felnőttek, kisgyermekes családok, felnőttek kisgyermek nélkül és végül kontrollcsoportként volt egy könyvtárhasználókat tömörítő társaság is.) Ebből

kiderült, hogy a könyvtárosokat mindenki segítőkésznek, kedvesnek és nagy tudásúnak tartja, a könyvtárhasználókat pedig egészséges és okos embereknek. A könyvtár negligálása más okokra vezethető vissza. Például kisgyerekesek jelezték, hogy nehéz követni a gyerekek által kikölcsönzött könyveket, amelyek összekeverednek az otthoni művekkel vagy elkerülnek az óvodába. Mindennek a vége pedig büntetés és kárpótlás az elveszett dokumentumokért.

A beszélgetésekre alapozva ezután egy telefonos interjúkon alapuló kérdőíves felmérés következett, amelyben egy 600 fős reprezentatív mintát kérdezték meg. (Ebben már könyvtárhasználók és nem használók egyaránt voltak.) Kiderült, hogy a lakosoknak igen szerény ismereteik vannak arról, hogy a könyvtár mit is kínál valójában a dokumentumok kölcsönzésén túl. A könyvtárhasználat gyakorisága az életkor előrehaladásával csökken. Több a női, mint a férfi használó. (Ez érdekes módon a 40-49 éves korosztályban nem érvényesül, ahol azonos a könyvtárba járó férfiak és nők aránya.) Kiderült, hogy nagyon sok könyvszerető ember nem jár a könyvtárba (ők megvásárolják a könyveket). A legfőbb üzenet azonban az volt, hogy „Újra és újra figyelmeztessetek, hogy léteztek és akkor többet fogunk használni titeket!”

Ezen felbuzdulva több programot is indítottak a projektidőszakban. Egyik ilyen volt a „mini könyvtár”, amelynek keretében stavangeri munkahelyekre helyeztek ki pár száz dokumentumból álló letéti gyűjteményeket valamilyen jól látható helyre. A könyvek és az irodalom hamar a munkahelyi társalgás egyik fő témájává vált. A másik ilyen program a nyári könyvtár volt. 2008-ban vásároltak egy 1957-es évjáratú Opel Olympia veteránautót, feldíszítették a könyvtár logójával, megtöltötték könyvtári dokumentumokkal, majd a nyári szünet ideje alatt rendszeresen megjelentek a strandokon és a bevásárlóközpontokban. Mind a sajtó, mind a használók körében nagy visszhangja lett a programnak.

A programok, amelyek közül az Opelt és pár munkahelyi könyvtárat megtartottak, nem emeltek lényegesen a kölcsönzési statisztikákat, de

nagyon sokakat emlékeztettek a könyvtár létre.
„A könyvtárat nem használók nyomában” projekt a szakma és a használók részéről egyaránt komoly figyelmet vonzott azzal, hogy hagyományos szolgáltatásokat új szemlélettel kezdtek el terjeszteni.

(Tóth Máté)

330/2011

KIM, Jihyun: Motivations of faculty self-archiving in institutional repositories. – Bibliogr. *In: The journal of academic librarianship.* – 37. (2011) 3., p. 246-254.

Egyetemi oktatók motivációi az intézményi repozitóriumok használatára

Egyetemi oktató; Elektronikus könyvtár; Felmérés; Megőrzés; Publikálás -tudományos kiadványoké; Szolgáltatások használata

Az egyes felsőoktatási intézmények digitális tárolóhelyei lehetőséget adnak az oktató személyzet műveinek tárolására és online hozzáférhetővé tételére. A szerző azt vizsgálja, hogy viszonyulnak az oktatók ehhez a lehetőséghez, milyen tényezők segítik elő az archívum használatát, és milyen tényezők akadályozzák azt.

A 17, doktorátust nyújtó (amerikai) egyetemen 2005-ben végzett vizsgálat során megkülönböztettek:

- költség tényezőket (a feltöltéssel kapcsolatos munka és a szerzői jogokkal kapcsolatos aggodalmak),
- haszontényezőket (a dokumentum széles körű hozzáférhetővé tétele, a hitelesség garantálása, a tudományos elismerés, valamint altruista szempontok),
- egyéb befolyásoló tényezőket (az önarchiválási kultúra, bizalom, a csoporttal való azonosulás, a külső szereplők befolyása),
- személyes tényezőket (a tanszéken belüli tekintély, a publikációk száma, a technikai készségek és az életkor).

A vizsgált professzorok két csoportból kerültek ki: az egyikben azok voltak, akiknek volt már

anyaguk az intézményi repozitóriumokban, a másik csoport tagjait véletlenszerűen választották ki négy tudományterületen (természettudományok, műszaki tudományok, társadalomtudományok és humán tudományok). A kérdőív az archiválási tapasztalatokra, az archiválással kapcsolatos véleményekre és szándékokra, valamint személyi adatokra kérdezett rá. A kérdőívet online módon kellett kitölteni, majd ezek alapján telefonos interjúkra is sor került. Összesen 684 választ dolgoztak fel.

A professzorok leginkább úgy kerültek kapcsolatba a repozitóriumokkal, hogy azok személyzete kereste meg őket; az egyetemi könyvtár weboldalán olvastak róla; a kollegáktól hallottak róla; vagy láttak egy prezentációt az archívum munkatársaitól. Sok esetben nem tudtak az archívumról, holott volt már fenn anyaguk. Az archiválást ösztönző tényezők között említették a következőket: az anyagok hosszú távú megőrzése, használati statisztika készítése, a szerzői jogok biztosítása, az egyetemi elismerés, a szakmai bírálat lehetősége, anyagi ösztönzés. (Nemelyik egyetem el is várja az anyagok archiválását az intézményi repozitóriumban.) Az anyagaik illetéktelen felhasználása miatti aggodalom főleg azokra az oktatókra volt jellemző, akiknek nem volt még archivált anyaguk. A szerzői jog védelmének szándéka inkább az archiválás mellett szólt, mivel a megkérdezettek nagy része úgy vélte, a repozitórium megfelelően védi az érdekeiket.

A hozzáférés kérdései három tekintetben is motiválják az oktatókat: azonnali hozzáférés a keresőprogramok révén, hosszú távú hozzáférés a repozitórium révén, és a szerzői hozzájárulás biztosítása. Az intézmény feladatai: világossá tenni az archiválás fontosságát, kidolgozni egy archiválási politikát, valamint előteremteni ennek anyagi feltételeit. Fontos, hogy az egyetem bővítse a megőrzési kapacitást, és határozottan támogassa az archiválást.

(Mándy Gábor)

Lásd még 273, 292, 331, 338, 342

331/2011

GRZESCHIK, Kathrin [et al.]: Reading in 2110 : reading behavior and reading devices:a case study. – Bibliogr. **In:** The electronic library. – 29. (2011) 3., p. 288-302.

Olvasási szokások és olvasási eszközök: esettanulmány

Egyetemi hallgató; Elektronikus könyv; Felmérés; Olvasás; Olvasási szokások

A cikkben bemutatott kísérlet célja annak kiderítése, hogy az olvasási szokásokat befolyásolja-e és ha igen, hogyan az olvasókészülék. Összeségében három kísérletet végeztek, az elsőben – amely viszonylag függetlenül a másodiktól és harmadiktól – azt vizsgálták, hogy az európai könyvtár- és információtudományi képzésben részt vevő hallgatók hogyan reagálnak a számukra még ismeretlen elektronikus olvasókészülékekre. A második és harmadik kísérlet az elektronikus olvasókészülékekkel összefüggésben vizsgálta az olvasás gyorsaságát, a koncentrációt és a kifáradás jeleit. A tesztben a Sony eBook Reader, az IREX iLiad, LCD computer screens, Laptops és a Smart Phone HTC Touch HD készülékeket hasonlították össze nyomtatott dokumentumokkal és könyvekkel.

Az általános vélekedéssel szemben az eredmények azt mutatják, hogy a koncentrációt és az olvasás gyorsaságát nem befolyásolja az elektronikus olvasókészülék. Továbbá az olvasás gyorsasága és a koncentráció inkább az adott személy egyéni olvasási szokásaitól, valamint a szöveg természetétől (tudományos vagy szépirodalom) függ, mint a használt olvasókészüléktől.

A kísérlet során gondot okozott, hogy technikai eszközök beszerzésére nem állt rendelkezésre elegendő anyagi forrás. Az első kísérletnél a berendezés nem volt megfelelő, a hangfelvételek túl halkra sikerültek. A statisztika értékét csök-

kenti a tesztalanyok és tesztalkalmak kis száma. A tesztben részt vevők eltérő tapasztalatokkal rendelkeztek az elektronikus olvasókészülékekkel való olvasásban. Ketten használtak már korábban is ilyen eszközt, a többiek még soha.

A legújabb szakirodalom tanúsága szerint ilyen jellegű kísérleteket ritkán végeznek. Ezt a területet, tehát felnőttek olvasási teljesítményét nyomtatott és a képernyős szövegek esetében elvéve vizsgálják, és ha igen, személyes beszámolók alapján. A szerzők tudomása szerint nem történt még ilyen kutatás a könyvtár- és információtudomány szempontjából. Az előzetes eredmények megkérdőjelezik az általános feltételezéseket és téziseket.

(Autoref.)

Lásd még 332

Olvasómozgalmak

332/2011

HACHMANN, Ute – KELLER-LOIBL, Kerstin: Die Lust am Lesen wecken : Leseclubs im Sommer: »Leseferne« Jugendliche im Visier – Bilanz und Perspektiven **In:** BuB. – 63. (2011) 6., p. 481-483. Res. angol és francia nyelven

A nyári olvasóköri népszerűsége Németországban

Ifjúság nevelése olvasásra; Könyvtárpropaganda

A nyári szünetben 65 400 diák 379 ezer könyvet olvasott el önként a *Nyári olvasóköri* program keretében, amely jelenleg 482 német könyvtárban folyik. A 2010. évi statisztikai adatok lenyűgözők. A projekt széles körű nyilvánosságot és figyelmet kapott az elmúlt években, politikusok részéről is, és mostanra már az egész országban elterjedt. Egy az Egyesült Államokban végzett vizsgálat bizonyította a hasonló projektek pozitív hatásait, és alkalmat adott arra, hogy számba

vegyék a hiányosságokat és a javítási lehetőségeket. Hogyan lehet a fiúkat és más, az olvasás iránt kevésbé lelkesedőket arra ösztönözni, hogy a jövőben csatlakozzanak az olvasókörökhöz? Kevés olyan könyvtári program akad, ami ennyire sokrétű hatással lenne a könyvtárakra, a használókra, a szponzorokra és a politikai döntéshozókra. Nem csak a résztvevők váratlanul magas aránya okozott meglepetést, hanem a reklámozás szokatlan módja is, pl. az a YouTube-ra feltett videó, amely a brémai szabadtéri úszómedencében mutat könyvolvasó bűvárokat.

Tíz év elteltével az összkép általában pozitív: az olvasókörök népszerűsítik a könyvtárhasználatot, és arra ösztönzik a gyerekeket, hogy a vakáció ideje alatt is szenteljenek időt az olvasásnak. A program hangsúlyozza az olvasás mint önként, kedvtelésből gyakorolt tevékenység fontosságát, és az olvasók számára szabadságot biztosít a címek kiválasztásában – mindkét elem a siker és egyediség titka. A siker további kritériumai a klubjelleg, és a vadonatúj könyvek széles választéka. Mindez sok új fiatal olvasót vonzott a könyvtárakba, amint ez a 2010. évi statisztikából is látszik: a résztvevők 17%-a, azaz majdnem 11 500 olvasó vált újonnan könyvtárhasználóvá.

(Autoref.)

Használók képzése

333/2011

MARZAL, Miguel Ángel – PARRA, Pablo – COLMENERO, María Jesús: La medición de impacto y evaluación de programas de alfabetización en información para bibliotecas escolares. – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 34. (2011) 2., p. 190-211.
Res. angol nyelven

Az iskolai könyvtárak információs műveltséget fejlesztő programjai hatásának mérése és értékelése

Felmérés; Használói szokások; Használók képzése iskolában; Hatékonyság

Az információs műveltség oktatásának (terjesztésének, fejlesztésének) beépítése a tananyagba igen pozitív eleme annak a szükségszerű átalakulásnak, amely az oktatási modellt lényegében kompetencia-alapúvá teszi. Az információs műveltség általános és speciális kompetenciákat foglal magában, az infokommunikációs eszközök és lehetőségek általános használatától az *e-learning*en keresztül az egyes szolgáltatások használatáig.

A spanyol egyetemek (könyvtáraik részvételével) különféle módokon ugyan, de bevezették, beépítették tanmeneteikbe az ilyen jellegű oktatást. Ahhoz viszont, hogy megvalósuljon az alap- és középfokú oktatási intézményekben is az iskolai könyvtár átalakulása a tanítás és tanulás forrásközpontjává (*Centro de Recursos para la Enseñanza y el Aprendizaje* – CREA) nem csak a tanulókat, hanem a tanítókat is képezni kell. Az iskolai könyvtárakért felelős tanároknak szükségük van szilárd ismeretekre, hogy képesek legyenek az információs műveltség oktatását a tananyagba beépíteni, a helyhez alkalmazkodó oktatási anyagot összeállítani, vagy a megfelelőt kiválasztani, a megvalósult programokat értékelni stb.

Abból kiindulva, hogy az információs műveltséget a hálózaton (a hálózat révén) való megismerés és tanulás kompetenciáiként, az iskolai könyvtárt pedig CREA-ként fogjuk fel, minőségi mutatók kidolgozását javasolták az iskolai könyvtárak információs műveltség programjai minőségének és az azokkal elért fejlődés eredményeinek mérésére. Az ügyesség, a jártasság és a szakértelem szerint kategorizált mutatókat kérdőívbe rendezték. A kérdések az együttműködést segítő eszközök (web 2.0) ismeretét és használatát; a „digitális olvasás” hatékonyságát (digitális információk keresése és rendezése); a „digitális írás” hatékonyságát (a digitális információk feldolgozásának, szerkesztésének, terjesztésének képessége); az információk etikus felhasználása követelményeinek ismeretét; egy

webes tanulási forrás használatának hatékonyságát célozták felmérni. A kérdőíveket három tartományban, az alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézmények tanulói körében, egy-egy általuk használt webes forráson keresztül eljuttatva próbálták ki.

A kapott eredmények alapján fontosnak látszik az infokommunikációs technológiák megismeretése során az együttműködési lehetőségek és módszerek oktatása, mivel a legnagyobb ismerethiány itt mutatkozott. A digitális olvasás esetében a hálózat sajátos nyelvezetének megismerése tűnik lényegesnek. Az információ használatának és terjesztésének etikája különösen hangsúlyos része kell, hogy legyen mindenfajta képzésnek.

(Mohor Jenő)

334/2011

WALSH, Tiffany R.: Evolution of an information competency requirement for undergraduates. – Bibliogr. In: Journal of web librarianship. – 5. (2011) 1., p. 3-23.

Elsőéves egyetemi hallgatók információs kompetenciájának fejlesztése

Egyetemi hallgató; Használók képzése -felsőoktatásban; Oktatás -számítógéppel; Szoftver

A Buffalói Egyetem alapképzésben részt vevő hallgatóinak a diploma megszerzése előtt, lehetőleg az első év folyamán kreditet nem érő in-

formációs kompetencia értékelésen kell keresztülniük. A „könyvtári készségek munkafüzete” néven futó értékelés rövid, nyomtatott tesztből fejlődött a mostani sok modulból álló, komoly oktatási anyaggá, amely a Blackboard (<http://www.blackboard.com>) oktatóprogramon fut. A szerző esettanulmányon keresztül mutatja be az ilyen nagyszabású, online információs kompetencia követelményrendszer hasznosságát, ami a hallgatók egyre növekvő kutatási igényeit is kielégíti. A leírt eset jól tükrözi a mérhető információs jártasság sajátosságait, a Blackboard oktatócsomag előnyeit és hátrányait, a hallgatók tanulási eredményeit, használói és oktatói visszacsatolást, és bemutatja a munkafüzet új változatát, amely mérnökhallgatóknak készült. Olyan gyakorlati kérdésekre is kitér, mint az adminisztráció, a követelményrendszer frissítése és marketingje. A szerző ismerteti saját és az egyetemi vezetés erőfeszítéseit, hogy rávegyék a hallgatókat a „munkafüzet” első évben történő teljesítésére, valamint a „munkafüzet” átnevezésére irányuló terveket, hogy az jobban demonstrálja a mért kompetenciák érvényességét és relevanciáját. A jövőbeli tervek között szerepel a szerző más kollégákkal való együttműködése további szakterületi munkafüzet-változatok kidolgozása érdekében, és e munkába főként közvetlen a képzésben és a tantervekben érintett szakembereket vonják be.

(Autoref.)

Lásd még 291, 326

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Digitalizálás

335/2011

BÜRGER, Thomas: Die Digitalisierung der kulturellen und wissenschaftlichen Überlieferung : Versuch einer Zwischenbilanz. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 58. (2011) 3/4., p. 133-141.

Res. angol nyelven

A kulturális és tudományos örökség digitalizálása. Mérlegkészítés féldőben

Digitalizálás; Elektronikus könyvtár

A tanulmány áttekinti a németországi szerzői jogi védelem alá nem eső irodalom digitalizálásának hazai erőfeszítéseit, és amellet érvel, hogy használják ki a készülő Német Digitális Könyvtárral (DDB) kapcsolatos esélyeket. Ez azt jelenti a könyvtárak, levéltárak és múzeumok számára, hogy a DDB kompetencia-szervezetével együttműködve javítsák a már elvégzett munka átláthatóságának és hasznosításának a minőségét. A fenntartóktól és a támogatóktól pedig azt várja, ne csak komplementer módon kapcsolódjanak be a magánvállalkozások – főleg a Google – finanszírozásába a digitalizálásban, hanem világos célok kitűzésével és nemzeti stratégia alapján növeljék a befektetések mértékét (PPP-konstrukcióban), hogy a digitális átalakulás a szükséges mértékben, mélységben és minőségben legyen sikeres valamennyi tudományterületen. Lenyűgöző átélni a digitális forradalmat, mely áthatja az élet minden területét, minden

korosztályra és valamennyi kontinensre kiterjed. Az emberiség régi álma, a *világkönyvtár* is megvalósulhat: a világban szétszórva megtalálható írott örökség most már virtuálisan összesíthetővé, alkotó módon rendezhetővé és mindenki számára hozzáférhetővé válhat.

Az elmúlt harminc évben a német könyvtárak katalógusaikat számítógépre vitték, regionális katalógusokban összesítették, és ezek a címek fokozatosan a WorldCatban is megjelennek, de a digitális világkönyvtárig még nagy utat kell megtenniük.

Németországban a digitalizált dokumentumok portálján (*Zentrale Verzeichnis Digitalisierter Drucke, ZVDD*) lehet elérni a keresett irodalmat, 2011 elején már 533 ezer nyomtatványt, de számuk folyamatosan nő, s fontos mérföldkő a Német Digitális Könyvtár felé vezető úton.

A német kutatásokat finanszírozó DFG 1997 óta két digitalizálási központot támogat kiemelten, a müncheni Bajor Állami Könyvtárat (BSB) és a göttingeni Állami és Egyetemi Könyvtárat (SUB). A müncheni központ (MDZ) 2007 óta robotszkennert használ, és muzeális anyagát digitalizálja összefogva a Google-lal (480 ezer tételt), míg a göttingeni GDZ 25 ezer egységet tud felmutatni. (Melléjük a drezdai SLUB 27 ezer, a hallei egyetemi könyvtár 26 ezer, a berlini Állami Könyvtár 17 ezer, a wolfenbütteli HAB 12 ezer tételt, míg más könyvtárak fontos különgyűjteményüket digitalizálták.) Az erőfeszítéseket azonban legalább a tízszeresére kellene emelni, hogy belátható időn belül kezelhető eredmények születhessenek, vélte a kulturális örökség digitalizálásával foglalkozó munkabizottság. (Természetesen együttműködésben és átlátható versenyfeltételek között.)

A DFG számos programot támogat minden tudományterületen, így a régi német könyvanyag, a 16-18. századi nyomtatványok katalógusait is (VD 16, VD 17, VD 18). A kulturális örökség információs honlapja, a www.kulturerbe-digital.de 2010 végén 900 digitalizálási projektet és 52 támogatott programot regisztrált.

Az elvégzendő feladatok mellett a szerző kitér a digitalizált anyagok megjelenítésének és használatának kérdéseire (lapozás, nagyítás, kicsinyítés, letöltés stb.), majd néhány európai ország gyakorlatát is áttekinti (Europeana, Gallica stb.).

A tanulmány ezután a történeti értékű dokumentumok digitalizálására kidolgozott tervekkel, a nyomtatványok századonként növekvő mennyiségével és egyéb médiaportálok problémáival foglalkozik, majd kitér a jogi akadályok (a jogtulajdonosok és személyiségi jogok védelme) kérdéseire, végül pedig a várható költségek és haszon mérlegelésével zárja mondanivalóját.

(Murányi Lajos)

336/2011

SEADLE, Michael: Archiving in the networked world : open access journals **In:** Library hi tech. – 29. (2011) 2., p. 394-404.

A nyílt hozzáférésű folyóiratok archiválása

Elektronikus folyóirat; Felmérés; Hozzáférhetőség; Megőrzés

A tanulmány azt vizsgálja, hogy milyen mértékű hosszú távú digitális archiválást biztosít a LOCKSS/CLOCKSS, Portico és az e-Depot a Directory of Open Access Journals-ban (DOAJ) szereplő folyóiratok számára. Nyilvánosan elérhető online adatokat használ, amelyeket PERL programokkal dolgoz fel a DOAJ cikkek számának mérésére az említett három archiválási rendszerben. Az eredmények azt mutatták, hogy a DOAJ címeknek csak 8%-a található a LOCKSS/CLOCKSS és csupán 5%-a a Portico rendszerében. A jelenlegi tervek szerint nyolc

évet is igénybe vehet az összes DOAJ-cikk teljes szövegű archiválása az e-Depot-ban. A legfontosabb következtetés, hogy a DOAJ-ben szereplő folyóiratcímek többségénél nincs hatékony hosszú távú archiválás.

(Autoref.)

Lásd még 315

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

337/2011

ALIX, Yves: Acquérir la documentation sonore et audiovisuelle : possibilité et permissivité. – Bibliogr. lábjegyzetben **In:** Bulletin des bibliothèques de France. – 56. (2011) 3., p. 29-33.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A hangzó és audiovizuális dokumentumok beszerzése: lehetőségek és engedélyek

Állománygyarapítás; Audiovizuális anyag; Hozzáférhetőség; Jogi kérdések -könyvtárban; Szerzői jog

A hangzó- és audiovizuális dokumentumok beszerzését a könyvtárakban még a közbeszerzésnél is szigorúbb jogszabályok befolyásolják. A CD-k esetében elvileg minden lejátszás engedélyköteles, mivel a jogszabályok csak a helyben használatot engedik meg. A kölcsönzés a használók számára hallgatólagosan engedélyezett. A digitális zenei formátumok elterjedése számos következménnyel jár: a helyben használatot nem érinti, de úgy tűnik, a kölcsönzéshez szükség lesz egyfajta szerződésre. Miközben egy 2006-os jogszabály lehetővé teszi a könyvtárak számára gyűjteményeik digitalizálását megőrzési célból, e formátumok használatának szabályozása még várat magára. A könyvtárak csak szigorú szerződések keretében, kizárólag fizikai példányok formájában vásárolhatnak és

kölcsönözhetnek hagyományos és virtuális audiovizuális dokumentumokat.

(Autoref.)

338/2011

HELGREN, Jamie E.: Booking to the future : paper or electronic? Futurists have been pushing one option for years, but do we have to choose? **In:** American libraries. – 42. (2011) 1/2., p. 40-43.

A hagyományos vagy az elektronikus könyvé a jövő?

Elektronikus könyv; Felmérés; Használói szokások; Könyvtáros -mint olvasó

A Coloradói Állami Könyvtár Könyvtári Kutatószolgálat (Library Research Service) felmérést végzett könyvtárosok körében arról, miként látják a hagyományos könyv jövőjét. 2009 decemberében egy nyolc kérdésből álló kérdőív tettek közzé különböző állami, regionális és országos levelezőlistákon *A könyv jövője* címmel. A kérdések a következőkre vonatkoztak: rendelkeznek-e e-könyv olvasóval; el fognak-e tűnni a hagyományos könyvek, és ha igen, mikor; milyen formátumokat használnak jelenleg és milyeneket fognak 10 év múlva a szak-, a szépirodalom valamint a tankönyvek olvasására; mit fognak szolgáltatni a könyvtárak 10 év múlva. Valamennyi kérdésnél 2-5 lehetőségből kellett választani.

50 államból és 24 országból összesen 1326 válasz érkezett. A válaszadók egyharmada köz-, egynegyede egyetemi, és kb. egyötöde iskolai könyvtárban dolgozik. A válaszokban a leggyakrabban említett szempontok a több formátum együttélése, a technológiai előnyök, az esztétikai megjelenés, a tartalom, a költségek és a generációs különbségek voltak. A válaszadók 63%-a állította, hogy a hagyományos könyv soha nem fog eltűnni, 33% szerint igen, de csak 21-100 vagy még több év múltán. Mindössze 4% jóslta mindezt 20 éven belül. Az e-könyv olvasóval rendelkezők háromszor annyian állították, hogy

két évtizeden belül eltűnik a könyv, mint azok, aki nem rendelkeznek ilyen eszközzel.

A válaszadók 43%-a szerint a könyvtár kb. ugyanannyi papíralapú és elektronikus dokumentumot fog szolgáltatni tíz év múlva, mint jelenleg. 39% jóslott több elektronikust, mint papírt. Kevesebb mint 16% vélte úgy, hogy a fizikai hordozó még gyakoribb lesz. Kevesebb mint 1% szerint fognak eltűnni a könyvtárak az elektronikus hordozó egyeduralma miatt. Az elektronikus dokumentumok jelenlegi és vélt jövőbeli használatában drasztikus növekedést várnak. A szépirodalomban a jelenlegi 5-ről 22%-ra, a szakirodalomban 11-ről 37%-ra, a tankönyvek esetében a jelenlegi 10-ről 59%-ra fog ugri az aránya, akik az elektronikus dokumentumok használatát fogják preferálni.

A számok mögötti látszólagos konszenzust árnyalják a válaszadók megjegyzései. Sokan említik az esztétikai megjelenést, illetve hangulati kérdéseket hoznak fel érvként a hagyományos könyvek mellett. Mindkét tábor szerint a saját maga által preferált formátum a jobban hordozható. A papír tartóssága, az elektronikus áramtól való függetlenség és a szemet kevésbé fárasztó megjelenés a hagyományos könyvek elkötelezettjeinek a legfőbb érve. Mindkét tábor szerint a saját maga által preferált formátum az olcsóbb. A legtöbben egyetértettek azzal, hogy a két formátum egyszerre fog élni a közeljövőben. Sokan gondolják, hogy az e-könyv csak egy újabb formátum az információközvetítésre, így a tartalom a lényeg és nem a hordozó. A válaszadók egy része szerint a művészeti és a gyermekkönyvek fognak a legkésőbb eltűnni, azok esztétikus megjelenése miatt, míg az elektronikus formátum elsősorban az információközvetítésnek kedvez. Mások szerint éppen a tudományos műveknek célszerű sokáig papír alakban is megjelenni, szemben az „eldobható” rövid élettartamú szépirodalommal. Egyesek szerint a használó életkora a legmeghatározóbb a papír- és az elektronikus hordozóhoz való hozzáállásban.

Az elektronikus könyvek egyre jobban terjednek és egyre megfizethetőbbek. A válaszadók 71%-a jelezte, hogy a könyv jövője intenzív ér-

deklódás tárgya. Figyelembe kell venni, hogy a felmérésben részt vevők 86%-a könyvtáros, akik érthetően jobban vonzódnak a hagyományos formátumokhoz. A legfontosabb tanulság az, hogy nagyon sok tényező hat arra, hogy milyen formátumban fog megjelenni a könyv a jövőben. Egy válaszadó bölcsen ezt írta a kérdésről „nem biztos, hogy felismernénk azt a formát, amit az unokáink egykor könyvnek fognak hívni.”

(Tóth Máté)

339/2011

PÉREZ-BORGES, Aylén: El holograma como fuente documental y recurso particular de información. – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 34. (2011) 2., p. 253-265.

Res. angol nyelven

A hologram mint dokumentum és különleges információforrás

Holográfia

A holográfia és a hologram elméleti megismertetését (ahol persze szó sem esik Gábor Dénesről – MJ) és a holográfia és az informatika kapcsolataira való utalást követően a cikk rámutat, hogy a hologram mint dokumentum is felfogható, ám az áttekintett szakirodalom szerint eddig semmiféle dokumentumtipológiában még nem jelent meg.

A hologramnak vannak más információhordozókhoz, információforrásokhoz hasonló és tőlük eltérő tulajdonságai is. Mint forrás, leginkább a fényképhez és a mikrofilmhez hasonló, mint információhordozó, illetve tárolóeszköz a mágneses merevlemezzel és a DVD-vel vethető össze. Meglehetősen nagy kapacitású, gyors hozzáférésű és (magas kereskedelmi értékétől függetlenül) alacsony költségű eszközről van szó. Tekintettel nagy felbontóképességére és pontosságára, a megőrzés és az állományvédelem terén játszhat sokkal fontosabb szerepet, mint a fénykép vagy a mikrofilm. A könyvtárak és dokumentációs

központok mellett különösen fontos szerepet tölthet be a muzeológia területén.

(Mohor Jenő)

Lásd még 336, 344

Információ- és kommunikációs technológia

340/2011

BIERMAN, James – VALENTINO, Maura L.: Podcasting initiatives in American research libraries. – Bibliogr. **In:** Library hi tech. – 29. (2011) 2., p. 349-358.

Podcasting kezdeményezések az amerikai tudományos könyvtárakban

Felmérés; Kommunikáció -használókkal; Könyvtárpropaganda; Tudományos és szakkönyvtárak

A tanulmány célja, hogy feltárja, hány amerikai tudományos könyvtár készít podcastot, milyen témáról, és hogyan népszerűsítik ezeket. Ennek érdekében a szerzők 2009 decemberében minden amerikai tudományos könyvtár honlapját megvizsgálták. A podcastok felderítésére a honlapok általános vizsgálatát, oldalak keresését és Google-keresést egyaránt alkalmaztak. Facebook- és Twitter-oldalakat is megnéztek, hogy megtudják, népszerűsítik-e a podcastokat a közösségi médián keresztül. Az eredmények azt mutatták, hogy az amerikai tudományos könyvtárak kb. egyharmada készít podcastokat. A témák igen változatosak, és a közösségi médiát csak elvétve használják a podcast reklámozására. A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a podcast technológia még nem érte el csúcspontját, és a könyvtárak előtt még számos lehetőség áll e technológia jobb kiaknázására.

(Autoref.)

341/2011

BOONE, Tom: Ensuring the visibility of librarians **In:** Information outlook. – 15. (2011) 1., p. 10-12.

Maradjanak a könyvtárosok láthatók!

Információtechnológia; Kommunikáció -használókkal; Telefon

2009 augusztusában a Thomson-Reuters sok jogi könyvtárost felbosszantott, amikor e-mailes reklámkampányában ezt kérdezte az ügyvédektől: „Tegeződik-e Ön könyvtárosával? Mert ha igen, akkor nagyon valószínű, hogy túl sok időt tölt a könyvtárban.” Ezzel kívántak népszerűsíteni egy jogi adatbázist... Bár a mobiltechnológiát nem említették, a hirdetés üzenete azt a trendet is tükrözi, amelyet az okostelefonok idéznek elő.

2010-ben a felhasználók 45%-a választotta az okostelefont (Apple iPhone, Blackberry, Google Android). A mobil alkalmazások száma százszázalékosra tehető, és magasabb, mint valaha. Ezek közé tartozik az App Store (Apple), a Google Android Market és az App World (Blackberry). Ahogy nő a könyvtárhhasználók birtokában lévő okostelefonok száma, úgy nő azoknak a száma is, akik az elektronikus információkhoz mobil alkalmazásokkal férnek hozzá.

Jelenleg mobil környezetben a használók a könyvtár weboldalait és adatbázisait telefonjuk webes böngészőjével érik el. Problémát jelent, hogy sem a könyvtár, sem az adatbázis forgalmazója nem gondolt viszont eredetileg arra, hogy ilyen kis képernyőn jelenítik majd meg szolgáltatásait. Emellett a weboldalak funkciói igen korlátozottak a mobiltelefonos alkalmazásokhoz képest.

A mobil alkalmazások mennyiségének növekedése következtében a könyvtárosok egyre inkább láthatatlanná válnak. Az egyszer szükséges azonosítást követően a továbbiak a háttérben zajlanak, és a felhasználó legfeljebb csak az adatbázis forgalmazójával, nem a könyvtárral kommunikál. A könyvtár minőségi szolgáltatásai háttérbe szorulnak.

A cégek eközben az alkalmazások kultúráját nagyobb eszközökre viszik át (Google: Chrome

operációs rendszer és Chrome webáruház, Apple: Mac App Store). A jövőben várhatóan nem lehet majd megkülönböztetni a weboldalt az alkalmazásoktól, de eközben a használók nem találkoznak magával a könyvtárral.

Az e-könyveket forgalmazók közvetlenül kínálják, ezért itt is csökken a könyvtár szerepe. A használók úgy tudnak majd e-könyveket elektronikusan kölcsönözni, hogy be se teszik a lábukat egy könyvtárba. Sok könyvtár a végén csak az adatbázisok kiválasztásával és a díjak kifizetésével fog foglalkozni, még önálló létéért is meg kell küzdenie. Ráadásul minden egyes visszalépésnél a minőséggel kapcsolatosan is kompromisszumot kell kötni.

A könyvtárosoknak tehát el kell fogadniuk a változásokat, és be kell illeszkedniük a mobil alkalmazások világába. Nem könyvtári alkalmazások kifejlesztésével, hanem a meglévő alkalmazások felhasználásával. Például a Facebook Places és a Foursquare a mobiltelefon GPS-e révén az adott helyhez kötődő hasznos információkat nyújt (például a közelben lévő üzleti vállalkozásokról, mások véleményéről stb.). Bár a könyvtár weboldalával ellentétben ezekre a szolgáltatásokra a könyvtárosnak nincs nagy befolyása, lehetőséget kaphat, hogy kapcsolatba lépjen könyvtára használóival. A forgalmazók a könyvtárhhasználókat nem saját helpdeskjükhöz, hanem a könyvtárhoz irányíthatják technikai segítségért, megadva a kívánt szolgáltatás elérhetőségét. A könyvtár egyedi tartalmakat tehet elektronikusan elérhetővé (digitalizálás, saját kiadványok szolgáltatása nyílt hozzáféréssel stb.). A könyvtár akár információszervezési feladatokat vállalhat el pl. a forgalmazók–szolgáltatók számára.

Rövid távon alig van többről szó, mint hogy a meglévő közösségi weboldalakat fel kell használni a könyvtári információk közvetítésére. Hosszú távon azonban aktív szerepet kell vállalni a mobil alkalmazások bővítésében, ha a könyvtárak láthatók akarnak maradni, sőt ezáltal új lehetőségek is nyílhatnak a számukra.

(Hegyközi Ilona)

EKENDAHL, Maria: From user to participant In: Scandinavian public library quarterly. – 44. (2011) 2., p. 4-6.

Használóból – résztvevő

Használó; Kommunikáció -használókkal; Portál; Számítógép-hálózat; Városi könyvtár

A számítógépeknek, a mobiltelefonoknak és az e-könyvolvasóknak köszönhetően a könyvtárak használata ma már nincs a könyvtárlátogatáshoz kötve. A könyvtár egyfajta digitális könyvklubba válik, amelyben a használók közötti, valamint a használók és a digitális könyvtárosok közötti kommunikáció az említett eszközök segítségével zajlik.

A Stockholmi Városi Könyvtár 2005-ben hozta létre *The Library* elnevezésű weboldalát. A weboldal nem csak a könyvtár gyűjteményét mutatta be, hanem – a későbbi Web 2.0-snak elnevezett módszerekkel – egy olyan találkozóhelyet kívántak létrehozni, ahol mindig történik valami. Ezt a kezdeményezést követte később az *Open Library* program, amely a hagyományos szolgáltatásoknál többet kínál, és könnyebben elérhetően. A szolgáltatások igénybe vehetők bárhol, ahol internetkapcsolat van, napi 24 órában, a hét minden napján. Az *Open Library* keretében a könyvtárosok könyvismertetéseket tesznek közzé, és a használókat is buzdítják ismertetések írására. Nemcsak könyvtári, hanem más információkat is nyújtanak. A szolgáltatás közel ötezer könyvismertetést tartalmaz, mellette nagy mennyiségű értékelést és ismertetést használók tollából. A használók és a könyvtárosok itt egyenrangúan oszthatják meg egymással ismereteiket, címkézhetik a könyveket saját kulcsszavakkal és kategóriáikkal stb. Az *Open Library* közös adatbázisában szereplő digitális információk más digitális könyvtárakban is megjelennek.

Egy másik fejlesztési projekttel (*Boktips.net*) együttműködve az ország 140 könyvtárában képezték ki a könyvtárosokat arra, hogyan írjanak a webre, és hogyan használják a sablonokat.

Az *Open Library* együttműködik a *Children's Library* országos projekttel is. A gyerekek ki-gyűjthetik kedvenceiket, könyveket értékelhetnek, játszhatnak, kérdésekre válaszolhatnak, írókkal találkozhatnak. Egyes ismertetések hangos dokumentumként vagy jelnyelven is rendelkezésre állnak. A gyerekek saját írásait is beküldhetik véleményezésre.

A stockholmi könyvtár példáját kisebb könyvtárak is követték, amelyek összefogtak, hogy gyűjteményüket közös szolgáltatások révén bővítsék az érdeklődők rendelkezésére. Ország-szerte jellemzővé vált, hogy az *Open Library*-szemlélet keretében a svéd közkönyvtárak (és az egyetemi könyvtárak is) olyan tartalmat is kereshetővé tettek és megjelenítettek, amelyet nem saját maguk vagy használói állítottak elő. A jövőbeni lehetőségeket és igényeket a Stockholmi Városi Könyvtár és az *Open Library* program felmérésekkel és célcsoport-vizsgálatokkal igyekszik kideríteni.

A digitális csatornákon a használók minden típusa található kedvére való irodalmat. Ezek a digitális csatornák akár beemelhetők a fizikai könyvtárba is; a polcok között a képernyőkön például érdekes könyvajánlásokat lehet közreadni. A szolgáltatáshoz olyan technikai felszereltségre van szükség, hogy lehessen fogadni, tárolni és szétsugározni az egy bizonyos címhez, szerző-höz vagy más kulcsszavakhoz kapcsolódó információkat. A szolgáltatás részét képezi továbbá egy Creative Commons licenc a dokumentumok szabad felhasználásához. Az is fontos összetevője a szolgáltatásnak, hogy a könyvtárosok és felhasználók be tudják vinni az információkat különböző sablonok és interfészek segítségével vagy más digitális csatornákon.

A Stockholmi Városi Könyvtár fokozottan figyel a használókkal való kommunikációra, mind a digitális, mind a fizikai környezetben. Mindez természetesen jó infrastruktúrát, országos együttműködést, és nagyobb létszámú, a használókkal interaktívan kommunikáló személyzetet igényel.

(Hegyközi Ilona)

343/2011

KRISHNAN, Yvonne: Libraries and the mobile revolution **In:** Computers in libraries. – 31. (2011) 3., p. 6-9, 40.

A mobiltelefon szerepe a könyvtári szolgáltatásokban

Információtechnológia; Kommunikáció -használókkal; Szolgáltatások; Telefon

A mobiltelefon sokáig nemkívánatos dolognak számított a könyvtárakban váratlan, csendtörő csengőhangjaival, a könyvtárosokat a szolgáltatásban hátráltató, telefoncsevejt folytató olvasókkal és a privátszférát és szellemi tulajdonjogokat veszélyeztető telefonkamerákkal. Mára azonban úgy alakult, hogy ez a valaha kissé lenézett eszköz válhat az olvasók hatékonyabb elérésének és a könyvtári szolgáltatások kiterjesztésének alkalmas eszközévé.

2010 közepén a világon a telefonok száma háromszorosa volt a személyi számítógépekének, és több mint 5 milliárd volt a mobil előfizetők száma. Az okostelefonok megjelenésével számos funkcióval bővültek a készülékek nyújtotta lehetőségek. Ezek ösztönözhetik a könyvtárakat arra, hogy a szolgáltatásokba és a marketingtevékenységbe beépítsék ezt a nagyhatású, folyton közügyben lévő szerkentyűt, melynek révén a könyvtár a legkézenfekvőbb információforrásként rögzülhet a használók gondolkodásában. A legközkedveltebb mobilos szolgáltatás a kölcsönzés lejáratú idejéről, az előjegyzett könyvek elérhetőségéről küldött SMS, de referenz szolgáltatást is lehet ilyen módon működtetni. Manapság már nem ritka az online katalógusok mobilos elérhetőségét biztosító interfészek alkalmazása sem, melyekkel a katalógusokban lehet keresni, sőt, a használó a talált művek adatait elküldheti magának SMS-ben, vagy a könyvtárnak előjegyzési kérésként. Közkedvelt még a könyvtári hírek, a kölcsönzési információk, a könyvtár éppen elérhető olvasói számítógépeiről nyújtott tájékoztatás, a közösségi tanulóterek foglaltságjelzése is. Szép példa a telefonos

könyvtári szolgáltatásokra az Észak-Karolinai Állami Egyetem könyvtárának egyszerű és tiszta mobilos webfelülete, jól áttekinthető, sokféle szolgáltatást jelképező ikonrendszerével. Szintén említésre méltó a Ball Állami Egyetem könnyen kezelhető iPhone-os felülete, melynek segítségével a látogatók például öt nagy adatbázisban is kereshetnek.

A vonalkód továbbfejlesztése, a QR (Quick Response) kód rengeteg pixelje révén sokkal több információ tárolására alkalmas, mint elődje. A mobiltelefon kamerája könnyedén észlelheti, és valamely ezt szolgáló ingyenes alkalmazás segítségével dekódolja – így használata számos lehetőséget rejt. A kód tartalmazhat telefonszámot, SMS üzenetet vagy bármilyen szöveges információt. Egy termék csomagolásáról elvezethet például az áru vagy gyártója bőséges információkkal szolgáló honlapjára, vagy egy konferencia logójáról a kapcsolattartó adataihoz. A QR kódot 2010 márciusa óta már a Facebook is használja. Az alkalmazás variációinak sora szinte végtelen, és ezek közül természetesen a könyvtárak is megtalálhatják a használóik igényeit legmegfelelőbben szolgálókat.

(Fazokas Eszter)

344/2011

PEOPLES, Brock – TILLEY, Carol: Podcasts as an emerging information resource. – Bibliogr. **In:** College & undergraduate libraries. – 18. (2011) 1., p. 44-57.

A podcastok mint információforrások

Felsőoktatási könyvtár; Hangos könyv; Információtechnológia

A cikk áttekinti a podcastok mint a felsőoktatásban és a könyvtárakban alkalmazott információforrások használatával és fogadtatásával kapcsolatos szakirodalmat. Háromféle podcastot különböztet meg, az intézményi és az epizodikus podcastokat, valamint a hangos könyveket. A podcastok mindegyik fajtájánál ugyanazok a

kérdések vetődnek fel a kereséssel és a digitális adatkezeléssel kapcsolatban. A szerzők javasolják a podcastok felvételét a felsőoktatási könyvtárak gyűjteményeibe, mivel egyre inkább meg-

bízható információforrásoknak bizonyulnak, amit a kutatások is alátámasztanak.

(Autoref.)

Lásd még 284, 307, 331, 346

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Könyvtárépítés, -berendezés

345/2011

HORN, Christian: Architektur im Dialog : der jüngste Neubau der Deutschen Nationalbibliothek präsentiert sich technisch und ästhetisch als innovatives Projekt **In:** BuB. – 63. (2011) 5., p. 398-402.

A Német Nemzeti Könyvtár legújabb épülete: műszakilag és esztétikailag innovatív projekt

Átépités; Könyvtárépület -nemzeti; Nemzeti könyvtár

2011. május 9-én avatták fel a lipcsei Német Nemzeti Könyvtár legújabb épületét. Az új szárny a régi épület északnyugati homlokzatához csatlakozik és az 1916-ban elkészült könyvtár (Die Deutsche Bücherei) negyedik bővítése. Míg a régi épületen a kő és a beton, a modern új részen a fém és az üveg dominál. Az 55 méter magas könyvtorony is új burkolatot kapott.

A bővítésre a raktári kapacitás növelése végett került sor: nyolcmillióval több dokumentumot tudnak tárolni, új kiállító- és olvasóterek állnak rendelkezésre a Német Könyv- és Írástörténeti Múzeum (DBSM), valamint a Berlinből átköltöztetett Német Zenei Archívum (DMA) számára. (Eddig 16 millió dokumentumot tároltak itt.)

Az épület három szintje a föld alatt, négy a föld felett helyezkedik el. A raktárhelyiségek kapa-

citása 136 ezer polcfolyóméter, 18 °C állandó hőmérséklettel és 50% páratartalommal. A jobb helykihasználás érdekében három méret szerint újrendezték az állományt.

A fűtést nulla fokig geotermikus energiával biztosítják, ami felére csökkenti a költségeket.

Gabriele Glöckler, az építész úgy illesztette a könyv alakú bővítmenyt a régi épülethez, hogy az olvasók a kikért anyagokkal szabadon mozoghatnak a könyvtárban. A társadalomtudományi, természet- és műszaki tudományi, e-dokumentum-, a multimédia és a folyóirat-olvasótermet liftek és könyvszállítószalagok szolgálják ki.

A cikket a könyvtárról készített fényképek illusztrálják.

(Murányi Lajos)

Számítógép-szoftver

346/2011

FAGAN, Jody Condit – KEACH, Jennifer A.: Build, buy, open source, or Web 2.0? : making an informed decision for your library **In:** Computers in libraries. – 30. (2010) 6., p. 9-11.

Milyen webes alkalmazást válasszunk?

Információtechnológia; Számítógép-hálózat; Szoftverválasztás

Ma a könyvtáraknak számos lehetőség áll rendelkezésére a webes jelenlét javítására: használhatnak ingyenes *Web 2.0-s* alkalmazásokat, választhatnak *nyílt forráskódú* szoftvereket, vásárolhatnak *készterméket* vagy *saját* maguk készíthetnek webalkalmazást. Hogy valóban tájékozott döntést hozhassunk könyvtárunk számára, tisztában kell lennünk speciális igényeinkkel és anyagi forrásainkkal, mérlegelni kell az alkalmazás előnyeit és hátrányait.

Az *ingyenes Web 2.0-s* alkalmazás a pénzsűkületben lévő és műszaki személyzet nélküli könyvtárak számára kiváló lehetőség. Hátránya, hogy be kell érni azzal, amit a forgalmazó kínál: előfordulhat például, hogy a keresést és a navigációs lehetőségeket nem lehet testre szabni. Elképzelhető, hogy nem könnyen illeszthetők be ezek a termékek a könyvtár weboldalának keresőjébe, vizuális stílusába. El kell tűnni a különböző hirdetéseket és terméklogókat a tartalmak megjelenésével együtt. Sajnos nem minden *Web 2.0-s* eszköz rendelkezik ugyanazokkal a közös tulajdonságokkal. A Google Sites például nem engedélyezi a látogatóknak a frissítésekre való előfizetést.

Bár technikai leírásuk meglehetősen speciális, a *nyílt forráskódú szoftverek* általában szabadon engedik bárkinek használni és módosítani a forráskódot. A fejlesztők bármilyen környezetben képesek létrehozni ilyen alkalmazásokat (Linux, MySQL, Java...). A nyílt forráskódú szoftverek választása előnyös olyan könyvtárak számára, ahol megfelelő műszaki személyzet áll rendelkezésre. A legtöbb ilyen alkalmazás gyorsan telepíthető, rengeteg testreszabási lehetőség létezik, és könnyen integrálhatók ezek a beállítások a már meglévő internetes környezetbe. Ez

a megoldás kifejezetten költségkímélő, de nem szabad alábecsülni a szükséges technikai szakértelmet és az időigényességet.

Késztermék vásárlására akkor van lehetőség, ha a könyvtár megfelelő anyagi forrásokkal rendelkezik. A legnagyobb előny ebben az esetben, hogy a forgalmazó biztosít minden technikai segítséget, frissítést és fejlesztést. Szaktudásra persze itt is szükség van, ha ügyesen szeretnénk testre szabni és integrálni könyvtári weboldalunk környezetébe a terméket. Hátrány, hogy kötve vagyunk a gyártó cég előírásaihoz.

Ha *saját* magunk szeretnénk internetes alkalmazást építeni, csak a technikai lehetőségeink szabhatnak határt számunkra. Teljes mértékben szabályozhatjuk a frissítések gyakoriságát, az adatokat, a megbízhatóságot és a biztonságot. Ez a megoldás nagyon pénztárcakímélő, de annál időigényesebb. A könyvtárak többsége számára a leggazdaságosabb opció egy már meglévő megoldás használata.

A végső döntéshozatalnál teljes mértékben tisztában kell lennünk saját igényeinkkel. Írjunk listát, vegyük számba a választható termékek előnyeit és hátrányait. Konzultáljunk könyvtárakkal, könyvtáros kollégákkal, érdeklődjünk mások tapasztalatairól. Olvassunk ismertetéseket, esetleg hívjunk meg egy forgalmazót termékének bemutatására. Csak ha minden kérdésünkre megfelelő választ kaptunk, döntsünk egyik vagy másik lehetőség mellett.

(Alpek Etelka Anna)

Elektronikus könyvtár

Lásd 276, 283, 290, 312, 327, 330

Az ismertetett cikkek forrásai

American libraries (US)	42. (2011) 1/2.
Biblioteka (RU)	(2011) 2.
Bibliotekarz (PL)	(2011) 5.
Bibliotekovedenie (RU)	(2011) 2.
Bibliothek (DE)	35. (2011) 2.
BuB (DE)	63. (2011) 5., 6.
Bulletin des bibliothèques de France (FR)	56. (2011) 2., 3.
Cataloging & classification quarterly (US)	49. (2011) 1., 2.
Collection management (US)	36. (2011) 2.
College & undergraduate libraries (US)	18. (2011) 1.
Computers in libraries (US)	30. (2010) 6.; 31. (2011) 1., 3.
Čtenář (CZ)	63. (2011) 5.
The electronic library (I)	29. (2011) 2., 3.
IFLA journal (I)	37. (2011) 2.
Information outlook (US)	15. (2011) 1., 2., 3.
Interlending & document supply (GB)	39. (2011) 2.
The journal of academic librarianship (US)	37. (2011) 2., 3.
Journal of education for library and information science (US)	52. (2011) 2.
Journal of librarianship and information science (GB)	43. (2011) 2.
Journal of library administration (US)	51. (2011) 4.
Journal of the American Society for Information Science and Technology (US)	62. (2011) 5.
Journal of web librarianship (US)	5. (2011) 1.
Knihovna (CZ)	22. (2011) 1.
Knižnica (SK)	12. (2011) 4.
Library hi tech (US)	29. (2011) 2.
The library quarterly (US)	81. (2011) 2.
Library trends (US)	59. (2011) 4.
Naučnye i tehničeskije biblioteki (RU)	(2011) 4., 6.
New review of academic librarianship (GB)	17. (2011) 1.
Public library quarterly (US)	30. (2011) 2.
Public services quarterly (US)	7. (2011) 1/2.
The reference librarian (US)	52. (2011) 1/2.
Reference & user services quarterly (US)	50. (2011) 4.
Revista española de documentación científica (ES)	34. (2011) 2.
Scandinavian public library quarterly (Sx)	44. (2011) 2.
Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie (DE)	58. (2011) 2., 3/4.